

Tampereen yliopisto
Käännöstieteen laitos

PEKKARINEN, TEIJA: ”Ist doch Quatsch”. Vertaileva tutkimus erimielisyyden ilmaisemisesta eräässä suomalaisessa ja eräässä saksalaisessa tv-keskustelussa

Pro gradu -tutkielma, 108 s., 2 liites., saksankielinen lyhennelmä 12 s.
Saksan kielen kääntäminen ja tulkkaus
Joulukuu 1999

Tässä tutkielmassa tarkastellaan erimielisyyden ilmaisemista yhdessä suomalaisessa ja yhdessä saksalaisessa poliittisessa tv-keskustelussa. Työn tarkoituksena on selvittää, onko erimielisyyden ilmaiseminen preferoitua eli odotuksenmukaista vai preferoimatonta eli odotuksenvastaista toimintaa ja onko preferensseissä eroja keskustelujen välillä. Työssä tutkitaan sitä, millaisista asioista erimielisyyttä syntyy, havainnollistetaan erilaisia erimielisyyden ilmaisemistapoja sekä tarkastellaan toimittajan vaikutusta konfliktin kehittymiseen.

Tutkimus noudatteli pitkälti etnometodologisen keskustelunanalyysin periaatteita. Analyysi tehtiin aineistolähtöisesti videoiden katselun ja litteraattien perusteella. Molemmat analysoidut keskustelut (*A-studion EU-keskustelu, 1994* ja *Talk im Turm: Talkshow mit Erich Böhme, Thema: Asyl, 1992*) käytiin ajankohtaisista aiheista ja niissä oli konfrontatiivinen alkuasetelma.

Erimielisyyttä ei käsitelty keskusteluissa pelkästään asiatasolla, vaan keskustelijat kritisoivat myös toistensa keskustelukäyttäytymistä (esim. päällekkäispuhuntaa), vastakkaisen ryhmän toimintaa ja vastapuolen edustajia henkilöinä. Suomalaisessa keskustelussa keskustelukäyttäytymisen kritisointi oli kuitenkin hyvin vähäistä.

Erimielisyyden preferenssissä oli havaittavissa joitakin eroja keskustelujen välillä. Suomalaisessa keskustelussa erimielisyys oli preferoitua suurimmassa osassa ilmaisuja, mutta joukossa oli myös melko paljon preferoimattomia erimielisyyden ilmaisuja. Saksalaisessa keskustelussa erimielisyys taas ilmaistiin preferoidun vuoron tavoin vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Suomalaisessa keskustelussa oli suuria yksilöiden välisiä eroja siinä, kuinka voimakkaasti erimielisyys ilmaistiin. Saksalaisessa keskustelussa yksilöiden väliset erot olivat pieniä. Toimittajan läsnäolo hillitsi konfliktia enemmän suomalaisessa kuin saksalaisessa keskustelussa.

Kun erimielisyys oli preferoitua toimintaa, ilmaisutavoissa ei ollut suuria eroja suomalaisen ja saksalaisen keskustelun välillä. Erimielisyys ilmaistiin yleensä kuitenkin voimakkaammin saksalaisessa keskustelussa. Tosin yksi henkilö suomalaisessa keskustelussa esitti kritiikkinsä voimakkaammin kuin yksikään henkilö saksalaisessa keskustelussa, mikä todistaa kulttuuristereotyyppien harhaanjohtaviksi.

Erimielisyyden preferenssi saksalaisessa keskustelussa oli odotettavissa aikaisempien tutkimustulosten perusteella; konfliktilla on todettu olevan korkea viihdearvo saksalaisessa televisiossa. Suomalaisessa televisiossa ja yleensä suomalaisessa kulttuurissa keskustelujen on havaittu olevan pikemminkin konsensushakuisia. Vaikka tässä tutkimuksessa analysoitu suomalainen keskustelu oli konfrontatiivinen asetelmaltaan, konsensushakuisuus näkyi preferoimattomien erimielisyyden ilmaisujen suhteellisen suurena osuutena.

Avainsanat: erimielisyys, konflikti, kommunikaatioerot, kulttuurierot, preferenssijäsennys

1. JOHDANTO

Kulttuurienvälinen viestintä on lisääntynyt viime aikoina huomattavasti. Vieraiden kielten opiskelu mahdollistaa joidenkin kommunikaatioesteiden ylittämisen, mutta kaikkia ongelmia se ei poista. Jotta kommunikaatio onnistuisi, täytyy osata myös kommunikoida oikein. Eri kulttuureissa vallitsevat erilaiset ”kommunikaatiosäännöt” eli säännöt siitä, kuinka eri tilanteissa täytyy kommunikoida. Kulttuurienvälinen viestintä voi osoittautua joskus hankalaksi, koska emme ole aina tietoisia omassa kulttuurissamme emmekä toisissa kulttuureissa vallitsevista kommunikaatiosäännöistä.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää ja havainnollistaa, kuinka erimielisyys ilmaistaan eräässä suomalaisessa ja eräässä saksalaisessa televisiokeskustelussa. Erimielisyyden ilmaisemista tarkastelen lähinnä preferenssijäsennyksen näkökulmasta. Preferenssijäsennyksellä tarkoitetaan sitä, että jotkut toiminnot ovat tietyissä tilanteissa odotuksenmukaisempia kuin toiset. Se, onko erimielisyys preferoitua eli odotuksenmukaista vai preferoimatonta eli odotuksenvastaista toimintaa, vaikuttaa suuresti erimielisyyden ilmaisemisen suoruuteen. (Günthner 1993, 243-246.) Kulttuuri on yksi erimielisyyden odotuksenmukaisuuteen/-vastaisuuteen vaikuttavista tekijöistä (Tainio 1996, 108). Pyrin selvittämään, onko erimielisyys preferoitua vai preferoimatonta toimintaa analysoimissani keskusteluissa ja millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä erimielisyyden ilmaisutavoissa on suomalaisen ja saksalaisen keskustelun välillä. Tarkastelen myös sitä, millaiset asiat aiheuttavat erimielisyyttä ja miten toimittajan läsnäolo vaikuttaa osallistujien väliseen vastakkainasetteluun.

Valitsin erimielisyyden tutkimuskohteeksi, sillä erimielisyyden ilmaisemisen suoruudessa on suuria kulttuurieroja (Kotthoff 1989b, 189). Kulttuurit eroavat toisistaan siinä, koetaanko erimielisyystilanne kasvoja uhkaavaksi ja jos, niin missä määrin. Siksi kulttuurissa vallitsevien ilmaisukonventioiden tunteminen on erityisen tärkeää. (Günthner 1993, 74-75.)

Toteutan tutkimukseni keskusteluanalyttisellä menetelmällä. Lähestyn tutkimusongelmaa aineistolähtöisesti ja teen analyysin litteraattien ja videonauhojen katselun

perusteella. Aineistona minulla on yksi suomalainen (*A-Studio EU-keskustelu*) ja yksi saksalainen (*Talk im Turm: Talkshow mit Erich Böhme*) tv-keskustelu. Valitsin keskustelut niiden yhtäläisyyksien perusteella. Molemmat keskustelut ovat poliittisia televisiokeskusteluja, joissa on useita osallistujia ja joissa tuodaan runsaasti esille erimielisiä kannanottoja. Täydellisesti toisiaan vastaavia ja absoluuttisesti vertailukelpoisia keskusteluja on mahdoton löytää, mutta tutkimusongelman kannalta olennaisten piirteiden on kuitenkin oltava keskusteluissa samankaltaisia, jotta vertaileminen olisi mielekästä.

Tarkoitukseni ei ole yleistää tutkimustuloksia koskemaan kaikkia kommunikaatio-tilanteita. Arkipäivän tilanteissa pätevät eri kommunikaatiosäännöt kuin instituutio-naalisissa keskusteluissa, joihin myös televisiokeskustelut kuuluvat. Kommunikaatio-tyyliin vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten keskustelijoiden välinen suhde. (Tiittula 1997a, 9.) Oletan kuitenkin, että kulttuurissa yleisesti vallitsevat kommunikaationormit heijastuvat jollakin tavalla myös tv-keskusteluun.

Aikaisemmat tutkimukset (esim. Holly & Kühn & Püschel 1986 ja 1989; Holly 1993a) viittaavat siihen, että kiivaat väittelyt ovat yleisiä Saksan televisiossa. Suomen televisiossa keskustelujen on huomattu olevan pikemminkin konsensushakuisia ja varsinaisten väittelyiden lähinnä poikkeustapauksia. Tutkimani EU-keskustelu on yksi tällainen poikkeus. (Tiittula 1997c, 394.) Tutkimukseni avulla voi tarkastella, heijastuuko suomalaisen tv-kulttuurin konsensushakuisuus myös keskusteluun, jossa vastakkainasettelu on selkeä.

Vertaileva keskusteluntutkimus on hyvin käytännönläheistä ja näin ollen sen avulla saatavia tutkimustuloksia voidaan hyödyntää monin eri tavoin. Erialaisten kommunikaatiokonventioiden tunteminen on erityisen tärkeää kansainvälisissä tehtävissä työskenteleville asiantuntijoille, kuten kääntäjille ja tulkeille. (Tiittula 1997a, 11.)

Tutkielman aluksi tarkastelen kulttuurienväliseen viestintään liittyviä yleisiä piirteitä. Keskityn lähinnä siihen, kuinka kulttuuri vaikuttaa kommunikaatiotapoihin ja ennen kaikkea erimielisyyden ilmaisemiseen. Luvun tarkoituksena on antaa perspektiiviä tutkimusongelmaan.

Kolmannessa luvussa käsittelen preferenssijäsennystä ja sitä, kuinka se vaikuttaa mm. erimielisyyden ilmaisemiseen. Esittelen myös aikaisempia keskustelunanalyysin menetelmin tehtyjä tutkimuksia erimielisyydestä sekä niistä saatuja tutkimustuloksia. Tämän luvun on tarkoitus pohjustaa empiiristä osaa ja tarjota työkaluja analyysin tekemiseen.

Luku neljä aloittaa tutkielmani empiirisen osan. Esittelen tutkimani aineiston, kerron keskustelunanalyysistä menetelmänä sekä kuvailen lyhyesti tutkielman toteuttamista.

Luku viisi sisältää varsinaisen analyysin. Analyysin pääpaino on ensimmäisessä alaluvussa, jossa tarkastelen asiataason erimielisyyttä. Toisessa ja kolmannessa alaluvussa tarkastelen henkilöön tai henkilön edustamaan ryhmään kohdistuvaa kritiikkiä sekä erimielisyyttä keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista. Viimeiseksi otan huomioon tele-visiokeskustelun institutionaalisten puitteiden – tässä tapauksessa kuitenkin vain toimittajan – vaikutuksen vastakkainasettelun voimakkuuteen.

Luvussa kuusi kokoan yhteen analyysin tulokset ja arvioin eri-/samanmielisyyden preferenssiä keskusteluissa. Pohdin myös mm. yksilöiden välisiä tyylieroja, tulosteni suhdetta aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä havaintojen yleistettävyyttä.

Loppuluvussa, eli luvussa seitsemän, pohdin vielä keskusteluntutkimuksella saatujen tulosten merkitystä kulttuurienvälisessä viestinnässä.

2. KULTTUURI JA KOMMUNIKAATIO

Kulttuurienvälistä viestintää on määritelty monin eri tavoin. Ymmärrän kulttuurienvälisen viestinnän samoin kuin Knapp ja Knapp-Potthoff (1987): Kulttuurienvälinen viestintä on kommunikaatiota sellaisten ryhmien välillä, joilla on erilaista, usein itsensänselvänä pidettyä tietoa siitä, kuinka tietty vuorovaikutustilanne tulee toteuttaa kielellisesti tai ei-kielellisesti. Kulttuurienvälisestä viestinnästä on kyse silloin, kun vähintään yksi vuorovaikutukseen osallistuva henkilö ei puhu vuorovaikutuksessa käytettyä kieltä äidinkielenään. (Knapp & Knapp-Potthoff 1987, 8-9.)

Knapp ja Knapp-Potthoff (1987) kuitenkin korostavat, että myös yhden kulttuurin sisällä voi esiintyä erilaisista kommunikaatiotyyleistä johtuvia kommunikaatiovaikeuksia. Kulttuuri muodostuu nimittäin erilaisista alakulttuureista, joissa on omat tapansa kommunikoida. (Knapp & Knapp-Potthoff 1987, 8-9.) Joissakin tutkimuksissa on havaittu eroja esimerkiksi naisten ja miesten tavoissa kommunikoida (esim. Kotthoff 1989b, 188-199). Myös eri ikäluokkien välillä voi olla eroja kommunikaatiosäännöissä. Kommunikaatioeroja saattaa olla myös samaan alakulttuuriin kuuluvien yksilöiden kesken.

2.1. Kommunikaation kielioppi

Smith (1987, 1) ilmaisee käsityksensä kulttuurienvälisestä viestinnästä ja viestinnän kokonaisvaltaisuudesta käyttäen esimerkkinään englannin kielen taitoa:

Ei ole epäilystäkään siitä, että hyvä englannin kieliopin, sanaston ja ääntämisen taito ei olisi avuksi kulttuurienvälisessä viestinnässä. Mutta se mitä yleensä ei tajuta, on se, että tämä ei riitä – -. On tiedostettava, että sellaiset seikat kuin hiljaisuuden paikka, sopivat keskustelun aiheet, puhuttelun muodot ja puheaktien ilmaiseminen (esim. anteeksipyyntöt, pyynnöt, saman- ja erimielisyyden osoittaminen jne.) eivät ole tavallisesti samoja eri kulttuureissa ja että nämä ovat ehkä tärkeämpiä tehokkaan kulttuurienvälisen viestinnän kannalta kuin kielioppi, sanasto ja fonologia. (Smith 1987 teoksessa Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 23.)

Kielivirheet annetaan yleensä anteeksi, mutta kommunikaatiovirheisiin suhtaudutaan ankarammin (Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 79). Syy on se, ettemme ole aina tietoisia kommunikaatiosääntöjen olemassaolosta. Kommunikaatiosäännöt on opittu jo lapsena, ja käyttäydymme niiden mukaan automaattisesti. Kommunikaatiosääntöjen olemassaolosta kertoo kuitenkin se, että jokaisella ihmisellä on intuitiivinen käsitys siitä, millaista on hyvä käytös. (Lehtonen 1991, 51.)

Syy väärinkäsityksille kulttuurienvälisessä viestinnässä on usein siinä, että tulkitsemme toisen käytöstä omien normiemme pohjalta. Huomaamme kommunikaatiossa vallitsevat säännöt vasta sitten, kun joku poikkeaa niistä. (Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 17.) Säännöistä poikkeamiseen kiinnitetään erityisen helposti huomiota silloin, kun poikkeavaan kommunikointitapaan liittyy omassa

kulttuurissamme negatiivinen vivahde (Lehtonen 1991, 51). Säännöistä poikkeamista pidetään yleensä tahallisenä. Meillä on taipumus ajatella, että syynä vieraalta tuntuvalle käytökselle ovat henkilön luonteenpiirteet, emmekä tule ajatelleeksi, että poikkeava käytös voi johtua henkilön puutteellisesta vieraan kielen taidosta tai tämän omassa kulttuurissa vallitsevista erilaisista käyttäytymisnormeista. (Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 17.) Knapp (1989) korostaa, että virhetulkintoja syntyy erityisen helposti silloin, kun vieraan kielen puhujan kielitaito on hyvä. Hyvä kielitaito luo harhaanjohtavan oletuksen siitä, että henkilö tuntee myös kommunikaatiosäännöt. (Knapp 1989, 457.)

Kommunikaatiossa tapahtuvat virheet voivat tuottaa tavallista enemmän hankaluuksia silloin kun keskustelukumppanit edustavat maantieteellisesti toisilleen läheisiä kulttuureita. Tällöin kommunikaativirheitä ei voi pistää ”eksotiikan” tiliin, kuten usein tehdään, jos keskustelukumppani on kotoisin täysin erilaisesta kulttuurista. (Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 81-82.)

Kun keskustelukumppanit tuntevat toisensa, heillä on taipumus tulkita toistensa kommunikatiiviset virheet positiivisemmin kuin yleensä (Knapp-Potthoff 1989, 423). Virheille ei etsitä niin helposti syytä toisen persoonasta, vaan poikkeava käytös pyritään selittämään ulkoiseen tilanteeseen liittyvillä syillä (Lehtonen 1991, 51). Näin ollen henkilöstä muodostunut positiivinen kuva säilyy kommunikatiivisista virheistä huolimatta (Knapp-Potthoff 1989, 423). Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että kommunikaatiosäännöistä poikkeamisella ei tietenkään ole aina negatiivisia seurauksia. Jos kyseessä olevaan poikkeavaan piirteeseen liittyy keskustelukumppanin kulttuurissa positiivisia konnotaatioita, vastaavasti nämä positiiviset ominaisuudet heijastetaan henkilön persoonaan.

Tulkintaamme toisen käyttäytymisestä saattavat vaikuttaa myös kulttuuristereotypiat (Lehtonen 1991, 48). Paitsi että stereotypiat vaikuttavat tulkintoihimme toisen käyttäytymisestä, ne ohjaavat myös havaintojamme. Odotamme tietystä kulttuurista tulevan henkilön käyttäytyvän tietyllä tavalla. Negatiivisimmillaan kulttuuristereotypiat ovat silloin, kun toista ei enää tarkastella yksilönä, vaan ainoastaan tietyn kulttuurin edustajana. (ks. Tiittula 1993a, 21-28.)

Mistä stereotyyppiä sitten syntyvät? Jotkin stereotyyppiä syntyvät niin sanotun kuvitteellisen korrelaation tuloksena, eli tiettyjen ominaisuuksien katsotaan kuuluvan yhteen (Tiittula 1993a, 21). Slembekin (1993) havainto tarjoaa hyvän esimerkin kuvitteellisesta korrelaatiosta. Zürichin yliopistossa opiskelevia saksalaisia pidettiin yleensä älykkäämpinä kuin sveitsiläisiä opiskelutovereitaan. Kun asiaa tutkittiin, havaittiin, ettei syynä oletukselle suinkaan ollut saksalaisten opiskelijoiden puheen *sisältö*, vaan heidän tapansa puhua. Saksalaisten opiskelijoiden nopea puhetempo, nopea reagointi ja puheen sujuvuus oli yhdistetty korkeaan älykkyyteen. (Slembek 1993, 124.) Myös eroavuudet erimielisyyden ilmaisun suoruudessa tarjoavat lukuisia esimerkkejä kuvitteellisesta korrelaatiosta. Kun suomalaisia liikemiehiä haastateltiin kommunikaatioon liittyvistä eroista suomalaisten ja saksalaisten välisissä liikeneuvotteluissa, suomalaiset pitivät saksalaisia aggressiivisina. Yksi syy tulkintaan saattoi olla se, että saksalaiset ilmaisivat erimielisyytensä suuremmin kuin suomalaiset. (Tiittula 1995b, 204-206.)

Edward T. Hall (1976) on luonut niin sanotun *high context* (HC) ja *low context* (LC) -teorian, jonka mukaan kulttuurien välillä on eroja myös siinä, kuinka paljon informaatiota puetaan eksplisiittisesti sanoiksi (Hall 1976, 106-116).

A high context (HC) communication or message is one in which *most* of the information is already in the person, while very little is in the coded, explicit, transmitted part of the message. A low context (LC) communication is just the opposite; i.e., the mass of the information is vested in the explicit code. (Hall 1976 teoksessa Hall & Hall 1990, 6.)

Niin sanotuissa runsaan kontekstin (HC) kulttuureissa eksplisiittisesti sanoiksi puettun informaation määrä on siis vähäisempi kuin niin sanotun vähäisen kontekstin (LC) kulttuureissa. Hall (1976) kuitenkin huomauttaa kulttuurien jaottelun vaaroista. Se, kuinka paljon informaatiota puetaan sanoiksi, riippuu monista eri tekijöistä, kuten tilanteesta, henkilökohtaisesta puhetyylistä, keskustelijoiden tuttuusasteesta, temasta jne. Esimerkiksi oikeudenistunnossa on tapana kommunikoida eri tavalla kuin tuttujen kesken rupattellessa. Hyvälle ystävälle taas asioita ei tarvitse selittää niin perusteellisesti kuin jollekin vieraammalle. Jokaisessa kulttuurissa on siis sekä HC-

että LC-tyyliä vaativia tilanteita. Kulttuureissa on kuitenkin eroja siinä, ovatko ne enemmän taipuvaisia HC- vai LC-tyyliin. (Tiittula 1993a, 111.)

Widénin (1991, 133) mukaan saksalaisessa kulttuurissa on enemmän LC-kulttuurin piirteitä ja suomalaisessa kulttuurissa HC-kulttuurin piirteitä. Tämä on havaittu ainakin liikeneuvotteluissa. Kun kyseltiin suomalaisten vaikutelmia saksalaisten keskustelutyylissä, suomalaiset pitivät saksalaisten tyyliä käsitellä asioita perusteellisena ja yksityiskohtaisena. (Tiittula 1995b, 202-203.) Myös erot sanoiksi puettun informaation määrässä voivat johtaa väärinymmärryksiin kulttuurienvälisessä viestinnässä. Espanjalaiset liikututtavat tulkitsivat suomalaisten olevan heille jostain syystä vihaisia, koska suomalaisten kirjoittamat kirjeet olivat niin lyhyitä. (Widén 1991, 122.)

Kuinka meidän sitten tulisi suhtautua kulttuurien välisiin viestintäongelmiin? Scollonin ja Scollonin (1995) mukaan meidän pitäisi tutustua toisiin kulttuureihin ja niissä vallitseviin kommunikaatiosääntöihin. Lisäksi meidän tulisi varautua väärinkäsityksiin ja opetella käsittelemään niitä. (Scollon & Scollon 1995, 250.) Ensisijaisen tärkeää on kuitenkin omien kommunikaatiotapojen tiedostaminen (Reuter & Schröder & Tiittula 1989, 77). Scollon ja Scollon tiivistävät hyvän kommunikoidijan ominaisuudet seuraavalla tavalla:

- - a person who understands the outlines of the pattern of differences and commonalities, but fully recognizes his or her own lack of membership and state of non-expertise, is likely to be the most successful and effective communicator (Scollon & Scollon 1995, 252).

2.2. Erimielisyys ja kulttuurin merkitys

Kulttuurien välillä on suuria eroja siinä, kuinka suoraan erimielisyys ilmaistaan (Kotthoff 1989b, 189). Jo varhain lapsuudessa sisäistetyt kommunikaativiset normit vaikuttavat mm. siihen, koetaanko argumentointi ylipäättään sopivana ja jos, niin kuinka se ta-pahtuu (Slembek 1993, 115). Kotthoff (1989a, 143) siteeraa Naotsukaa ja Sakamotoa (1983) ja toteaa, että Japanissa avointa konfrontaatiota pidetään huonona tyylinä ja merkinä epäkypsyydestä:

In the interests of harmony, Japanese avoid direct confrontation by politely suppressing their personal opinions. This suppression, far from being seen as a sign of weakness or mental laziness as some westerners have interpreted it, is valued as a sign of strength and mature self-control – open statement of disagreement is a sign of immaturity. If one is assertive and argumentative, the other person will feel driven into a corner, since he cannot reply in kind without sinking to an equally immature level. (Naotsuka & Sakamoto 1983 teoksessa Kotthoff 1989a, 143-144.)

Slembek toteaa Geissneria (1986) lainaten, että erimielisyystilanteen tekee erityisen alttiiksi väärinymmärryksille sen ”kaksitasoinen rakenne”. Ensinnäkin erimielisyys-tilanteessa on mukana kognitiivinen ristiriita eli erimielisyys jostakin asiasta. Lisäksi tilanteessa on opittujen kommunikaatiomallien välinen ristiriita, jota ei yleensä tiedosteta (*blinder Dissens*). Tämä ristiriita hankaloittaa tilannetta yleensä enemmän kuin asiataason erimielisyys. Vaikka kommunikaatiomallien välistä ristiriitaa esiintyy myös yhden kulttuurin sisällä, kulttuurienvälisessä viestinnässä se on ennemminkin sääntö kuin poikkeus. (Slembek 1993, 123.)

Kommunikaatiotyylit voivat erota toisistaan esimerkiksi siinä, painottuuko puheessa enemmän asiasisältö vai ”suhdetoiminta” (Scollon & Scollon 1995, 138-139). Erimielisyystilanteessa tämä ilmenee siten, että eri kulttuureissa painotetaan eri suhteessa asiasisällön selvittämistä ja positiivisen ilmapiirin luomista. Byrnesin (1986) mukaan esimerkiksi saksalaisessa erimielisyystilanteessa painotetaan enemmän totuuden etsintää, kun taas amerikkalaisessa ystävällinen muotoilu on tärkeämpää. On kuitenkin huomioitava, että kummatkin tekijät ovat aina jossakin määrin mukana, oli painotus kumpi tahansa. Totuuden etsinnän korostaminen ei myöskään tarkoita epäsosiaalisuutta. Saksalaiset vain ilmaisevat sosiaalisuutensa eri tavalla. (Byrnes 1986, 195-204.)

Eri kulttuureissa on myös erilaiset käsitykset siitä, missä tilanteissa on sopivaa ilmaista erimielisyytensä. Siihen vaikuttavat puheenaihe, keskustelijoiden asema, sosiaalinen tilanne jne. Näistä tekijöistä riippuu myös se, millaisia keinoja tilanteen ratkaisemiseksi käytetään, esim. onko sopivaa jyrätä oma näkökulmansa läpi, täytyykö etsiä kompromissia, vai pitääkö erimielisyys jättää kokonaan käsittelemättä. (Kotthoff 1989a, 144.)

Myös konfliktin viihdearvossa on suuria kulttuurien välisiä eroja. Tämä näkyy selkeästi eri maiden televisiokanavien keskusteluohjelmia vertaamalla. Saksalaisilla kanavilla on paljon kiihkeitä väittelyitä, jollaisia Suomen televisiokanavilla ei näy juuri lainkaan. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna saksalaiset keskustelut vaikuttavat aggressiivisilta. Saksalaisesta näkökulmasta suomalaiset keskustelut ilmeisesti näyttävät hyvin rauhallisilta ja ehkä tylsiltäkin. Saksalaisiin keskusteluihin tuovat riitaisaa vaikutelmaa myös päällekkäispuhunta, eleet, äänen voimakkuus ja äänen sävy. (Tiittula 1997b, 43.) Aikaisemmin saksalaisilla kaupallisilla kanavilla on näytetty myös niin sanottuja riitakeskusteluja (*Streitgespräch*), joissa riita on keskustelun yksi olennainen elementti. Tämänäyttävät keskustelut on kuitenkin nyt poistettu ohjelmistosta. (Liisa Tiittula, henkilökohtainen tiedonanto 6.10.1999.) Myös Tiittulan haastattelututkimus (1995a, 245-246) suomalaisten ja saksalaisten välisistä liikeneuvotteluista osoitti, että suomalaiset eivät ilmaisseet mielellään negatiivisia asioita. Konsensushakuisuus näyttäisi siis olevan ominaista suomalaiselle kulttuurille.

Saksassa taas väittelemine on suosittua. Oman näkemyksen puolustaminen ja kielellinen hyökkäävyys ovat Saksassa useimmiten merkinä keskustelijoiden innostuneisuudesta ja täydestä mukanaolosta ja näin ollen positiivinen merkki (Kotthoff 1989a, 144). Schriffrin (1984) on havainnut samankaltaista keskustelukäyttäytymistä Amerikan juutalaisten keskuudessa, mikä ei ole ihme, sillä monet USA:n suurkaupunkien juutalaiset ovat lähtöisin Saksasta (Kotthoff 1989b, 197). Väittely on heille merkki ryhmäsolidaarisuudesta ja luottamuksesta. Väittelyn luonne (vakava vs. kepeä) tuodaan ilmi erilaisia keinoja käyttäen; ”hupi-väittelyitä” esimerkiksi höysetään naurulla. (Kotthoff 1989a, 145.)

2.3. Erimielisyys ja kohteliaisuus

Erimielisyyden ilmaisemista eri kulttuureissa voidaan tarkastella myös erilaisten kohteliaisuuskäsitysten näkökulmasta. Tässä yhteydessä olennaiseksi nousee käsite kasvo (*face*). Kasvoilla tarkoitetaan julkista kuvaa, joka luodaan ja jota ylläpidetään vuorovaikutustilanteessa (Tiittula 1993a, 41). Omien kasvojen suojelemisen lisäksi on

tärkeää suojella myös toisen kasvoja, jotta vuorovaikutus sujuisi ongelmitta (Muikku-Werner 1993, 45).

Amerikkalainen sosiologi Erving Goffman on *face*-käsitteen isä. Brown ja Levinson (1987) ovat kehittäneet Goffmanin *face*-käsitteen pohjalta kohteliaisuusteorian, jonka mukaan ihmisellä on niin sanotut positiiviset ja negatiiviset kasvot. Positiivisilla kasvoilla tarkoitetaan ihmisen halua saada tunnustusta ja tukea kanssaihmisiltä. Negatiivisilla kasvoilla taas tarkoitetaan ihmisen tarvetta olla itsenäinen ja riippumaton. (Brown & Levinson 1987, 61-62.)

Tilanteessa, jossa halutaan korostaa positiivisia kasvoja, käytetään positiivisen kohteliaisuuden strategioita. Negatiivisia kasvoja taas suojellaan käyttämällä negatiivisen kohteliaisuuden strategioita. Yhden strategian käyttö ei kuitenkaan sulje pois toisen strategian käyttöä. Olennaista on eri strategioiden oikea ”annostelu” eri tilanteissa. (Tiittula 1997b, 42.)

Positiivinen kohteliaisuus perustuu läheisyyden, sympatian ja ryhmäsidonnaisuuden osoittamiseen. Toista kohtaan osoitetaan kiinnostusta ja hänen mielipiteitään tuetaan. Negatiivinen kohteliaisuus taas perustuu välimatkan pitämiseen ja toisen kunnioitukseen. Kielellisesti negatiivinen kohteliaisuus näkyy mm. pehmentimien ja muodollisen rekisterin käytössä sekä epäsuoruutena. (Tiittula 1993a, 42.)

Kulttuurien välillä on eroja siinä, kumpaa kohteliaisuuden muotoa korostetaan. On sanottu, että Suomessa hallitsevampi kohteliaisuuden muoto on negatiivinen kohteliaisuus eli välimatkan pitäminen, Saksassa taas positiivinen kohteliaisuus eli läheisyyden korostaminen. Yleisesti ottaen negatiivinen kohteliaisuus on hallitsevampaa aasialaisissa kulttuureissa ja positiivinen kohteliaisuus läntisissä kulttuureissa. (Tiittula 1997b, 42; Tiittula 1995a, 240.)

Byrnes (1987) kuitenkin huomauttaa, että kulttuurissa vallitsevan kohteliaisuuskäytännön voi luokitella negatiiviseksi tai positiiviseksi ainoastaan suhteessa toiseen kulttuuriin (Slembek 1993, 117). Saksalainen kohteliaisuus voi siis olla suomalaisen

kohteliaisuuskäytäntöön verrattuna positiivista kohteliaisuutta, mutta verrattuna johonkin toiseen kulttuuriin negatiivista kohteliaisuutta.

Kulttuureissa, joissa suositaan enemmän negatiivista kohteliaisuutta, käyttäytyään myös erimielisyystilanteessa toisin kuin kulttuureissa, joissa positiivinen kohteliaisuus on hallitsevampaa. Negatiivisemmän kohteliaisuuden kulttuureissa toisen reviirille ei tunkeuduta niin helposti kuin positiivisemmän kohteliaisuuden kulttuureissa. Argumentaatiossa negatiivinen kohteliaisuus näkyy siinä, että toisen päätöksiä ja mielipiteitä kunnioitetaan. Slembek (1993) on tarkkaillut saksalaista ja sveitsiläistä argumentaatiota ja havainnut, että sveitsiläinen kohteliaisuus on negatiivisempaa kuin saksalainen. Tämä näkyy siinä, että sveitsiläisten argumentaatio ei ole yhtä itsepintaista kuin saksalaisten ja argumentaatio päättyy useammin seuraavanlaisiin lausahduksiin: *das muss jeder für sich entscheiden; das gehört zum Individuellen; aber schliesslich kann ja jeder machen was er will.* (Slembek 1993, 115-118.)

Kohteliaisuusstrategian valintaan vaikuttavat luonnollisesti myös tilanne, puheenaihe, osallistujien väliset suhteet jne. (Tiittula 1997b, 42). Lisäksi kulttuurien sisällä on ryhmäkohtaisia eroja. Niistä todistavat Etelä- ja Pohjois-Saksan väliset erot: Slembekin (1993, 117-118) mukaan pohjoissaksalaiset moittivat eteläsaksalaisia siitä, että nämä ovat liian eloisia eivätkä pidä tarpeeksi välimatkaa. Myös Keimin ja Schwitallan (1989) tutkimus erilaisista konfliktinkäsittelytavoista kahdessa saksalaisessa naisten vapaa-ajanryhmässä osoittaa ryhmäkohtaisten erojen olemassalon. Keskiluokkaisten naisten kirjallisuuspiirissä konfliktit käsiteltiin epäsuoremmin kuin sosiaalidemokraattisten naisten työväen yhdistyksessä, jossa saatettiin käyttää konfliktin käsittelyssä myös avoimen aggressiivisia keinoja.

Erimielisyystilanteen käsittelyssä on havaittu eroja myös miesten ja naisten välillä. Kotthoff (1989b) vertaili saksalaisten ja amerikkalaisten opiskelijoiden ja opettajien välistä argumentaatiota tilanteessa, jossa opiskelija yritti saada opettajan allekirjoittamaan opiskelijoita hyödyttävän vetoimuksen. Tilanne oli järjestetty ja opettajille oli annettu ainoaksi ohjeeksi, että he eivät saa antaa heti periksi. Kotthoff havaitsi, että useimmissa miesten välisissä keskusteluissa erilaiset näkökannat säilyivät alusta loppuun ja yksityiskohtia, joista oltiin samaa mieltä, ei pyritty korostamaan.

Useimmissa naisten keskusteluissa taas osoitettiin ymmärrystä toista kohtaan, korostettiin yksityiskohtia, joista oltiin samaa mieltä ja koetettiin löytää kompromissiratkaisu.

Kotthoff arvelee, että erot johtuvat miesten ja naisten erilaisista keskustelukulttuureista, jotka taas juontavat juurensa lapsuudesta saakka. Hän päättelee, että väittely on miehille yksi viihteen laji, jossa päästään mittaamaan kielellistä suorituskykyä. Tässä ”pelissä” hyvää vastaväittelijää myös arvostetaan. Naiset taas arvostavat keskustelussa enemmän pyrkimystä ymmärtää toista. Kotthoff kuitenkin korostaa, että tämä ei tarkoita sitä, että naisten keskustelut olisivat aina kohteliaita ja kompromissihakuisia. Hänen mielestään erimielisyyden syyn täytyy olla vakava, jotta naiset viitsisivät hakeutua konfliktiin. Siksi Kotthoff arveleekin, että monien tutkijoiden tekemä havainto saksalaisista ”aggressiivisina” keskustelijoina koskeekin lähinnä saksalaisia miehiä. (Kotthoff 1989b, 188-199.)

Kulttuurit eroavat toisistaan voimakkaasti myös siinä, mikä koetaan kasvoja uhkaavaksi toiminnaksi. Günthner (1993) lainaa kiinalaista rouva Weita, jonka mukaan erimielisyystilanne on Kiinassa ongelmallinen, koska siinä menetetään kasvot. Saksassa taas erimielisen kannanoton esittäminen tai toisen kritisoiminen ei tarkoita välitöntä kasvojen menettämistä. (Günthner 1993, 74-75.) Joissakin aasialaisissa kulttuureissa erimielisyys tuodaan julki niin hienovaraisesti, että useimmille länsimaalaisille on vaikeaa edes huomata, että kyseessä on erimielisyystilanne (Kotthoff 1989a, 143). Erimielisyys näkyy esimerkiksi naurussa tai siinä, kuinka nopeasti keskustelijat vaihtavat teemaa (Kotthoff 1989b, 189).

3. Samanmielisyyden versus erimielisyyden preferenssi

3.1. Preferenssijäsennys

Kulttuurien välisiä kommunikaatioeroja ja suhtautumista erimielisyyteen voi tarkastella myös preferenssijäsennyksen näkökulmasta. Kulttuurien väliset keskustelutapojen erot näkyvät selvästi juuri kannanottotilanteissa, koska niissä preferenssijäsennys on hyvin olennainen tekijä (Tainio 1996, 108).

Preferenssijäsennys on yksi keskustelunanalyysin (keskustelunanalyysistä enemmän luvussa 4.3.) tutkimuskohteista. Keskustelunanalyysissä keskustelun katsotaan rakentuvan kolmen jäsentämiskeinon varaan. Nämä kolme tekijää ovat vuorovaikutuksen edellytyksiä, ja ilman niitä keskustelijat eivät pystyisi tulkitsemaan toisiaan: 1) vuorottelujäsennys (vuoron vaihtuminen puheessa), 2) korjausjäsennys (puheen kuulemisessa, tuottamisessa ja ymmärtämisessä esiintyvien ongelmien käsittely) ja 3) sekvenssi- jäsenys. (Hakulinen 1997a, 16.)

Sekvenssijäsennyksellä tarkoitetaan sitä, miten peräkkäiset puhetoiminnot liittyvät toisiinsa ja millaisia jaksoja ne muodostavat. Vahvasti toisiinsa liittyviä, erottamattomia puhetoimintoja kutsutaan vieruspareiksi. Vierusparin ensimmäistä puhetoimintoa kutsutaan etujäseneksi ja jälkimmäistä jälkijäseneksi. (Raevaara 1997, 75-76.) Vieruspareja ovat muun muassa kutsu – hyväksyminen tai torjuminen, pyyntö – suostuminen tai kieltäytyminen, itsesyytös – erimielisyys tai samanmielisyys ja kannanotto – samanmielisyys tai erimielisyys (Heritage 1996, 265). Jälkijäsen voi siis valikoitua kahdesta vastakkaisesta vaihtoehdosta. Odotuksenmukaisempaa jälkijäsentä kutsutaan preferoiduksi ja odotuksenvastaisempaa preferoimattomaksi. (Tainio 1997, 94.) Kannan-ottotilanteessa samanmielisyys on yleensä preferoitu muoto, kun kyseessä on arkikeskustelu (Tainio 1996, 81-82). Muita preferoituja muotoja ovat mm. pyyntöön suostuminen, kutsun hyväksyminen ja itsesyytöksen kumoaminen. Yhteistä preferoiduille jälkijäsenille on se, että ne tukevat sosiaalista solidaarisuutta ja konfliktin välttämistä. (Heritage 1996, 264-265.)

Preferenssihierarkiassa on kuitenkin myös kulttuuri- ja tilannesidonnaisia eroja. Kulttuurien välisistä eroista esimerkiksi kannanottotilanteen preferenssihierarkiassa todistaa aiemmin mainittu (ks. luku 2.2.) esimerkki: Amerikan juutalaisten keskuudessa erimielisyys on preferoitua, kun taas aasialaisissa kulttuureissa samanmielisyys on preferoitua. Tilannesidonnaisuuteen erimielisyyden preferenssissä viittaa taas se, että argumentoi-vissa keskustelujaksoissa samanmielisyyden preferenssi yleensä kumoutuu (Bergin ja Mäntysen pro gradu -tutkielma 1992 teoksessa Tainio 1996, 93). Preferenssit vaihtelevat lisäksi eri yksilöiden välillä. Preferenssi voi myös muuttua keskustelun kuluessa. (Tiittula 1997c, 394.)

Preferoitu vuoro esitetään yleensä yksinkertaisesti, suoraan ja viipymättä (Heritage 1996, 262), kuten seuraavassa esimerkissä:

Esim. 3:1

J: T's- tsuh beautiful day out isn't it?

L: Yeh it's just gorgeous...

(Pomeranz 1984, 65.)

Preferoimattomaan vuoroon taas liittyy ainakin seuraavia piirteitä: a) Sen esittämistä viivytetään esim. tauon, tarkistusksymyksen (A: *Lähdetkö elokuvaan?* B: *Ai elokuvaan?* Tuota... en taida ehtiä), edellisen vuoron osittaisen toistamisen, epäröintiänteiden (öö) tai epäröintisanojen (*tuota tuota*), erilaisten partikkeleiden (*niin no*) sekä kiitosten (*Kiitos kutsusta, mutta...*) ja anteeksipyyntöjen avulla tai näennäisen yksimielisyyden ilmauksilla. b) Preferoimatonta tekoa selitellään (A: *Lähdetkö elokuvaan?* B: *En taida nyt ehtiä kun on niin paljon hommia...*).c) Preferoimaton vuoro esitetään pehmennettynä (pehmenyskeinoista luvussa 3.2.1.) tai epäsuorasti. (ks. Levinson 1983, 334-335; osa esimerkeistä kirjoittajan omia.) Preferoimaton vuoro on usein myös epäsujuva ja rakenteeltaan polveileva (Tainio 1997, 100-101).

Yksi preferoimattoman jälkijäsenen tuottamiseen liittyvä piirre on se, että siihen liitetään elementtejä, jotka saavat vuoron näyttämän osittain preferoidulta. Erityisen selvästi tämä näkyy kannanottosekvensseissä, joissa erimielisyyden aiheuttamaa kitkaa pyritään vähentämään liittämällä vuoroon samanmielisyyden aineksia. (Tainio 1997, 104.) Pomeranz (1984, 65-72) toteaa, että erimielisen kannanoton esittämistä voidaan viivyttää siten, että erimielisen kannanoton eteen sijoitetaan samanmielinen osio. Tällaista menettelytapaa hän kutsuu osittaiseksi saman-/erimielisyydeksi (*partial agreement/disagreement*).

Esim. 3:2

R: -- Butschu admit he is having fun and you think it's funny.

K: **I think it's funny, yeah.** But it's a ridiculous funny.

(Pomeranz 1984, 75; lihavointi kirjoittajan)

Yllä olevassa esimerkissä samanmielisyyden ilmaisu (*I think it's funny, yeah*) ennen erimielisyyden ilmausta palvelee samanmielisyyden preferenssiä (Pomeranz 1984, 68-69).

Jälkijäsenen tulkinta preferoiduksi tai preferoimattomaksi vuoroksi voi olla joskus hankalaa. Tainion (1997) mielestä on järkevintä ajatella jälkijäsenen preferoimattomuuden määrää jatkumona. Yleensä preferoimattomaan vuoroon sijoitetaan runsaasti aineksia, jotka muuntavat vuoroa preferoituun suuntaan, esimerkiksi erimieliseen kannanottoon lisätään aineksia, joilla vähennetään erimielisyyden vaikutelmaa. Preferoidun ja preferoimattoman jälkijäsenen tulkinta riippuu aina myös teksti- ja tilannekontekstista. (Tainio 1997, 104.) Seuraava erimielinen kannanotto sisältää runsaasti erilaisia piirteitä, jotka liittyvät preferoimattoman jälkijäsenen muotoiluun. Tässä esimerkikikatkelmassa erimielisyyden ilmaisemiseen liittyy huomattavasti enemmän preferoimattomuuden piirteitä verrattuna edelliseen esimerkkiin:

Esim 3:3

1 B: I think I'll call her and ask her if she's interested because
2 she's a good nurse, and I think they would like her don't you?
3 A: Well, I'll tell you, I haven't seen Mary for years. I should- As I
4 remember, yes.
5 B: Well do you think she would fit in?
6 A: Uhm, uh, I don't know, What I'm uh hesitating about is uh -- uhm
7 maybe she would. (1.0) Uh but I would hesitate to uhm --
(Pomeranz 1984, 73; rivinumerointi kirjoittajan)

Yllä olevassa esimerkissä preferoimattomuus ilmenee mm. seuraavin tavoin: Henkilö B viivyyttää erimielisyyden ilmaisemista myöntymällä ensin (r. 3-4: *As I remember yes*). Seuraavassa vuorossa hän kuitenkin hieman epäilee, olisiko Mary kuitenkaan sopiva henkilö kutsuttavaksi mukaan (r. 6: *I'm uh hesitating*). Puhuja vetoaa siihen, ettei pysty antamaan varmaa arviota (r. 3: *Well, I'll tell you, I haven't seen Mary for years*) ja puheenvuoro sisältää runsaasti pehmennyksiä (esim. *maybe, I don't know*) ja epäröintiänteitä (*uhm*). Lopullista epäilyn ilmaisemista edeltää vielä sekunnin tauko (r. 7). Puheenvuoro on kaikin puolin mutkikkaasti rakennettu, mikä on tyypillistä preferoimattomalle vuorolle.

Levinson (1983) havainnollistaa preferoidun ja preferoimattoman vuoron eroja kuvaamalla preferoitua vuoroa tunnusmerkittömäksi ja preferoitua tunnusmerkikiseksi.

Tunnusmerkittömään vuoroon ei liity mitään erityisiä vuoron sijoittumiseen tai rakentamiseen liittyviä lisäpiirteitä. Tunnusmerkkisessä vuorossa on taas jotakin enemmän. (Levinson 1983, 333.)

3.2. Aikaisempia tutkimuksia

Oman tutkimusasetelmani kannalta olennainen tutkimus on Tiittulan (1997c) keskustelunanalyttisellä menetelmällä tekemä vertaileva tutkimus konfliktin käsittelystä saksalaisessa ja suomalaisessa tv-keskustelussa. Tiittula kuvailee erilaisia konfliktinkäsittelytyylejä Fiehleriin (1993) nojaten. Fiehler erottelee tosistaan ns. yhteistyöhaluisen (*kooperative Modell*) ja kilpailuhenkisen (*kompetitive Modell*) keskustelutyylin (käännökset kirjoittajan omia). Yhteistyöhaluiselle keskustelutyylille ominaista on toisen kohtelemisen tasavertaisena keskustelukumppanina, toisen huomioonottaminen ja pyrkimys kompromissiin. Tyyli on asiallinen, ja toisen mielipiteeseen koetetaan vaikuttaa pätevillä argumenteilla. Kilpailuhenkisessä keskustelutyylissä tärkeintä taas on oikeassa oleminen ja oman näkökulman läpilyöminen. Toista ei koeteta vakuuttaa argumenteilla, vaan tarkoituksena on lyödä hänet. (Fiehler 1993, 163-164.) Kummassakin keskustelutyylissä erimielisyys tuodaan suoraan ja eksplisiittisesti esille (Tiittula 1997c, 372).

Tiittulan tutkimalle saksalaiselle keskustelulle oli ominaista kilpailuhenkinen keskustelutyyli. Erimielisyys oli näin ollen hyvin selkeästi preferoitua toimintaa. Suomalaisessa keskustelussa taas ei noudatettu kumpaakaan yllä mainittua keskustelutyyliä, sillä erimielisyyttä koetettiin vältellä. Erimielisyys oli siis keskustelussa preferoimatonta toimintaa. Tiittulan tutkimuksen painopisteenä olivat konfliktin välttelystrategiat.

Tutkimusongelmani kannalta hyödyllisiä tutkimuksia on tehty myös kieliparien saksa–kiina ja saksa–englanti välillä. Günthner (1991 ja 1993) on tutkinut vuorovaikutusta (myös erimielisyyden ilmaisemista ja argumentointia) kiinalaisten ja saksalaisten välillä. Päätelmänsä hän on tehnyt osittain keskustelunanalyttisen tutkimuksen perusteella ja osittain omien havaintojensa sekä kiinalaisten ja saksalaisten

liikemiesten ja tulkkien haastattelujen perusteella. Keskustelunanalyysiin pohjautuvassa tutkimuksessa Günthnerillä oli materiaalina kiinalaisten ja saksalaisten välisiä keskusteluja. Jotta vieraan kielen puhumisesta (keskustelut käytiin saksaksi) aiheutuvat piirteet eivät olisi vaikuttaneet tutkimustuloksiin, hän käytti vertailumateriaalina kiinalaisia keskusteluja. Günthner havaitsi kiinalaisten käyttävän runsaasti epäsuoruuden keinoja erimielisyyden ilmaisussa, kun taas saksalaiset ilmaisivat erimielisyytensä pääasiassa suoraan ja voimakkaasti. Näin ollen erimielisyys oli preferoimatonta kiinalaisille ja preferoitua saksalaisille.

Kotthoff (1991) on vertaillut erimielisyyden ilmaisemista saksalaisten ja amerikkalaisten välillä keskustelunanalyysin menetelmällä. Kotthoff analysoi opiskelijoiden ja opettajien välisiä keskusteluja. Kyseessä oli tilanne, jossa opiskelijat yrittivät saada opettajan allekirjoittamaan opiskelijoille tärkeän vetoimuksen. Sekä saksalaisissa että amerikkalaisissa keskusteluissa erimielisyys tuotiin selkeästi esille, mutta saksalaisissa keskusteluissa vastakkainasettelu oli voimakkaampaa kuin amerikkalaisissa keskusteluissa. Amerikkalaisissa keskusteluissa erimielisyyttä pyrittiin kompensoimaan positiivisen kohteliaisuuden strategioilla, esimerkiksi siten, että keskustelun lopuksi käytettiin aikaa keskustelijoiden välisen suhteen rakentamiseen. Saksalaisissa keskusteluissa näin ei tehty, vaan tilanne päättyi erimielisyyteen. Kotthoff päätelee, että Saksassa erimielisyys ei uhkaa niin paljon osallistujien välistä suhdetta kuin USA:ssa. Kotthoff kuitenkin korostaa, että analyysin tuloksia ei voi yleistää ilman jatkotutkimuksia. Erimielisyyden ilmaisutapoihin saattoivat vaikuttaa mm. erilaiset opettajien ja opiskelijoiden väliset suhteet Saksassa ja USA:ssa.

Käsittelen seuraavissa kappaleissa erilaisia tapoja ilmaista erimielisyyttä mm. yllä mainitsemieni tutkimusten pohjalta. Ilmaisutapoja on niin paljon, etten tässä yhteydessä voi esitellä kuin muutamia.

3.2.1. Erimielisyys preferoimattomana toimintana

Tiittula (1997c) havaitsi, että erimielisyys preferoimattomana toimintana ilmeni suomalaisessa keskustelussa mm. siten, että se etäännytettiin henkilöistä. Mielipideeroista puhuttiin esimerkiksi osallistujien edustamien instituutioiden välisenä erimielisyytenä (*te siellä h: valtiovallan hallituksessa [...] teitte kuitenkin tällasen päätöksen*). Tyypillistä oli myös, että asioista puhuttiin ilman tekijää yleisellä tasolla. Esimerkin tästä tarjoaa seuraava tilanne: Toimittaja vihjaa, että keskusteluun osallistuvan kaupunginjohtajan Eero Keskilusan asenteen voi tulkita rasistiseksi. Keskilusan johtama kaupunki on kieltäytynyt ottamasta vastaan pakolaisia. Keskilusa vastaa implisiittiseen syytökseen ja aloittaa näin: *mnää (.) . luulen että: (.) tässä ei yleensäkkään ketää voi rasistiks syyttää*. Keskilusan lauseesta ei käy millään tavalla ilmi, kuka syyttää ketä. Tässä vältetään siis viittaamista sekä itseen että toiseen. (Tiittula 1997c, 380-393.)

Osallistujat myös välttelivät suoria kannanottoja, kun kyseessä oli arka aihe. Keinoina käytettiin mm. vaikenemista ja epämääräistä muotoilua. Epämääräistä muotoilua havainnollistaa Tiittulan byrokraattikieleksi ristimä puhetyyli (*joo **tää** on kyllä ihan totta että näin on, ja **tää** on kiistatta tällä hetkellä ongelma, turvapaikkapäätöksiä tai oleskelulupapäätöksiä **on tehty** ja [...] toinen on se tuki minkä valtio voi kunnille antaa ja toi- toinen o valistus. / molempia **tässä suhteessa** tarvitaan kyllä). Sanan *tää* käyttö jättää epäselväksi mihin puhuja viittaa, eivätkä keskustelukumppanit ja katsojat tiedä, mihin henkilö ottaa kantaa. Ilmaisuihin *tässä suhteessa* on taas semanttisesti tyhjä ilmaisu, joka ei sisällä minkäänlaista informaatiota. Asioista puhutaan myös passiivissa ilman nimettyä tekijää (*päätöksiä on tehty*). (Tiittula 1997c, 380-393.)*

Tiittulan tutkimuksessa kannanottoja myös pehmennettiin erilaisin keinoin (ks. Tiittula 1997c, 380-393). Pehmentimillä tarkoitetaan erilaisia kielen keinoja, joiden avulla ilmaisu saadaan kuulostamaan kohteliaammalta. Esimerkiksi lause *Komm her!* saadaan kuulostamaan kohteliaammalta lisäämällä siihen pehmennykseksi partikkeleita ja kohte-liaisuussignaali *bitte* (*Komm doch bitte mal her!*). (House & Kasper 1981, 166-169.)

Suojala (1989) on tutkinut erilaisia keinoja pehmentää sanottua. Erimielisyyden ilmaisua voidaan pehmentää hyvin monin eri tavoin, joista esittelen tässä muutamia. Ilmaisua voidaan pehmentää esimerkiksi sanoilla tai fraaseilla, jotka epämääräistävät sanottua (Suojala 1989, 119), kuten seuraavassa esimerkissä:

Esim. 3:4

Taina: xmuttax, ((rykäisee)) mut **MUN mielestä** se oli hirveen Todellist koska **mu- must tuntu** et ihminen **niinku** Kokee maailman noin jos se on **vähän, niinku** EPÄ-, **ehkä vähän** epäNORmaali.
(Suojala 1989, 118; lihavointi kirjoittajan)

Epävarmuutta ja epämääräisyyttä ilmaisevat esimerkkilauseissa ilmaukset *mu- must tuntu* ja *ehkä*. Näiden ilmausten avulla puhuja haluaa välttää (tai haluaa antaa sellaisen vaikutelman) sitoutumista kokonaan lausumaansa mielipiteeseen. Käsitettä *epäNORmaali* taas pehmennetään ilmaisulla *vähän*. Myös sana *niinku* epämääräistää sanottua. (Suojala 1989, 118-119.) Myös erimielisen kannanoton esittäminen subjektiivisena mielipiteensä pehmentää ilmaisua (*MUN mielestä*).

Ilmaisua voidaan pehmentää myös pitemmällä lauseilla, jotka lieventävät sisällön ehdot-tomuutta (-- *tai mä koin sen sillä lailla; oder ich hab einfach so empfunden*) tai asettavat varauksia sisällön merkityksen tai selkeyden suhteen (Suojala 1989, 119; saksankielinen esimerkki kirjoittajan oma). Yksi tapa pehmentää erimielistä ilmausta tai toisen kritisointia on myös lausua kohteliaisuuksia ennen kritiikin esittämistä (*Sä oot kyllä mukava tyyppi, mutta... ; Du bist ein netter Kerl, Peter, aber...*). Ilmaisua voidaan myös lieventää syntaktisin eli lauseopillisin keinoin esimerkiksi esittämällä väite kysymyksen muodossa. (House & Kasper 1981, 166-167; suomenkielinen esimerkki kirjoittajan oma.) Lisäksi ei-kielelliset piirteet, kuten nauru, intonaation muutos ja jopa tauotus voivat pehmentää sanottua (Suojala 1989, 119).

Kotthoffin (1991) analysoimista opettajien ja opiskelijoiden välisistä keskusteluista kävi ilmi, että amerikkalaisissa keskusteluissa erimielisyys ilmaistiin usein kysymysten ja neuvojen muodossa. Muita konfliktia lieventäviä tekijöitä olivat mm. laajat samanmielisyysjaksot ennen erimielisyyden ilmaisemista, pehmentäminen ja oman kompetenssin väheksyminen korostamalla omaa tietämättömyyttä (*I really don't know*

[..] *I don't know why all of a sudden, they have to cut back now*). (Kotthoff 1991, 334-336.)

Kun Günthner (1993) analysoi kiinalais-saksalaisia keskusteluja, hän havaitsi, että kiinalaiset käyttivät monenlaisia epäsuoruuden keinoja ilmaistessaan erimielisyyttään. Günthnerin mukaan erimielisyyden esille tuominen ilman, että edeltävää mielipidettä millään tavalla arvostellaan tai että siihen edes viitataan, on tyypillistä epäsuoraa erimielisyyden ilmaisemista. (Günthner 1993, 270.) Seuraavassa esimerkissä Yang toimii juuri näin:

Esim. 3:5

D: [...] *entWICKELN. wenn ich als FRAU immer in einem MÄNNERberuf gearbeitet hab, dann entwickle ich meine Fähigkeiten, die zu diesem MÄNNERBERUF gehören=*
Yang: *=un ich muss sagen, für die MÄNNER es gibt keine Grenze für die, für die Arbeit. für die Arbeiten. für die Frauen es gibt Grenze.*
(Günthner 1993, 269; lihavointi kirjoittajan)

Yang ja D keskustelevat naisten työnteosta ja siihen liittyvistä ”rajoitteista”. Yang ei osoita D:n kantaa millään tavalla perättömäksi, eikä myöskään viittaa edeltävään kantaan tai tee selväksi sitä, että hän ilmaisee nyt erimielisen kannanoton. Yang aloittaa erimielisen kannanottonsa ikään kuin jatkaisi D:n ajatusta (*un ich muss sagen...*). Yang esittää uusia asioita, jotka tukevat hänen näkemystään, eikä tuo sisällöllisesti mitään sellaista näkökulmaa esille, joka kumoaisi D:n kannan tai asettaisi sen naurunalaiseksi tms. (Günthner 1993, 270.) Nuolijärvi ja Tiittula (1999) ovat havainneet tällaista esittämistyyliä myös suomalaisissa tv-keskusteluissa.

Epäsuoraa on myös oman mielipiteen esittäminen osana omassa kulttuurissa käytettyä tai yleismaailmallista viisautta (Günthner 1993, 273). Kiinalainen Pan kertoo, että sananlaskujen käyttö on hyvin yleistä kiinalaisessa arkikeskustelussa, koska tällöin ei tarvitse ilmaista omaa mielipidettään. Kiinalaiset eivät sano mielellään henkilökohtaista mielipidettään muille kuin hyvin läheisille ihmisille – ainakaan, jos oma mielipide eroaa yleisestä mielipiteestä. (Günthner 1993, 221-222.) Epäsuoralle keskustelutyyliä on myös tavanomaista, että puhuja tuo esille pohjustavaa taustatietoa ennen kuin ilmaisee erimielisyytensä (Günthner 1993, 272-273). Seuraavassa esimerkissä Yang pohjustaa erimielistä ilmaisua kiinalaisella kansanviisaudella.

Erimielisyyden hän tuo esille vasta puheenvuoron lopussa (r. 14-16). Keskustelun aiheena on miesten ja naisten välinen tasa-arvo.

Esim. 3:6

1 Yang und - eh' (0.3) ich meine also die::
2 zum Beispiel eh die die Weibliche IN DER WELT
3 bei uns sagt, - eh die Frau ist die Halbs Halbe Himmel
4 eh Halbes Himmel. die Männer Halbes Himmel. -
5 das ist eh das is Bild
6 die diese Welt ist kordiniert. mu muss kordiniert,
7 dann können wir eine GUTE Leben, also gut also
8 die::: gute Zukunft
9 D mhm
10 Yang haben. das ist also ich glaube das ist Grund auch
11 von NATÜRLICH aus. das ist eine von NATÜRLICH aus
12 eine Prinzip
13 D mhm
14 Yang DESHALB muss ich sagen wenn die Männer und
15 die Frauen sind GANZ gleich. (0.3)
16 das ist (0.5) undenkbar.
(Günthner 1993, 272; rivinumerointi kirjoittajan)

3.2.2. Erimielisyys preferoituna toimintana

Tiittulan (1997c) analysoimassa saksalaisessa televisiokeskustelussa eriväät mielipiteet ilmaistiin eksplisiittisesti ja kärjistetysti. Keskustelijat ilmaisisivat mielipiteensä mm. inttamällä, käyttämällä emotionaalista sanastoa (*es ist eine gigantische Vernichtungsmaschinerei von von von Ressourcen von Steuergeldern*) sekä korostamalla omaa oikeassa olemista (*das ist meine feste Überzeugung; das kan man wirklich feststellen*). (Tiittula 1997c, 375-380.)

Myös toisen esittämiä näkökulmia saatettiin kritisoida hyvin suoraan (*da liegen Sie falsch; stimmt doch gar nicht*). Vastapuolta saatettiin myös kritisoida esim. siitä, että tämä rikkoi vuorottelujäsennyksen sääntöjä (*lassen Sie ihn doch mal zu Ende reden*). Myös vastapuolen käytöstä saatettiin kritisoida avoimesti (*dass man die so anredet und denunziert. ich find das keine gute Umgangsart*). (Tiittula 1997c, 375-380.)

Sekä Günthner (1993, 246) että Kotthoff (1989a, 246) ovat havainneet, että erimielisyyden voi ilmaista voimakkaasti esittämällä väitteelle vastakohdan. Tällaista erimielisyyden ilmaisutapaa he kutsuvat nimellä *Oppositionsformat*:

Einem thematisch zentralen Aspekt aus der Vorgängeräußerung wird das Gegenteil gegenübergestellt. Oppositionen sind starke Formen von Nichtübereinstimmung. (Kotthoff 1989a, 246.)

Toisen esittämää asiaa ei siis ainoastaan kumota, vaan esitetyn väitteen vääryyttä koros-tetaan väittämällä täysin päinvastaista (Kotthoff 1989a, 248), kuten seuraavassa esimerkissä:

Esim. 3:7

Yang: das ist natürliche
A: das ist **nicht NATÜRLICH** sondern das ist eher **tradITIONELL**
(Günthner 1993, 246; lihavointi kirjoittajan)

A ei ainoastaan kumoa edellistä mielipidettä (*nicht natürlich*), vaan korostaa erimielisyyttä asettamalla sanalle *natürlich* vastapainoksi adjektiivin *traditionell* (Günthner 1993, 246).

Fiehler (1993) on havainnut, että yksi kiivaan ja tunnepitoisen keskustelun tunnusmerkki on erimielisyyden ilmaiseminen lyhyessä ja nasevassa muodossa välittömästi edeltävän kannanoton jälkeen tai osittain samanaikaisesti edeltävän kannanoton kanssa (*unmittelbare Positionskonfrontation*). Tällaiset ilmaisut eivät yleensä edesauta erimielisyyden ratkaisemista, sillä ne tuovat vain hyvin vähän tai eivät lainkaan uutta asia-sisältöä keskusteluun. Nasevat, välittömästi esitetyt erimielisyyden ilmaisut lähinnä korostavat erimielistä asetelmaa ja kärjistävät vastakkainasettelua. (Fiehler 1993, 157-162.)

Esim 3:8

Wo: Sie nennen keine Namen [das ist natürlich
Wa: [ich nenne auch Namen. klar
(Fiehler 1993, 158; lihavointi kirjoittajan)

Esim. 3:9

Wo: Herr Wallraff unser Betriebsrat' unser Betriebsrat hat sie seit
Wochen auf [gefordert
Wa: [ach ach ach
(Fiehler 1993, 158; lihavointi kirjoittajan)

Molemmissa esimerkeissä erimielisyyttä osoitetaan, ennen kuin puhuja on lopettanut vuoroaan. Pääallekkäispuhunnan syynä on useimmiten se, että toinen on sanonut jotakin niin väärää tai pöyristyttävää, ettei toinen malta odottaa omaa vuoroaan. Vastaavasti

puheen keskeyttäminen saattaa ärsyttää toista ja tämä maksaa takaisin vielä negatiivisemmalla kannanotolla. (Fiehler 1993, 162.)

Edellisessä kappaleessa esittelin lyhyesti erilaisia tapoja pehmentää erimielistä ilmaisua. Ilmaisua voidaan vastaavasti myös vahvistaa erilaisin keinoin ja saada näin sille lisää voimaa. House ja Kasper (1981) ovat tutkineet moitteiden vahvistamista, mutta samoja vahvistuskeinoja voidaan käyttää myös erimielisyystilanteissa. Ilmaisua voidaan vahvistaa esim. käyttämällä liioittelevia tai muutoin voimistavia adverbeja (kirjoittajan oma esimerkki: *Was Sie gerade gesagt haben, finde ich absolut widerwärtig*) tai sanoja, joilla on hyvin vahva negatiivinen väritys (ääripäässä kirosanat) (*Das ist aber verdammt unverschämt von dir!*). Ilmaisuun saadaan voimaa myös pukemalla se aggressiivisen kysymyksen muotoon (*Warum hast du mir das nicht vorher gesagt?*). Puhuja voi lisäksi vahvistaa ilmaisuaan esittämällä retorisen vetoamuksen: asia esitetään itsestäänselvytenä ja vedotaan siihen, että keskustelukumppanin on mahdotonta olla eri mieltä tai hyväksymättä asiaa (*Jeder weiss ja...; Es ist doch ganz klar...; Sie müssen verstehen, dass es sich hier um öffentliches Eigentum handelt*). (House & Kasper 1981, 169-170.)

4. TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄ

4.1. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella erimielisyyden ilmaisemista yhdessä suomalaisessa ja yhdessä saksalaisessa poliittisessa tv-keskustelussa. Pyrin selvittämään, millaisista asioista erimielisyyttä syntyy, onko erimielisyys preferoitua vai preferoimatonta toimintaa keskusteluissa ja onko preferenssissä eroja keskustelujen välillä. Tutkin myös, kuinka erimielisyys ilmaistaan silloin, kun se on preferoitua tai preferoimatonta toimintaa. Vertailen millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä erimielisyyden ilmaisemistavoissa on suomalaisen ja saksalaisen keskustelun välillä. Lisäksi analysoin, kuinka toimittaja vaikuttaa osallistujien väliseen vastakkainasetteluun.

Tarkastelun ulkopuolelle jätän toimittajien esittämät vastaväitteet, sillä toimittajien hyvin kriittisetkin väitteet tai kysymykset eivät ole todellisia kannanottoja tarkastelemisiani keskusteluissa. Niiden tarkoituksena on pikemminkin tarjota osallistujalle mahdollisuus esittää mielipiteensä tai provosoida tätä puolustamaan ja täsmentämään kantansa. Tämän takia toimittajien erimieliset repliikit eivät ole vertailukelpoisia osallistujien esittämien erimielisten ilmaisujen kanssa.

4.2. Aineisto

Keskustelujen vertaamisen kannalta on tärkeää, että keskusteluilla on mahdollisimman paljon yhteisiä nimittäjiä. Kuten aiemmin on jo tullut ilmi, konfliktin käsittelytyyli riippuu monesta eri tekijästä. Pysin valitsemaan keskustelut, jotka olisivat ainakin olen-naisilta piirteiltään samanlaisia.

Ensimmäinen yhteinen nimittäjä valitsemillani keskusteluilla on aihe. Molemmat keskustelut ovat poliittisia tv-keskusteluja, joissa käsitellään ajankohtaista ja voimakkaita tun-teita herättävää teemaa. Suomalaisen keskustelun (*A-Studio EU-keskustelu 1.9.1994, TV 1*) aiheena on Kyllä vai Ei EU:lle. EU:n puolustajat ja vastustajat vastaavat suorassa lähetyksessä katsojien puhelinkysymyksiin ja ottavat samalla mittaa toisistaan. Keskustelu liittyy lähetyksen esittämisvuonna järjestettyyn neuvoa-antavaan EU-kansanäänes-tykseen.

Saksalaisessa keskustelussa (*Talk im Turm: Talkshow mit Erich Böhme, Herbst 1992, SAT 1*) aiheena ovat turvapaikanhakijat. Keskustelua käydään perustuslain artiklasta numero 16, joka antaa laajat oikeudet turvapaikanhakijoille hakemusten käsittelyvaiheessa. Keskustelua käydään siitä, pitäisikö artiklaa muuttaa vai ei. Sotiiko artiklan muuttaminen turvapaikanhakijoiden perusoikeuksia vastaan, vai onko lain muuttaminen välttämätöntä pakolaistulvan ja äärioikeistolaisen liikehdinnän hillitsemiseksi?

Keskusteluja yhdistää myös osallistujien lukumäärä. Kysymyksenasetteluni kannalta on tärkeää, että keskusteluissa on useita osallistujia. Näin osallistujien välisten tyylierojen vaikutus tutkimustuloksiin pienenee. Osallistujien lukumäärällä on merkitystä myös siinä mielessä, että runsas osanottajamäärä voi hillitä keskustelua. Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa on kuusi osallistujaa ja toimittaja, eli osanottajien määrä ei ole kovin suuri. Keskusteluissa on myös melko samanlainen sukupuolijakauma.

Suomalaisessa keskustelussa on kaksi selvää leiriä: EU:n vastustajat ja EU:n kannattajat. EU:n kannattajiin kuuluvat pankinjohtaja Kalevi Sorsa, SAK:n varapuheenjohtaja Tuulikki Kannisto sekä työministeri Ilkka Kanerva. EU:n vastustajiin kuuluvat valtiotieteen tohtori Risto Volanen, kirjailija Hilikka Pietilä ja kansanedustaja Esko Seppänen. Ohjelman toimittajana on Seppo Toivonen. Saksalaisessa keskustelussa leirijako ei ole yhtä selvä, mutta jonkinlaisten ”puolueiden” olemassaolo on kuitenkin havaittavissa. Selkeästi samalla puolella ovat Frankfurtin juutalaisen seurakunnan edustaja Michel Friedman, pakolaistyöntekijä Anka Erdweg sekä Saksassa elävä amerikkalainen viihde-taiteilija Ron Williams. Toisen, tosin näkemyksiltään hyvin hajanaisen leirin muodostavat poliitikot Otfried Henning (CDU), Rudolf Scharping (SPD) ja Erwin Huber (CSU). Kaikkien poliitikkojen kesken on voimakkaita mielipide-eroja; eniten joukosta erottuu kuitenkin Huber äärimilleen viedyllä näkemyksillään. Toimittajana on Erich Böhme.

Keskustelut ovat samankaltaisia myös ulkoisilta puitteiltaan. Ulkoisilla puitteilla voidaan luoda tietynlainen tunnelma, joka taas vaikuttaa keskustelijoiden käyttäytymiseen ja erimielisyystilanteen käsittelyyn. Arkikokemuksesta voi sanoa, että rennot puitteet vapauttavat keskustelemaan avoimemmin ja ilmaisemaan itseään suuremmin kuin viralliset puitteet. Viralliset puitteet kangistavat ihmisiä, eikä erimielisyyttä uskalleta tuoda julki niin helposti. Kummassakin keskustelussa on studioyleisö, jonka roolina on lähinnä reagoida taputuksin keskustelijoiden väliseen argumentointiin. Myös keskustelijoiden istumajärjestys on ohjelmissa samanlainen. Osallistujat on sijoitettu avonaiseen ympyrään toimittajan molemmin puolin, niin että erilaisia näkemyksiä edustavat ryhmät istuvat vastakkain. Suomalaisessa keskustelussa osallistujat tosin istuvat pöytien takana, mikä luo tilanteelle virallisemmän ilmapiirin.

Tärkein yhteinen nimittäjä keskusteluissa on osallistujien välinen selkeä vastakkainasettelu. Vastakkainasettelu tuodaan ilmi jo aivan keskustelun alussa, kun toimittaja esittelee osallistujat ja näiden edustamat näkökulmat. Vastakkainasettelu näkyy myös keskusteluissa. Osallistujat tuovat esille runsaasti erimielisiä kannanottoja. Halusin tarkastella sellaisia keskusteluja, joissa erot vastakkainasettelun voimakkuudessa eivät ole äärimmäisen suuria, koska halusin välttää stereotyyppisten tulosten tuottamista. Yksi syy EU-keskustelun valintaan oli myös se, että voin pohtia, kuinka suomalaisen kulttuurin ominaispiirre, ristiriitojen välttely, näkyy sellaisessa keskustelussa, jossa erimielisyys tuodaan selkeästi esille – vai näkyykö se lainkaan.

Monista yhtäläisyyksistä huolimatta keskusteluissa on luonnollisesti havaittavissa myös eroja. Olennaisena erona ovat keskustelujen erilaiset lähtökohdat. EU-keskustelun tarkoituksena on antaa tietoa katsojille EU:hun liittymisen tai sen ulkopuolelle jäämisen seurauksista. Keskustelulla saattaa olla suuri vaikutus kansanäänestyksen tuloksiin, joten on tärkeää, että osanottajat edustavat selkeästi omaa kantaansa ja koettavat osoittaa oman kantansa paremmaksi kuin vastapuolen kannan. Saksalaisella keskustelulla ei todennäköisesti ole yhtä konkreettisia vaikutuksia käytännön tasolla. Vaikka keskustelu käydään juuri ennen SPD:n puoluekokousta, jossa päätetään puolueen linjasta artikla 16 -kysymyksessä, keskustelulla ei ole suoraa yhtymäkohtaa puolueen tekemiin päätöksiin. Saksalaisessa keskustelussa ei ole myöskään yhtä selkeitä mieli-piderintamia kuin suomalaisessa. Katson, että saksalaisen keskustelun tarkoituksena on lähinnä tarjota katsojille sekä viihdettä että ajateltavaa. Talk show -tyyppisille ohjelmille on ominaista, että osanottajat nousevat kiinnostuksen kohteeksi henkilöinä. Talk show on kuin jännitysnäytelmä, jossa yleisö saa seurata, kuinka osanottajat selviytyvät kipe-ristä keskustelutilanteista ja miten he suhtautuvat kritiikkiin ja jopa loukkauksiin. (Nuo-lijärvi & Tiittula 1995, 18-19.)

Yksi ero keskusteluissa on myös varsinaisen keskustelun määrä. Saksalaisessa ohjelmassa keskustelu pääsee kehittymään vapaammin kuin suomalaisessa. Suomalaisen keskustelun kulkua estävät mm. soittajien esittämät kysymykset. Ne katkaisevat usein teeman syvällisen käsittelyn, eikä perusteellista argumentaatiota pääse syntymään. Myös yleisöäänestysten tulosten esittely keskeyttää keskustelun kerran. Voikin kysyä, onko keskeytysten yksi tarkoitus estää väittelyn kehittyminen

liian kiivaaksi. Tiittulan (1997c, 374) mukaan keskustelun keskeyttäminen erilaisin keinoin, kuten haastatteluin, videokatkelmin, musiikkikappalein jne., on enemmänkin sääntö kuin poikkeus suomalaisissa tv-keskusteluissa. Myös yksittäisten puheenvuorojen pituudessa on eroja suomalaisen ja saksalaisen keskustelun välillä. Yksittäiset puheenvuorot ovat suomalaisessa keskustelussa lyhyempiä kuin saksalaisessa keskustelussa.

Keskustelut eroavat toisistaan myös yleisvaikutelmiltaan. Saksalaisessa keskustelussa tunnelma on eloisa. Osallistujat puhuvat nopeammin kuin suomalaisessa keskustelussa ja usein myös päällekkäin. He kohottavat ääntään ja käyttävät kehonkieltä tunteittensa ilmaisuun (esim. nojautuvat vastapuolta kohti ja painottavat sanojaan käsien liikkeillä konfliktin ollessa kiivaimmillaan). Kiivaisiin väittelysekvensseihin liittyy joskus myös humoristinen vivahde. Osallistujien voimakkaat reaktiot huvittavat yleisöä, ja joskus myös keskustelijat itse hymyilevät ja vitsailevat kesken pahimman taiston. Suomalaisen keskustelun yleisvaikutelma taas on rauhallinen. Paikoitellen tunnelmaa voisi luonnehtia kireäksi. Keskustelijat koettavat muutaman kerran keventää tunnelmaa huumorilla, mutta se tuntuu kovin väkinäiseltä. Päällekkäispuhunnaa on harvemmin kuin saksalaisessa keskustelussa. Yksi syy päällekkäispuhunnan vähyyteen on todennäköisesti toimittajan roolissa keskustelun ohjaajana. Suomalaisessa keskustelussa toimittaja jakaa puheenvuorot huomattavasti useammin kuin saksalaisessa keskustelussa. Tiittulan (1997c, 375) mukaan puheenvuoron pyytäminen toimittajalta oma-aloitteisen vuoron ottamisen sijaan voi olla yksi tapa vältellä konfliktia.

4.3. Tutkimusmenetelmä

4.3.1. Keskusteluanalyysin perusolettamukset

Tutkimusmenetelmäni noudattelee pitkälti etnometodologisen keskusteluanalyysin periaatteita. Keskusteluanalyysi syntyi yhdysvaltalaisen sosiologin Harold Garfinkelin kehittämän sosiologisen suuntauksen, etnometodologian pohjalta. Keskusteluanalyysin varsinainen perustaja on Harvey Sacks. Muita tärkeitä nimiä

keskustelunanalyysin historiassa ovat Emanuel Schegloff ja Gail Jefferson. (Hakulinen 1997a, 12-13.)

Keskustelunanalyysi perustuu sille havainnolle, että keskustelu ei ole kaaos, jossa sattuma ratkaisisi puhujien keskinäisen ymmärtämisen. Vuorovaikutuksen mahdollistaa sen rakenteellinen järjestäytyneisyys. Ihmiset noudattavat tietoisesti tai tiedostamattaan vuorovaikutuksessa vallitsevia sääntöjä. Sääntöjen perusteella he tietävät esimerkiksi miten täytyy toimia, kun haluaa puheenvuoron, tai kuinka erimielinen kannanotto ilmaistaan. (Hakulinen 1997a, 13-15; Heritage 1996, 236.)

Keskustelunanalyysin toinen perusolettamus on se, että ilmaisu saa merkityksen kontekstissaan (Kallmeyer, 1988, 1100). Kommunikaatio on sekä kontekstin muovaamaa että kontekstia uudistavaa. Ensimmäinen väittämä tarkoittaa sitä, että puhuja ottaa huomioon kontekstin muotoillessaan sanottavansa. Erityisen tärkeäksi nousee juuri edeltävä keskustelun tapahtuma. Kommunikaation kontekstia uudistava luonne taas tarkoittaa sitä, että meneillään oleva toiminto vaikuttaa siihen, kuinka seuraava toiminto muotoillaan ja missä kehyksessä se ymmärretään. (Heritage 1996, 237.) Kielellisellä muodolla ei siis ole yhtä ainoaa perusmerkitystä, vaan sama muoto voi saada eri merkityksen eri kontekstissa. Puhuja ei myöskään aina kirjaimellisesti tarkoita sitä mitä sanoo. Ymmärtämisen tekevät mahdolliseksi keskustelukumppanin päättelyprosessi, ilmaisu ja konteksti yhdessä. (Hakulinen 1997a, 14.)

Omassa työssäni kontekstin merkitys ilmaisun ymmärtämisessä tarkoittaa mm. sitä, että erimielisyys voidaan ilmaista myös monin muin tavoin kuin erimielisenä väitteenä – esimerkiksi kysymyksen muodossa. Tällöin jää keskustelukumppanin pääteltäväksi, oliko kyseessä erimielinen kannanotto vai kysymys. Keskustelukumppanin reagointi paljastaa hänen tulkintansa (Kallmeyer 1988, 110). Keskustelunanalyysi korostaakin keskustelukumppanin aktiivista roolia merkitysten tuottajana. Keskustelunanalyysissä keskustelukumppaneita nimitetään vastaanottajiksi kuulijoiden sijasta, koska heidät halutaan erottaa mahdollisista keskustelua passiivisesti seuraavista kuulijoista (kuten televisio-ohjelman katsojista). Puhujasta taas käytetään nimitystä äänessäolija. Tällä nimityksellä halutaan korostaa, että puhujan rooli ei ole staattinen, vaan puhetta tuottavien ja puhetta vastaanottavien henkilöiden roolit vaihtuvat jatkuvasti.

(Hakulinen 1997a, 15; Seppänen 1997a, 156.) Omassa työssäni käytän kuitenkin nimityksiä puhuja ja keskustelukumppani niiden yksinkertaisuuden vuoksi sekä siksi, että vastaanottaja ja äänessäolija kuulostavat mielestäni hieman teennäisiltä.

Kolmas keskusteluanalyysin perusolettamus on se, että mitään vuorovaikutuksen yksityiskohtaa ei voida pitää merkityksettömänä. Tauot, korjaukset, nauru, eleet jne. ovat merkityksellisiä osallistujille. (Heritage 1996, 237.) Ne ovat merkityksellisiä myös kun pohditaan, onko erimielisyys preferoitua vai preferoimatonta toimintaa. Otan huomioon analyysissäni yksityiskohtia sen mukaan, miten suuri merkitys niillä on erimielisyyden ilmaisemisen kannalta.

Suomi–saksa -kieliparin välillä ei ole tehty paljon vertailevaa keskusteluntutkimusta. Liefländer-Koistinen ja Neuendorff (1991) ovat tutkineet suomalaisten ja saksalaisten puhelinkeskustelujen rakennetta, Tiittula (1993b) on analysoinut puheen jäsentämisen keinoja sekä, kuten aiemmin mainitsin, konfliktin käsittelyä (1997c) suomalaisissa ja saksalaisissa televisiokeskusteluissa. Aivan äskettäin on valmistunut myös Tiittulan ja Nuolijärven (1999) laaja tutkimus vuorovaikutuksesta suomalaisissa ja saksalaisissa yhteiskunnallis–poliittisissa televisiokeskusteluissa. Lisäksi Muikku-Werner (1993) on vertaillut suomalaisia ja saksalaisia kommunikaatioeroja televisiokeskusteluissa lähinnä puheaktiteorian pohjalta. Muikku-Wernerin aiheena oli kasvoja uhkaavien puhetoimintojen pyynnön ja käskyn ilmaiseminen suomalaisissa ja saksalaisissa televisiokeskusteluissa. (Tiittula 1997a, 5-6.)

4.3.2. Poliittinen tv-keskustelu institutionaalisena keskusteluna

Keskusteluanalyysin ensisijainen tutkimuskohde olivat aluksi arkikeskustelut, mutta myöhemmin alettiin tutkia myös niin sanottuja institutionaalisia keskusteluja. Institutionaalisella keskustelulla tarkoitetaan jossakin tietyssä instituutioympäristössä tapahtuvaa keskustelua, kuten oikeudenkäynnissä, lääkärin vastaanotolla tai niin kuin omassa työssäni, televisiossa tapahtuvaa keskustelua. (Peräkylä 1997, 177-178.)

Institutionaalisen puheen tutkijat ovat kiinnostuneita siitä, miten jokin tietyssä institutionaalisessa ympäristössä tapahtuva keskustelu eroaa arkipäivän keskustelusta tai jossakin toisessa instituutiossa tapahtuvasta keskustelusta (Peräkylä 1977, 177-178). Tällainen vertailu ei kuitenkaan ole oman tutkimuksen tarkoitus. Institutionaalista puhetta voidaan käyttää myös yleisten toimintarakenteiden etsimisessä ja määrittelemisessä (Peräkylä 1997, 177), sillä arkikeskustelun keinot ovat aina pohjana myös institutionaalisessa vuorovaikutuksessa (Heritage 1996, 234-235).

Vaikka arkikeskustelun keinot ovat konfliktin käsittelyn pohjana, on otettava huomioon, että myös instituution läsnäolo vaikuttaa siihen, mitä menettelytapoja keskustelijat käyttävät (ks. Heritage 1996, 234-235). Institutionaalinen tilanne vaikuttaa mm. siihen, millä tavalla tietyssä roolissa olevan henkilön (esim. poliitikon) tulee reagoida ja miten hän muotoilee kielellisen toimintansa. Mieliä/erimielisyys ilmaistaan tavalla, joka sopii senhetkiseen institutionaaliseen tilanteeseen. (ks. Drew & Heritage 1992, 29-47.) Televisiossa käyttäytymiseen vaikuttaa myös se, millaista tyyliä yleensä pidetään (tai puhuja itse pitää) sopivana julkisessa esiintymisessä.

Instituution asettamissa rooliodotuksissa on eroja kulttuurien välillä. Geisslerin (1989) mukaan Saksassa arvostetaan sellaista poliitikkoa, joka osaa provosoida. Riitely ja konfliktien avoin käsittely ovat Saksassa olennainen osa poliittista kulttuuria. Suomessa taas retorisesti taitavana poliitikkona on pidetty Esko Ahoa, joka osaa ilmaista erimielisyytensä implisiittisesti ja diplomaattisesti. (Tiittula 1997c, 395-396.)

Televisiokeskusteluissa kannanoton esittämistyyliin vaikuttaa myös se, että kyseessä on niin sanottu lavastettu argumentaatiotilanne. Osallistujat eivät koeta vakuuttaa omilla argumenteillaan vastapuolen edustajia, vaan lähinnä katsojia. (Fiehler 1993, 164.) Tällaisessa tilanteessa tarkoituksena ei yleensä ole kompromissin hakeminen vaan vastapuolen peittoaminen ja yleisön saaminen omalle puolelle. Kilpailuhenkinen perusasetelma johtaa helposti konfliktin kärjistymiseen. (Tiittula 1997c, 371-372.) Yleisön voittaminen omalle puolelle on erityisen tärkeää EU-keskustelussa tulevan kansanäänestyksen takia.

EU-keskustelussa on otettava huomioon vuorovaikutuksen epäsymmetrisyys silloin, kun keskusteluun osallistuvat henkilöt ovat eri mieltä puhelinkysyjien kanssa (ks. Drew & Heritage 1992, 47-53). Osallistujien ja kansalaisten välistä suhdetta voidaan pitää ammattilaisten ja maallikoiden välisenä suhteena. Osallistujat ovat teeman asiantuntijoita ja kansalaiset eivät. Koska asiantuntija-asema antaa osallistujille tietyn arvovallan, kansalaisen esittämä erimielinen kannanotto ei uhkaa heidän asemaansa yhtä paljon kuin toisen osallistujan esittämä erimielinen kannanotto. Tämä vaikuttaa väistämättä erimielisyyden ilmaisen tyyliin. Vuorovaikutukseen kansalaisten kanssa vaikuttaa todennäköisesti myös se, että osallistujien on annettava näille positiivinen kuva itsestään. Oletan, että erimielisyys ilmaistaan hienovaraisemmin, kun ollaan eri mieltä kansalaisen kanssa; onhan tärkeää olla loukkaamatta äänestäjän kasvoja.

4.4. Tutkimuksen toteuttaminen

Sain materiaalin valmiiksi nauhoitettuna ja litteroituna Vuorovaikutus televisiokeskustelussa -projektin (Nuolijärvi & Tiittula 1995) aineistosta. Litteroin keskusteluja kuitenkin jonkin verran uudestaan, koska litteraateissa – erityisesti saksalaisessa litteraatiissa – oli joitakin puutteita.

Suomalaiseen litteraattiin oli merkitty huomattavasti enemmän yksityiskohtia kuin saksalaiseen. Niinpä lisäsin saksalaiseen litteraattiin tutkimusongelmani kannalta olennaisia yksityiskohtia (esim. tauot, selvästi erottuvat painotukset, voimakkaan puheen, äänen laadun muutokset) ja korjasin virheelliset merkintätavat. Lisäksi muutin puheenvuorojen järjestelytapaa havainnollisemmaksi. Tein muutamia lisäyksiä myös suomalaiseen litteraattiin: Merkitsin taukojen suhteelliset pituudet sekä vuorojen väliset tauot, koska ne ovat olennaiset tutkittaessa preferenssijäsennystä. Lisäksi poistin sellaisia merkintöjä, jotka mielestäni lähinnä häiritsivät olennaisten seikkojen näkemistä (kuten säännölliset merkinnät sisään- ja uloshengityksestä sekä sanojen normaalista painotuksesta).

Analyysiä tehdessäni tukeuduin sekä litteraatteihin että videoihin. Videoiden katselu auttoi saamaan yleiskäsityksen keskustelusta sekä huomioimaan kysymyksenasettelun

kannalta olennaiset piirteet. Joissakin tapauksissa videoiden katselu oli välttämätöntä, sillä litteraatti ei aina antanut riittävästi informaatiota. Aina ei esimerkiksi ollut selvää, kenelle ilmaisu oli suunnattu. Videoiden avulla sen pystyi päättämään katseen suunnasta. Keskusteluanalyttisessä perinteessä painotetaan, että litteraattia olisi pidettävä vain toissijaisena työvälineenä, koska kaikkien yksityiskohtien tarkka merkitseminen ei ole mahdollista (Seppänen 1997b, 19-20).

Tutkimusongelmaa lähestyin aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä vältetään ennakkokategorioita tai määritelmiä ja päätelmät tehdään yksinomaan aineiston perusteella (Eskola & Suoranta 1998, 19). Nuolijärven (1990, 131) mukaan keskusteluanalyysiä voidaan käyttää kommunikaatioon liittyvien stereotyyppien purkamiseen juuri sen vahvan aineistopohjaisuuden ansiosta.

Selvää on, että havaintoni ohjautuivat osittain sen perusteella, mitä olin aiemmin lukenut. Eskola ja Suoranta (1998, 19) korostavat kuitenkin, ettei ennakkokäsitysten tarvitse estää meitä käsittelemästä tutkimusongelmaa avoimesti ja löytämästä uusia näkökulmia asiaan.

Suomalainen keskustelu kesti noin 90 ja saksalainen 85 minuuttia. Analysoin vain puolet eli noin 45 minuuttia kumpaakin keskustelua (alkaen keskustelujen alusta), koska siinä ajassa tuli jo riittävästi esille kysymyksenasetteluni kannalta olennaisia piirteitä.

5. ANALYYSI

”Der Kampf beim Austragen von Gegensätzen hat viele Schauplätze” (Fiehler 1993, 152).

Erimielistä sananvaihtoa ei välttämättä käydä pelkästään keskustelun aiheesta, vaan erimielisyyttä voi syntyä myös esim. siitä, mikä keskustelun teema ylipäätään on, mikä on oikea lähestymistapa teemaan, mitä asioita teema sisältää ja mitkä kysymykset ovat olennaisia teeman käsittelyn yhteydessä. Osallistujat voivat olla eri mieltä myös siitä,

millä nimillä asioista tulisi puhua. Myös päällekkäin puhumista saatetaan kritisoida tai sitä, että toinen puhuu liian pitkään. Kritiikki voi kohdistua myös toisen persoonaan. (ks. Fiehler 1993, 152-155.)

Analysoidessani aineistoa havaitsin, että on mielekästä jakaa erimielisyyden ilmaisut kolmeen keskenään vertailukelpoiseen osaan sen perusteella, mistä ollaan eri mieltä eli mihin erimielinen ilmaisu tai kritiikki kohdistuu.

1: *Erimielisyys asiatasolla*: esitetään vastaväite tai kritisoidaan toisen esittämää kannanottoa.

2: *Erimielisyys henkilö- tai ryhmätasolla*: Kritisoidaan henkilöä tai henkilön edustamaa ryhmää. Syytetään esim. vastuuttomuudesta, moraalittomuudesta, asioiden vääristelystä tai epäpätevydestä.

3: *Erimielisyys keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista*: Kritisoidaan toista keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista eli arvostellaan toisen keskustelukäyttäytymistä. Käsitteellä keskustelun kulku tarkoitan keskustelun etenemisen kannalta olennaisia seikkoja, kuten sitä, kuka puhuu milloinkin, kuinka pitkään, miten vuoron saa haltuunsa ja miten vuorot vaihtuvat (vuorottelujäsennyksestä Sacks 1992 teoksessa Hakulinen 1997b, 32) sekä aiheen vierestä puhumista/aiheessa pysymistä ja aiheen käsittelytapaa.

Samassa puheenvuorossa voidaan luonnollisesti ilmaista erimielisyys useasta aiheesta kerrallaan eli kritisoida samanaikaisesti esim. toista henkilöä, tämän esittämää kannanottoa sekä tämän keskustelukäyttäytymistä. Joissakin tapauksissa voi olla myös epäselvää, mihin arvostelu kohdistuu. Rajanveto esimerkiksi henkilön kritisoinnin ja tämän esittämän kannanoton kritisoinnin välillä voi olla vaikeaa (Fiehler 1993, 155).

Jaottelun tein sen perusteella, missä määrin ilmaisut mahdollisesti uhkaavat keskustelukumppanin kasvoja. Oletan, että kasvojen uhan määrä vaikuttaa ilmaisun muotoiluun. Kritiikin suuntaaminen henkilöön (osa 2) uhkaa kritisoidun henkilön identiteettiä – ja siten myös hänen kasvojaan – enemmän kuin hänen esittämänsä väitteen kritisointi (osa 1) (Fiehler 1993, 155). Myös vastapuolen edustaman ryhmän kritisointi voi olla epäsuoraa yksilön kritisointia, tosin erimielisyyden käsittely

instituutioiden välisenä erimielisyytenä lieventää yksilön kasvoihin kohdistuvaa uhkaa (Tiittula 1997c, 381). Toisen arvosteleminen keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista (osa 3) sijoittuu mielestäni kasvojen uhan määrässä edellä mainittujen (osat 1 ja 2) väliin. Toisen arvosteleminen esimerkiksi siitä, että tämä puhuu liian pitkään tai ei kuuntele, saattaa tämän huonoon valoon keskustelijana. Siksi erimielisyys keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista uhkaa mielestäni enemmän kasvoja kuin erimielisyys toisen esittämästä väitteestä. Kasvoihin kohdistuva uhka on kuitenkin huomattavasti pienempi kuin syytettäessä toista tai tämän edustamaa ryhmää esimerkiksi vastuuttomuudesta.

Suurin osa aineistoni erimielisyyden ilmaisuista liikkuu asiatasolla. Näin ollen analyysini pääpaino on ensimmäisessä osassa. Havainnollistan ensin, kuinka erimielisyys esitetään silloin, kun se on preferoitua toimintaa. Sen jälkeen havainnollistan preferoimattomalle erimielisyyden ilmaisulle tyypillisiä piirteitä. Koska vuoron preferoimattomuuden määrä on lähinnä jatkumo, myös preferoituihin vuoroihin voi liittyä puheenvuoroa pehmentäviä elementtejä ja preferoimattomaan vuoroon vahvistavia elementtejä.

Asiatason erimielisyyden jälkeen tarkastelen henkilön tai henkilön edustaman ryhmän kritisointia. Kiinnitän huomiota lähinnä suurimpiin eroihin saksalaisen ja suomalaisen keskustelun välillä. Lopuksi tutkin keskustelun kulkuun liittyviä erimielisyyden ilmaisuja sekä toimittajan roolia konfliktin hillitsijänä. Koska erimielisyyttä ilmaistaan hyvin monin eri tavoin, käsittelen työssäni ainoastaan niitä piirteitä, jotka kiinnittivät eniten huomiotani.

5.1. Erimielisyys asiatasolla

5.1.1. Erimielisyys preferoituna vuorona

Suomalaisessa keskustelussa erimielisyys on preferoitua suurimmassa osassa puheenvuoroista, saksalaisessa keskustelussa poikkeuksetta. Suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelussa esiintyvien preferoitujen ilmaisujen välillä on myös

voimakkuuseroja; saksalaisessa keskustelussa erimielisyys ilmaistaan yleensä voimakkaammin.

Kuten aiemmin totesin, preferoitu vuoro esitetään yleensä suoraan, yksinkertaisesti ja viipymättä. Kummassakin keskustelussa on tästä lukuisia esimerkkejä:

Suomalainen keskustelu

Esim 5:1

```
1  RV   miten miten se vaikuttaa EU:n jäsenyys tähän työvoimaan
2      sehän on täällä ilman [EU:takin,
3  KS           [ei mutta EU-jäsenyys vaikuttaa
4      markkinamahdollisuuksiin,
5  ES   ei kun meillä on markkinat turvattu ETA-sopimuksessa ja
```

Sorsa aloittaa erimielisen vuoronsa jo ennen kuin Volanen on lopettanut ja signalisoi erimielisyyttä jo aivan puheenvuoronsa alussa (r. 3: *ei mutta*). Myös Seppänen ilmaisee erimielisyytensä viipymättä aivan vuoronsa alussa (r. 5: *ei kun*).

Saksalainen keskustelu

Esim. 5:2

```
1  EH   woanders, / [WIR MÜSSEN\ / >nein nein< / wir müssen den Richtern
2  XX           [(--)
3           [((hälinää))
4  EH   die Möglichkeit geben / Gewalttätern die als solche bekannt sind'
5      / dann [auch\ / das gibt] es im Moment nicht ]
6  RS           [ist doch Quatsch ]
7  XX           [das gibt es doch ]
8  AE           [das gibt es doch aber bereits, wir ] brauchen doch
9      keine[neuen Gesetze ]
10 EH           [>nein nein nein<]
```

Myös näissä esimerkeissä erimielisyys ilmaistaan jo kesken toisen osanottajan puheenvuoron (esim. r. 6-8). Scharping lausuu voimakkaan arvion Huberin mielipiteestä (r. 6: *ist doch Quatsch.*) Scharping, Erdweg ja kolmas henkilö, jonka persoonallisuus on epäselvä, korostavat vastakkainasettelua partikkelilla *doch*. Huber taas korostaa erimielisyyttään toistamalla *nein*-sanaa (r. 1 ja 10).

Televisiokeskustelun kontekstissa erimielisyyden esittäminen välittömästi väitteen jälkeen (tai jo kesken väitteen) ei aina ole mahdollista, koska puheenvuoroa ei aina saa juuri silloin, kun haluaisi. Tavallista onkin, että erimielisyys tuodaan julki myöhemmin

jonkin toisen asian yhteydessä tai aiemmin esitettyä kannanottoa vastaan argumentoidaan osana vastausta toimittajan esittämään kysymykseen.

Seuraavissa kappaleissa tarkastelen lähemmin sitä, kuinka erimielisyys ilmaistaan, kun se on preferoitua toimintaa. Suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelussa esiintyvät ilmaisutavat ovat pitkälti samanlaisia. Eri ilmaisutapojen yleisyydessä on kuitenkin joitakin eroja. Selvyyden vuoksi käsittelem pääasiassa vain yhtä piirrettä kerrallaan, vaikka esimerkkiin sisältyisi useampia piirteitä.

5.1.1.1. Näkökulman eksplisiittinen arvostelu

Fiehlerin (1993) mukaan erimielisyyden edellytyksenä on, että yksilö toteaa oman ja toisen edustaman kannan olevan ristiriidassa keskenään eli arvostelee mielessään toisen näkökulmaa. Fiehler korostaa, että kun keskustellaan jostakin asiasta, keskustelijat eivät tuo esille ainoastaan informaatiota vaan myös oman suhtautumisensa asiaan. Siten erimielisyytilanteessa on aina mukana toisen edustaman kannan arvostelua.

Arvostelu voidaan ilmaista monin tavoin, esim. näkyvästi eli eksplisiittisesti tai kätkeytyä eli implisiittisesti. Kun arvostellaan implisiittisesti, arvostelu sisältyy erimielisen kannanoton muotoiluun (Väite: *Nach Tschernobyl müssen eigentlich sofort alle Atomkraftanlagen in der BRD abgeschafft werden.* Vastaväite: *Wir brauchen auch weiter-hin die Atomanlagen, weil sonst die Stromversorgung zusammenbricht*). Vastaväite voidaan muotoilla myös niin, että arvostelu tuodaan eksplisiittisesti esille (*Ich finde das falsch was du da sagst*). Fiehler toteaa, että toisen näkökulman eksplisiittinen arvostelu on kiivaan keskustelun tunnusmerkki. (Fiehler 1993, 152-155.) Myös Tiittula (1997c, 377) toteaa, että toisen näkökulman eksplisiittinen arvostelu vahvistaa konfliktia.

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa toisen näkökulmaa arvostellaan eksplisiittisesti. Saksalaisessa keskustelussa väitettä arvostellaan eksplisiittisesti

kuitenkin noin kaksi kertaa useammin kuin suomalaisessa keskustelussa. Arvostelu myös esitetään yleensä voimakkaammin kuin suomalaisessa keskustelussa.

Suomalaisessa keskustelussa toisen näkökulmaa arvostellaan ekplisiittisesti mm. näin:

Esim. 5:3

```
1 ES ydinjätettä Suomeen ei saa tuoda mutta käytettyä
2 ydinpolttoainetta me emme ole pystyneet tällä E-\ tässä EU-
3 neuvottelussa\ / siltä me emme ole pystyneet turvaamaan itseämme
4 ja tämä on eduskunnan ympäristövaliokunnan kanta yksimielinen
5 kanta / ja edustaja ministeri Kanerva ei tunne tätä asiaa hän
6 esitti tässä asiassa aivan / väärän argumentin=
```

Seppänen toteaa suoraan, että Kanervan argumentti on väärä (r. 5-6: *hän esitti tässä asiassa aivan / väärän argumentin*). Seppänen vahvistaa vielä väitettään sanalla *aivan*. Samassa yhteydessä arvostelu kohdistetaan myös Kanervan asiantuntemukseen (r. 5: *Kanerva ei tunne tätä asiaa*). Arvostelu ei siis kohdistu pelkästään vastapuolen esittämään kannanottoon vaan myös vastapuoleen itseensä.

Toisen näkökulmaa voidaan arvostella myös metakommunikaation keinoin (Tiittula 1997c, 377), kuten seuraavassa esimerkissä:

Esim. 5:4

```
1 ST tota öö Kalevi Sorsa / näitä kysymyksiä muuten siitä miten
2 EU:sta pääsee ulos ja pääseekö sieltä ulos on tullu / ööö
3 paljon,
4 /
5 KS no minun käsittääkseni muun muassa Grönlanti on sieltä lähtenyt,
6 [/ kai Suomella ] sama oikeus ois,
7 [((vaimeaa naurua yleisössä))]
8 HP heh fGrönlanti ei oo koskaan [ollukkaan EU:n jäsenf ]
9 ST [millä tavalla, / miten se tapah]tuu,
10 //
11 KS jaa minä en kyllä seurannut sitä neuvotteluprosessia mutta
12 mutta Grönlanti meni Tanskan mukana ja sitten halusi irrottautua
13 ja irrottautui
14 /
15 IK näin näin tapahtui ja siihen on täyden\ täydet valtiosäännölliset
16 oikeudet tietysti jokaisella jäsenvaltiolla irrottautua siitä /
17 se on sitten eri asia että mitä / vaurioita siihen\ siitä
18 sitten ajallaan seuraisi mutta se olisi sen ajan [pohdiskelua
19 KS [mut
20 mahdollista se on=
21 IK [=mahdoll]ista totta kai=
22 HP [=MINUsta]
23 =tu käsitys [täytyy nyt ampua alas sen takia että Grönlanti ei
24 ST [MILLÄ tavalla, / millä tavalla se / saanko\
25 HP oo koskaan ollu EU:n jäsen Tanska on EU-jäsen edelleen /
26 ja Grönlannin asema [Tanskan sisällä muuttu ja siinä vaiheessa
27 XX [(---)
28 HP ne halusivat irtisanoa=
29 KS =irti joo menivät irti *joo*
```

Yllä olevassa esimerkissä on havaittavissa vastaväitteen ilmaisun voimistuminen erimielisyyssekvenssin aikana. Pietilä esittää Sorsalle vastaväitteen preferoidun vuoron tapaan (r. 8: *Grönlanti ei oo koskaan ollukkaan EU:n jäsen*). Tätä ei kuitenkaan noteerata, joten hän arvostelee Sorsan ja Sorsan väitettä tukevan Kanervan käsityksiä voimakkaammassa muodossa metakommunikaatiota käyttäen (r. 23: *tuo käsitys täytyy nyt ampua alas*) ja ilmaisee näin eksplisiittisesti, että Sorsan esittämä väite on väärä. Hän pehmentää kuitenkin arvosteluaan aloittamalla ilmaisulla *MINUsta* (r. 22). Muuten Pietilä esittää vastaväitteensä voimakkaasti ja selkeästi.

Toisen esittämän näkökulman eksplisiittinen arvostelu voi olla myös ekspressiivisen lausahduksen muodossa (Fiehler 1993, 154-155). Suomalaisessa keskustelussa erimielisyys ilmaistaan tällä tavalla vain kerran:

Esim. 5:5

1 ES sellaista merkitystä / jonka he olisivat valmiit numeroin
 2 ilmaisemaan / he sanovat että on merkitystä / mutta eivät
 3 kerro numeroita ja / silloin ne ovat äh / aika epävarmoja
 4 ennustuksia ja perustuvat mielikuviin,
 5 ST nyt minusta on hyvä [että / hyvä että todetaan että se on
 6 IK **[uskomatonta**

Vaikka näkökulman eksplisiittinen arvostelu on kiivaan väittelyn tunnusmerkki ja kuuluu preferoituun erimielisyyteen, suomalaisessa keskustelussa erimielisyys tuodaan eksplisiittisesti esille kerran myös sellaisessa puheenvuorossa, jossa erimielisyys ilmaistaan hyvin pehmeästi eli se on lähinnä preferoimatonta:

Esim. 5:6

1 IK eikö ole kuitenkin Volanen sillä tavoin mihin Sorsa juuri
 2 viittas et et tuota / nyt me joudumme ottamaan sen paketin joka
 3 sieltä tulee ilman et me olemme kysyneet sitä itse muotoilemaan
 4 mutta jäseninä ollessamme / me kykenemme itse / vaikuttamaan /
 5 tulevien / direktiivien sisältöön,
 6 RV **hyvä kun otit tuon esille koska tuo on virheellinen / virheellinen**
 7 **öö näkökulma asiaan,** / mehän joudumme nyt öö // sopeutumaan siihen
 8 mitä muut ovat jo vuosikymmenien aikana säätäneet / ja tämä ETA-
 9 järjestelmän perusidea on se / että sen jälkeen kun päätös on
 10 tehty / niin ETA-järjestelmään kuuluva va- maa voi irrottautua
 11 siitä päätöksestä, / se on sitten suomalaisten ratkaisu ja
 12 parlamentin ratkaisu että meneekö mukaan siihen direktiiviin vai
 13 ö direktiiviin vai ei / jos olemme EU:n jäsen / me olemme
 14 sidottuja siihen direk[tiiviin,

Vaikka Volanen kumoo Kanervan väitteen virheellisenä (r. 6-7: *tuo on virheellinen / virheellinen öö näkökulma asiaan*), on vastakkainasettelu tässä tapauksessa melko lievä. Kanerva esittää väitteensä retorisen kysymyksen muodossa, mikä hieman

lieventää väitteen voimaa. Volanen lieventää vastakkainasettelua antamalla Kanervalle tunnustusta topiikin esille tuomisesta (r. 6: *hyvä kun otit tuon esille*). Lisäksi Volanen arvostelee näkökulmaa yleisellä tasolla, mikä suojelee Kanervan kasvoja. Volanen ei sano Kanervan olevan väärässä, vaan toteaa ainoastaan *näkökulman* olevan väärä (*tuon virheellinen / virheellinen öö näkökulma*).

Suomalaisessa keskustelussa toisen näkökulman eksplisiittistä arvostelua pehmennetään kahdessa puheenvuorossa (*minusta; hyvä kun otit tuon esille*) eli lähes puolessa ilmaisuista. Saksalaisessa keskustelussa eksplisiittistä arvostelua ei pehmennetä lainkaan. Useimmissa tapauksissa saksalaisessa keskustelussa erimielisyyttä pikemminkin vahvistetaan:

Esim 5:7

```
1 OH nachzulesen' / [da findet er das [gleiche Wort von seinem
2 EB [(---) [(---)
3 OH Parteivorsitzendem Engholm [über den Notstand'\]
4 RS [falsch, / ] falsch,
```

Esim 5:8

```
1 AE [ich möchte Herrn Huber gerne fragen, / die zweitgrösste Gruppe ]
2 [((taputus jatkuu) ]
3 AE der Flüchtlinge, / kommt aus der Türkei, / und es [sind nicht
4 EH [stimmt gar
5 AE nur\ ] / @JHerr Huber [ich bin gut informiert also kommen Sie@
6 EH nicht] [die erste die erste ist aus Jugoslawien'
```

Esim 5:9

```
1 AE das gibt es doch aber bereits, wir brauchen doch keine
2 [neuen Gesetze ]
3 EH [>nein nein nein<]
4 [((häälinää))
5 MF jeder Jurastudent [des ersten Semester der lernt dass die
6 EH [es gibt\ / nein nein / ist doch gar nicht wahr
7 MF Wiederholungsgefahr eine Möglichkeit ist die Uhr ] abzunehmen=
8 EH Straf- // ist doch gar nicht wahr, ]
```

Edellisissä esimerkeissä toisen esittämä väite kumotaan eksplisiittisesti ja vahvistettuna. Partikkelit *doch* ja *gar* voimistavat erimielisyyden ilmaisua (esim. 5:8: *stimmt gar nicht*; esim. 5:9: *ist doch gar nicht wahr*). Myös vastaväitteen toisto antaa voimaa ilmaisulle (esim. 5:7: *falsch, / falsch*; esim. 5:9: *ist doch gar nicht wahr [...]* *ist doch gar nicht wahr*) (toistamista käsitellään tarkemmin luvussa 5.1.1.4.).

Myös saksalaisessa keskustelussa erimielisyys ilmaistaan muutaman kerran ekspressiivisen lausahduksen muodossa. Kun suomalaisessa keskustelussa tällaisia

ilmaisuja on vain yksi, saksalaisessa keskustelussa niitä on neljä eli huomattavasti enemmän.

Esim. 5:10

1 EH wir eine Länderliste praktizieren können, / so [dass wir wissen\]
2 AE [eine ↑Länderliste]
3 EH ja [eine Länderliste und zwar] deshalb\
4 AE [traumhaft / traumhaft]

Esim. 5:11

1 EH und wenn dies gemeinsam bewältigt würde in einer befriedigenden
2 Art und Weise / dann bin ich sicher' / dass Ausländerhass
3 zurückgeht' [und das] und\
4 RS [oh oh]
5 AE =Friede Freude Eierkuchen traumhaft=

Esim. 5:12

1 RW auch gemacht'] / darf ich' / darf ich [das mal' / ich habe das
2 EH aber (--)] [nein / in keinster Weise
3 [((yleisö taputtaa))
4 RW vor kurzem ge [lesen, / ist meine Meinung, [/ meine Meinung,]
5 EH [ach [in keinster Weise]

Fiehlerin (1993, 154) mukaan arvostelu voidaan esittää eksplisiittisesti myös siten, että ilmaistaan kannanoton herättämä negatiivinen tuntemus. Negatiivisen tunteen ilmaiseminen voi tosin joissakin tapauksissa myös pehmentää sanottua, kuten House ja Kasper (1981, 168) ovat havainneet tutkiessaan moitteen ilmaisemista. Ilmaisun pehmentävä tai vahvistava luonne riippuu mielestäni lähinnä ilmaistusta tunteesta. Jos henkilö sanoo olevansa asiasta surullinen, vaikutus on erilainen kuin jos hän sanoisi olevansa asiasta raivoissaan. Saksalaisessa keskustelussa Erdweg on ainoa, joka ilmaisee negatiivisen tuntemuksensa toisen esittämää väitettä kohtaan. Erdwegin ilmaisuissa oman tunteen esiin tuomisella on mielestäni vastakkainasettelua voimistava vaikutus:

Esim. 5:13

1 EH siebenundzwanzig Prozent der Straftaten in Deutschland / werden
2 von Ausländern be [gegangen, / UND / UND / UND /]
3 AE [da muss man aber mal was dazu sagen, darf ich]
4 [((hählinää))
5 EH [UND DIE BÜRGER / UND DIE [BÜRGER / erleben dies alles / und sehn
6 AE [((---) **ich kann das nicht [mehr mit anhören**
7 EB [Bleiben Sie ruhig ((Erdwegille))

Yllä olevassa esimerkissä Erdweg aikoo ottaa puhenvuoron (r. 3: *da muss man aber mal was dazu sagen, darf ich*), mutta ei saa sitä kuitenkaan heti. Erdwegin kärsivällisyys loppuu ja hän ilmaisee Huberin väitteiden herättämän tuhtumuksensa (r. 6: *ich kann das nicht mehr mit anhören*). Böhme reagoi Erdwegin ilmaisuun kehottamalla tätä pysymään rauhallisena (*bleiben Sie ruhig*). Erdweg arvostelee toisen esittämää väitettä ilmaisemalla oman tuntemuksensa myös muualla keskustelussa (*ich bin sprachlos; ich kann das nicht ertragen ehrlich; ich kann es nicht aushalten*). Suomalaisessa keskustelussa erimielisyyttä ei ilmaista tällä tavoin kertaakaan.

Tunteenomainen suhtautuminen käsiteltävään teemaan (Erdwegin suhtautumistapa) voi olla joko aitoa tai esitettyä (Tiittula 1997c, 379). Esittämisen syynä voi olla, että korkea tunnepitoisuus synnyttää vaikutelman keskustelijan voimakkaasta mukanaolosta ja innostuneisuudesta. Tämän taas katsojat kokevat kiinnostavana.

5.1.1.2. Kannanoton vastakkaisuuden tematisointi

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa erimielisyys tuodaan esille myös tematisoimalla kannanoton vastakkaisuus:

Esim. 5:14

```

1  YS   no Luukkosen Olli / Kaenuusta soittaa täältä / pahasta\
2      työttömyysalueelta
3      /
4  ST   mt hyvää [iltaa,
5  YS   [Ka- Kanervalle\ se o- / kysymys\ // öö m / ois kyllä
6      paljon muitakin kysymyksiä mutta tämä työllisyys\ / yks kysymys
7      että tuota // miten se on // että miten työllistettään todella
8      tuota EU:ssa ihmiset kun // mt siis rationalisoijaan hirveesti
9      Suomessa ja tota // siis konneellistetaan ei ihmistyövoimaa
10     arvosteta niinku pitäsi niin / miten se on mahdollista että
11     työllistetään ihmisiä / kun sitä \ / työttömiä näättää tulevan
12     tuota // mt tällä hetkellä hirveitä vauhtia lissää muuten niin
13     niin / tämä on todella / todella ikävä asia,
14  IK   .hhh joo=
15  ST   =Kanerva
16  IK   tää on / erittäin hyvä että tähän kysymykseen puututte ja ja sen
17     nyt tässä haluatte julkisesti esittää / lyhyen kaavan mukaan /
18     / sanottuna ensinnäkin niin / EU:ssa / ensin laadittiin
19     // työllisyyttä koskeva #ööö# tämmönen Delorsin kirja // vihreä
20     kirja / joka nimenomaan / perustuu työllisyyden hoitamiseen EU:sa,
21     / jota on seurannut niin sanottu valkoinen kirja / joka tuo tämän
22     isompaan sosiaalipoliittiseen yhteyteensä, / joka lähtee siitä /
23     päinvastoin kuin eräs keskustelussa mukana oleva kansanedustaja
24     väittää, / joka priorisoi siis asettaa etusijalle nimenomaan /
25     työllisyyden hoidon Euroopan Yhteisössä, / ja kun Suomi menee
26     mukaan Euroopan Yhteisöön vuodenvaihteen jälkeen / se tuo meille
27     MERkittävässä määrin taloudellista lisäresussointia /
28     taloudellisia voimavaroja huolehtia aktiivisesta

```

Seppänen on aiemmin väittänyt, että EU:hun liittyminen vain huonontaa työllisyystilannetta Suomessa. Kanerva tematisoi omansa ja Seppäsen kannan vastakkaisuuden osana vastausta soittajan kysymykseen (r. 23-24: *päinvastoin kuin eräs keskustelussa mukana oleva kansanedustaja väittää*). Erimielisyyttä korostaa verbin *väittää* käyttö. *Väittää*-verbiin sisältyy negatiivinen vivahde, sillä se implikoi, että toinen on väärässä. Kanerva ei lausu Seppäsen nimeä suoraan (*eräs keskustelussa mukana oleva kansanedustaja*), mutta kohteen henkilöllisyys on tässä tapauksessa selvä. Kanerva korostaa asiointilan vastakkaisuutta suhteessa Seppäsen esittämään väitteeseen sanalla *nimenomaan* (r. 24-45: *joka priorisoi siis asettaa etusijalle nimenomaan työllisyyden hoidon*).

Kanerva nostaa esiin omansa ja Seppäsen mielipiteen vastakkaisuuden myös toisessa puheenvuorossa. Tässä tapauksessa ilmaisu uhkaa Seppäsen kasvoja voimakkaammin kuin edellisessä esimerkissä, koska ilmaisu saattaa Seppäsen naurunalaiseksi. Myös tässä puheenvuorossa ilmaisu esitetetään osana vastausta kysymykseen:

Esim. 5:15

1 RV miten [perustellaan tuo (--)
 2 IK [siihen sisältyy matalaa inflaatiota / siihen sisältyy
 3 matalampaa korko [tasoa / [siihen sisältyy vakaampaa valuuttaa /
 4 XX [joo [
 5 ES [puheenjohtaja
 6 IK ja siihen sisältyy julkisen talouden tervehdyttämistä / jotka
 7 kaikki tulevat / sen / tekijän kautta **jota tietysti Seppänen pitää**
 8 **mörkönä** mutta jotka tervehdyttävät Suomen taloutta,

Kanerva tematisoi kantansa vastakkaisuuden näin: *jota tietysti Seppänen pitää mörkönä* (r. 7-8). Sana *mörkö* implikoi, että Seppänen pelkää jotakin asiaa ”hysterisesti” ja turhaan – kuin olematonta mörköä. Käyttämällä lasten maailman käsitettä *mörkö* Kanerva viittaa Seppäsen edustaman näkökulman naurettavuuteen.

Saksalaisessa keskustelussa erimielisyyden tematisointiin liittyy liioittelua. Fiehlerin (1993, 160-61) mukaan liioittelu on yksi tunnepitoisen keskustelun tunnusmerkki.

Esim. 5:16

1 RS jemand ein Asylverfahren in Frankreich, / Unterzeichnerstaat des
 2 Genfer Konvention unbestreitbar ein demokratischer Rechtsstaat, /
 3 durchlaufen hat / und hat eine negative Entscheidung, / kommt über
 4 eine offene Grenze nach Deutschland und sagt das Wort Asyl bekommt

5 er dasselbe Verfahren mit allen Umständen noch einmal das halte
 6 ich für falsch, / ich meine wir könnten die Entscheidung der
 7 Belgier' der Holländer' der Franzosen' der Engländer' der
 8 Schweizer' der Italiener' und anderer anerkennen,
 9 AE **Einspruch**, [Sie wissen doch dass die]
 10 RS [und nicht ein neues Verfah]ren durchführen,
 11 [(yleisö nauraa))
 12 AE Sie wissen dass die Anerkennungs [↑quote / unter [schiedlich] ist,
 13 RS [darf ich' / [darf ich']
 14 EB [↑AH / £HIER] WIRD
 15 NE NEUE ↑SENDUNG draus£

Erdweg tuo erimielisyytensä liioitellun selkeästi esille (r. 9: *Einspruch*). Erdwegin yllättävän suora vastalause herättää yleisössä hilpeän reaktion (r. 11) ja myös Böhme reagoi huvittuneesti tilanteeseen huudahtamalla ↑AH / £HIER WIRD NE NEUE ↑SENDUNG draus£ (r. 14-15). Yleisön huvittuneisuus johtuu todennäköisesti siitä, että se kokee voimakkaan vastakkainasettelun jännittävänä ja siten viihteellisenä.

Myös toiseen saksalaisessa keskustelussa esiin tulevaan erimielisyyden tematisointiin liittyy liioittelua. Se liittyy kohteliaisuuteen: Scharping aloittaa erimielisyyden ilmaisun liioitellun kohteliaasti (*gnädige Frau ich bin da sehr im Zweifel*). Erdwegin puhuttelu armon rouvaksi sisältää ironisen sävyn.

5.1.1.3. Näkökulman tematisointi

Näkökantojen vastakkaisuutta voidaan korostaa tematisoimalla keskustelun teema tai kyseessä oleva ongelma. Samalla puhuja vihjaa, että toisen osanottajan näkökulma ei ole hyvä tai että tämä puhuu asian vierestä tai on ymmärtänyt asian väärin. (Tiittula 1997c, 377.) Suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelussa esiintyy tällaisia ilmaisuja suurin piirtein yhtä paljon. Seuraavassa esimerkissä puhuja myös hylkää esitetyn kannan eksplisiittisesti näkökulman tematisoinnin yhteydessä:

Esim. 5:17

Väite:

1 ST saanko mä pyytää tähän alkuun / teitä kaikkia / hyvin lyhyesti
 2 kertomaan tärkeimmän syyn minkä vuoksi / joko puollatte / Suomen
 3 jäsenyyttä EU:ssa tai / vastustatte sitä, / pankinjohtaja Sorsa
 4 olkaa hyvä,
 5 /
 6 KS tärkeä syy on se että Suomi kuuluu / läntiseen Eurooppaan hhh /
 7 historialtaan / kulttuuriltaan / uskonnoltaan / taloudeltaan / jos
 8 jättäytyisimme sen ulkopuolelle / meidän pitäisi l- löytää hyvin /
 9 painavia syitä miksi

Vastaväite:

1 ST Risto Volanen,
2 /
3 RV Suomi on kuulunut\ glmp tässä jo glmp e- ensimmäiseksi
4 pankinjohtaja Sorsa sanoi Länsi-Eurooppaan / varsin pitkän aikaa
5 **kysymys ei ole nyt siitä** er- eristäydymmekö öö Länsi-Euroopasta /
6 **vaan siitä** että mikä on järkevä tapa järjestää yhteistyö ja: ja
7 kansainvälinen vuorovaikutus / Suomen osalta / jos punnitsee
8 kaikki edut ja haitat niin\ ja yhdistää isänmaan ja ja / kansan
9 kansan tarpeisiin ja etuihin niin aivan ilmeisesti johtopäätös on
10 kielteinen,

Kyseisessä tilanteessa toimittaja pyytää keskustelijoita sanomaan tärkeimmän syyn, miksi he ovat EU:hun liittymisen kannalla tai sitä vastaan. Sorsa esittää oman perustelunsa EU:hun liittymisen puolesta, johon Volanen esittää vastaväitteen oman vuoronsa tultua. Volanen hylkää Sorsan näkökulman (r. 5: *kysymys ei ole nyt siitä er-eristäydymmekö öö Länsi-Euroopasta*) ja tematisoi sen, mistä Euroopan Unioniin liittymisessä hänen mielestään oikeastaan on kysymys (r. 6: *vaan siitä että mikä on järkevä tapa järjestää yhteistyö*). Volanen tuo oman kantansa esille puheenvuoronsa lopussa (r. 9-10: *aivan ilmeisesti johtopäätös on kielteinen*). Näkemystään hän korostaa käyttäen vahvistavaa ilmaisua *aivan ilmeisesti*.

Myös seuraavassa saksalaisessa esimerkissä puhuja hylkää vastapuolen kannan näkökulman tematisoinnin yhteydessä. Tematisoitua näkökulmaa korostetaan myös loppupainotuksen avulla. Loppupainotus ei tuo enää sisällöllisesti mitään uutta tietoa, vaan sen tehtävänä on vahvistaa juuri sanottua. (Spranz-Fogasy 1986, 45.)

Esim. 5:18

Väite:

1 AE bin neugierig was passieren wird' / aber eins weiss ich ganz
2 sicher, // .hhh äh ob man das äh verändert das Grundgesetz oder
3 nicht, / .hh die Leute werden kommen und wenn sie nicht legal
4 kommen können werden sie illegal kommen / und dann haben wir eine
5 Situation=ich seh die Bilder noch vor mir ich hab es gesehen in
6 Südfrankreich / äh da werden die Leute mit Polizei mit ↑Hunden
7 gehetzt / das möchte ich nicht in Deutschland ich lebe in diesem

Vastaväite:

1 EH man muss den Missbrauch unterbinden **es geht nicht darum**' / die
2 echt politisch Verfolgten aus dem Lande zu jagen oder ihnen den
3 Schutz zu entziehen' / **sondern es geht darum** den massenhaften
4 Missbrauch dieses Grundrechts zu unterbinden / wenn Sie sehen in
5 Grossbritannien werden sie in diesem Jahr etwa zwanzigtausend
6 Asylbewerber haben' bei uns in Deutschland fünfhunderttausend /
7 sechzig oder siebzig Prozent der Asylbewerber die nach Europa
8 kommen / kommen allein nach Deutschland, aus zwei Gründen, /
9 erstens / weil diese Rechtskonstruktion ein <automatisches
10 Bleiberecht für jeden verursacht> der dieses Wort Asyl ausspricht
11 und den Asylantrag stellt' bis endgültig entschieden wird das gibt

12 es in keinem Land der Welt und zweitens / weil wir bei den
 13 Sozialhilfeleistungen auch an der Spitze stehen / das ist wie ein
 14 Magnet / und das führt in der Tat zu einer krisehaften ja
 15 katastrophalen Entwicklung / die Gemeinden sind nicht mehr in der
 16 Lage dies zu bewältigen / unabhängig wer an der Spitze steht, /
 17 [**das ist die Situation,**
 18 EB [äh

Erdweg toteaa olevansa peloissaan siitä, että turvapaikanhakijoita aletaan jahdata ulos maasta. Huberin ensisijaisia huolenaiheita ovat taas turvapaikanhakijoiden suuri määrä, turvapaikan hakeminen väärin perustein ja tästä koituvat ongelmat valtiolle. Huber tuo esille näkökantansa osana vastausta toimittajan kysymykseen. Hän torjuu Erdwegin näkökulman ja tematisoi kyseessä olevan ongelman (r. 1-4: *es geht nicht darum* / *die echt politisch Verfolgten aus dem Lande zu jagen oder ihnen den Schutz zu entziehen* / *sondern es geht darum den massenhaften Missbrauch dieses Grundrechts zu unterbinden*). Lopuksi hän painottaa esittämäänsä näkökulmaa ilmaisulla *das ist die Situation* (r. 17).

Myös kaksi muuta saksalaisessa keskustelussa esiintyvää loppupainotusta sijoittuvat Huberin puheenvuoroihin:

Esim 5:19

1 EH wird jeden Tag mehr, / [die Geduld der Bevölkerung] ist erschöpft
 2 EB [also Herr Huber lassen Sie\
 3 EH **so ist die Situation,**

Esim 5:20

1 EH <EINHUNDERTTAUSEND] [EINZELVERFAHREN> [NOTWENDIG
 2 AE kann es nicht aushalten,] [((naurua ja taputusta yleisössä))
 3 XX [(-(-
 4 EH [SONDERN DA KANN ICH / DA KANN ICH SOFORT ZURÜCKSCHICKEN,] / **das**\
 5 AE [ES GEHT UM MENSCHEN HERR HUBER / ES GEHT UM MENSCHEN,]
 6 [((naurua ja taputusta))]
 7 EH **um das geht das,**

Jälkimmäisessä esimerkissä Erdweg ilmaisee erimielisyytensä seuraavalla tavalla: *ES GEHT UM MENSCHEN HERR HUBER / ES GEHT UM MENSCHEN* (r. 5). Huber muotoilee loppupainotuksen (r. 4-7) Erdwegin käyttämällä *es geht um* -rakenteella, mikä osoittaa, että loppupainotus on samalla vastaveto Erdwegin erimielisyyden ilmaisulle.

5.1.1.4. Toistaminen ja inttäminen

Tiittula (1997c, 378) on havainnut, että vastakkaisuutta korostavien elementtien toistaminen kuuluu konfrontatiiviseen keskustelutyylisiin. Erimieliseen ilmaisuun saadaan voimaa toiston avulla (Günthner 1993, 248). Myös inttämistä voidaan pitää toistamisena (Fiehler 1993, 161).

Suomalaisessa keskustelussa erimielisen ilmaisun tai erimielisyyttä korostavien elementtien toistaminen on melko vähäistä. Yksittäisiä vastakkaisuutta korostavia ilmaisuja toistetaan vain muutamassa puheenvuorossa. Saksalaisessa keskustelussa erimielisten ilmaisujen toistaminen on huomattavasti yleisempää.

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa korostetaan vastakkainasettelua toistamalla esimerkiksi kieltosanaa:

Suomalainen keskustelu:

Esim. 5:21

```
1 ST siis EU- / EU- / öö jäsenyys aiheuttaisi budjettiin / öö
2 viidentoista / miljardin / markan lisämenon mutta toisi myös /
3 noin viiden miljardin // markan\ / [öö
4 KS [ei (--)]
5 ST [tai vähän enemmän / enemmän tuloa / ja / ja / netto /
6 HP [ei / ei / ei / ei]
```

Saksalainen keskustelu:

Esim. 5:22

```
1 EH =und dann würd ich Sie bitten doch nicht so über dieses
2 Land zu reden, / [Deutschland / Deutschland // Deutschland
3 [((metelöintiä))
4 EH [Deutschland / Deutschland / Deutschland / nein nein /
5 RW [((tyrmistynt ilme)) fHERR HUBER / DAS IST TYPISCH / DAS
6 [((metelöinti jatkuu))
7 RW IST / [TYPISCH / DAS IST DIE BAYRISCHE ART,] ich wohne
8 EH [fnein neinf // nein nein ]
9 RW in [München und (--)] warum nichtf ]
10 EH [ja / nein nein (--)] ja / wir / wir / ] ich / wir /
11 AE [HERR HUBER (--)] MENSCHEN SIND (--)] WORDEN, / WIE STEHEN SIE
```

Esimerkki havainnollistaa tyypillistä tilannetta saksalaisessa keskustelussa. Siihen kuuluu pitkiä erimielisyysjaksoja, joissa kieltosanaa toistetaan vähän väliä uudestaan ja uudestaan. Esimerkkikatkelmassa Huber ei saa suunvuoroa, mutta hän tuo erimielisyytensä voimakkaasti esille toistamalla kieltosanaa (*nein nein*).

Myös toisen osallistujan nimen toistaminen on tyypillistä saksalaiselle keskustelulle. Nimeä toistamalla koetetaan saada puheenvuoro, mutta toisto signalisoi myös tulevaa erimielistä ilmaisua, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

Esim. 5:23

```

1  EH   es ist doch ein Widersinn      ] wenn Kommunismus in [ganz
2  AE   mit der Türkei< zum Beispiel, ] [was machen
3  EH   Osteuropa zusammenbricht' /      ] wenn es [dort keine
4  AE   Sie denn mit der Türkei Herr Huber, ] [
5  XX                                     [Herr Huber
6  EH   Verfolgung] mehr gibt' / [aber die Zahl der angeblichen Flüchtlinge
7  AE   ] [ <HERR HUBER>
8  XX   Herr Huber ]
9  EH   wird jeden Tag mehr, / [die Geduld der Bevölkerung ] ist erschöpft
10 EB   [also Herr Huber lassen Sie\]
11 EH   [so ist die Situation,
12 EB   [stop und bitte erst [ausreden lassen / und so
13 AE   ] [ (--)
14      ((huvittuneita ilmeitä yleisössä, yleisö taputtaa))
15 AE   ich möchte Herrn Huber gerne fragen, / die zweitgrösste Gruppe

```

Erdweg esittää erimielisyytensä aggressiivisen kysymyksen muodossa riveillä 2-4 (*was machen Sie denn mit der Türkei Herr Huber*). Huber ei kuitenkaan reagoi, vaan jatkaa puhumista. Erdweg ja muut osallistajat toistavat Huberin nimeä, jotta tämä antaisi Erdwegin esittää erimielisen näkökulmansa. Erdweg saa suunvuoron vasta useiden keskeytysyritysten jälkeen rivillä 15.

Kummassakin keskustelussa myös intetään. Suomalaisessa keskustelussa on tosin vain yksi pitkä intämiskaksio. Volanen vastapuolelle esittämä kysymys laajentuu pitkäksi erimielisyyskaksoksi, joka saa vähitellen intävän sävyn. Volanen ei ole tyytyväinen saamiinsa vastauksiin, sillä ne eivät hänen mielestään vastaa esitettyyn kysymykseen:

Esim. 5:24

```

1  RV   Tampereen yli- / no voidaan] voidaan kyllä kiistellä siitä asiasta
2  KS   puolueettomia / eivätkö, ]
3  RV   / .hh ja: Tampereen yliopiston ja Jyväskylän yliopiston tutkimus /
4      ja toinen on amerikkalainen investointipankki Merrill Lynch, /
5      jotka kummatkin päättyivät sii- siihen että et jos vaikutusta on
6      niin se on / se on mieluummin ongelmallinen ennen kaikkea
7      työllisyyden vuoksi, / hyvin usein sanotaan että tämä olisi
8      jollain tavalla taloudellisesti perusteltu ratkaisu / ja nyt
9      kysyisinkin ee arvoisilta kannattajilta että / voitteko esittää
10     <yhden konkreettisen> / syyn tai yhden konkreettisen asian
11     jossa Suomi saisi taloudellista hyötyä / tämän [tämän niin kuin
12 KS   ] [ (---)
13     ] [ ((taputusta))
14 RV   ET-[ETA:an verrattuna (--) yksi konkreettinen asia, ]
15 KS   ] [ (---)
16     ] [ ((taputus jatkuu))
17 XX   öö / Sorsa
18 KS   kun tohtori Volanen pyysi nimenomaan yhtä niin minulla on
19     juuri yksi, [ / jah hah / ] luonani kävi tässä kevätkesästä

```


20 [(yleisö nauraa)]

21 KS / erään EU-yrityksen öö johtoa / kertomassa hankkeestaan perustaa
22 suomal- Suomeen tommonen keskisuuri / teollisuus- metallialan
23 teollisuus / laitos, / eräs syy oli se että Suomesta he
24 uskoivat oli tulossa EU:n jäsen / mutta he jäivät odottamaan
25 lopullista päätöstä,

26 RV .hh mutta se: se kuvastaa tuon yrityksen johdon / johdon ööö
27 näkökohtia teidän luonanne käydessänne / **mutta mitkä ne**
28 **konkreettiset syyt jotka tuolla yrityksellä oli, / onko**
29 **heillä mitään konkreettista perustetta [tähän,**
30 KS [on Suomeen
31 liittyviä syitä siis tuon jäsenyyden lisäksi oli se
32 että täällä on saatavissa / korkeatasoista ammattitaitoista
33 työvoimaa / joka asuu teollisen kulttuurin piirissä,
34 RV **miten miten se vaikuttaa EU:n jäsenyyss tähän työvoimaan**
35 **sehän on täällä ilman [EU:takin,**
36 KS [ei mutta EU-jäsenyyss vaikuttaa
37 markkinamahdollisuuksiin,
38 ES [ei kun meillä on markki]nat turvattu [ETA-sopimuksessa ja
39 RV **[mut miten se vaikuttaa,]** [
40 KS [tämän tämän
41 ES EEC-vapaakauppasopimukses]sa,
42 KS yhtiön mukaan (--)]
43 RV **mutta on\ / kysymys on juuri että näitä väitteitä esitetään mut**
44 **mitkä on ne konkreettiset perusteet, / olisi mielenkiintoista**
45 **kuulla yksi ainoa konkreettinen peruste / miten Suomen asema**
46 **paranisi taloudellisesti / jos me liitymme /**
47 [verrattuna ratkaisuun\
48 KS [fminä pyrin antamaan mahdollisimman konkreettisen, heh
49 heh [he heh
50 IK [((---)juuri näin ja ja on täysin selvää juuri tähän sektoriin
51 nyt erikseen viitata et ulkomaiset investoinnit lisääntyvät / ja
52 meidän tuotantorakenteemme monipuolistuu,
53 RV **miten [perustellaan tuo (--)**
54 IK [siihen sisältyy matalaa inflaatiota / siihen sisältyy
55 matalampaa korko[ta]soa / [siihen sisältyy vakaampaa valuuttaa /
56 XX [joo [
57 ES [puheenjohtaja
58 IK ja siihen sisältyy julkisen talouden tervehdyttämistä / jotka
59 kaikki tulevat / sen / tekijän kautta jota tietysti Seppänen pitää
60 mörkönä mutta jotka tervehdyttävät Suomen taloutta,
61 RV **mutta / vielä[kään en kuullut <yhtään konkreettista> / syytä,]**
62 ST [mihin mihin perustuu se / mihin perustuu se]
63 arvio että ee öö ulkomaiset investoinnit lisääntyisivät,
64 TK hmh
65 IK sii- siihen että Suomen taloutta viedään juuri näyttä /
66 meidän tervehdyttämistä vakautta koskevaan suuntaan näillä
67 ratkaisuilla,
68 ST onko [EU:n [jäsenyyss sille / onko EU:n jäsenyyss sille
69 ES [(---)]
70 HP [(tarvitaanko)
71 ST välttämätön edellytys,
72 IK kyllä pääomamarkkinoitten vapaa liikkuvuus on tietysti täs
73 suhteessa aivan [ratkaisevas asemassa,
74 ES [puheenjohtaja
75 RV sehän [on ETA-ratkasussa jo ole]massa,
76 HP [miksi ulkomaiset //] investoinnit tulis [tänne kun
77 IK [mutta jos
78 HP eihän suomalaisetkaan investoi,]
79 IK muut muut taloudelliset tekijät] eivät ole sen mukaisessa
80 järjestyk[sessä],
81 RV **[mitkä taloudelliset tekijät,**
82 IK kuten viittasin jos tohtori muistaa puhuin koroista ja puhuin
83 inflaatiosta / vakaasta markasta ja julkisen talouden
84 alijäämän hoitamisesta,

Inttämisjakso saa alkunsa Volasen esittämästä haastavan sävyisestä kysymyksestä (r.
8-11: ja nyt kysysinkin ee arvoisilta kannattajilta että / voitteko esittää <yhden

konkreettisen> / syyn tai tai yhden konkreettisen asian jossa Suomi saisi taloudellista hyötyä).

Volanen määrittelee vastapuolen antamat vastaukset riittämättömiksi. Hän pyrkii rajaamaan vastauksia kysymyksen kannalta olennaiseen tietoon ja inttää konkreettisia perusteita väitteelle, että Suomi saisi taloudellista hyötyä EU:hun liittymisestä (r. 27-29: *mutta mitkä ne **konkreettiset** syyt jotka tuolla yrityksellä oli, / onko heillä mitään **konkreettista** perustetta tähän; r. 43-45: *mutta on\ / kysymys on juuri että näitä väitteitä esitetään mut mitkä on ne **konkreettiset** perusteet, / olisi mielenkiintoista kuulla yksi ainoa **konkreettinen** peruste; r. 61: *mutta / vielääkään en kuullut <yhtään **konkreettista**> / syytä).***

Volanen esittää myös runsaasti ongelmaa rajaavia lisäkysymyksiä (r. 34-35: *miten miten se vaikuttaa EU:n jäsenyys tähän työvoimaan sehän on täällä ilman EU:takin; r. 39: *mut miten se vaikuttaa; r. 53: miten perustellaan tuo; r. 81: mitkä taloudelliset tekijät).* Intteensä Volanen ilmaisee aggressiivisen kysymyksen muodossa, mikä vahvistaa vastakkainasettelua.*

Inttämisen konfliktia kärjistävästä luonteesta todistaa Kanervan hermostuminen esimerkikikatkelman lopussa. Kanerva esittää piikittelevän kommentin (r. 82: ***kuten viittasin jos tohtori muistaa puhuin koroista ja puhuin inflaatiosta***), jolla hän vihjaa, että asia on jo selvä ja loppuun käsitelty. Volasen puhuttelussa tohtoriksi on ironinen sävy. Kanerva antaa ymmärtää, että noin korkeasti oppineen henkilön pitäisi jo käsittää, mistä on kyse.

Saksalaisessa keskustelussa ei ole yhtään pitkää inttämisjaksoa, mutta lyhyitä inttämisjaksoja on useampia kuin suomalaisessa keskustelussa. Seuraavassa esimerkissä inttäminen liittyy osallistujien erilaisiin tulkintoihin:

Esim. 5:25

1 OH wenn wir diese vier Gruppen / aus dem normalen / langdauernden /
2 demokratisch abgesicherten über mehrere Instanzen gehenden
3 Asylverfahren [herausnehmen]
4 RS [**das ist ja**] **nicht nur eine ja also** [(--)]
5 OH [herausnehmen]
6 in einem ganz beschleunigten Verfahren\=das ist unsere Verabredung
7 / ich denk die wollen sie [machen]

8 RS [ich sage ist nur noch eine Instanz es
9 sind ja gar keine [mehrere (--)
10 OH [aber die Verwaltungsinstazen gehen ja alle
11 voran / das muss man ja alles zusammen [sehen,
12 RS [und ist auch nur noch
13 eine und da haben sie vierhundertachtzigtausend unbearbeitete
14 Fälle

5.1.1.5. Nasevuus

Kuten aiemmin mainitsin, erimielisyyden signalisointi lyhyessä ja nasevassa muodossa välittömästi edeltävän kannanoton jälkeen tai kesken toisen puheenvuoron kärjistää vastakkainasettelua (Fiehler 1993, 155-162). Jälkijäsenen (tässä tapauksessa erimielisyyden) ilmaiseminen välittömästi etujäsenen jälkeen tai päällekkäin etujäsenen kanssa on tyypillistä preferoidulle vuorolle (Tainio 1997, 105).

Suomalaisessa keskustelussa erimielisyyttä ei ilmaista kovinkaan usein kesken toisen puheenvuoron. Syynä saattaa olla se, että puheenvuorot siirtyvät melko usein toimittajan kautta. Silloinkin, kun erimielisyys ilmaistaan kesken toisen puheenvuoron tai välittömästi sen jälkeen, nasevia ilmaisuja on melko vähän. Seuraava esimerkki on yksi näistä harvoista tapauksista:

Esim. 5:26

1 KS no minun käsittääkseni muun muassa Grönlanti on sieltä lähtenyt,
2 [/ kai Suomella] sama oikeus ois,
3 [(vaimeaa naurua yleisössä)]
4 HP heh Grönlanti ei oo koskaan ollukkaan EU:n jäsenf

Pietilä korostaa Sorsan esittämän tiedon vääryyttä ilmaisulla *koskaan* ja painottamalla sanaa ollukkaan. Hän vahvistaa vastakkainasettelua myös naurahtamalla Sorsan epävarmasti esittämälle väärälle tiedolle.

Seuraava esimerkki havainnollistaa tyypillisempää tilannetta suomalaisessa keskustelussa: kesken toisen vuoron tai välittömästi sen jälkeen esitetyistä lyhyistä erimielisyyden ilmaisuista puuttuu nasevuus. Rivillä 7 olevaa ilmaisua pehmentää vielä sana *varmaan*:

Esim. 5:27

1 HP eiku mä\ mm tää\ hän h- hän tarkoitti kehitysapua tietysti ja me
2 voimme päättää omasta kehitysavustamme jos me olemme EU:n
3 ulkopuolella mutta mä [halusin korostaa sitä että]

4 KS [myöskin sisäpuolella,] myöskin
5 sisäpuolella, [krhm
6 HP [että että [EU:n koko / p-]
7 TK [parempi varmaan sisäpuolella]

Saksalaisessa keskustelussa erimielisyyden ilmaiseminen nasevasti kesken toisen puheenvuoron tai välittömästi sen jälkeen on erittäin yleistä. Muodoltaan ilmaisut ovat hyvin monenlaisia (esim. *in keinster Weise, ach ach*). Yhteistä niille on kuitenkin se, että ne ovat yleensä purevampia kuin suomalaisessa keskustelussa:

Esim. 5:28

1 OH Verfassung / genau gar nichts zu tun und Herr Böhme / ich habe
2 eben ein starkes Wort gegen solche gehört / die von den Notstand
3 da reden [ich empfehle Herrn Scharping die Welt vom Sonnabend
4 EB [ja
5 OH nachzulesen' / [da findet er das [gleiche Wort von seinem
6 EB [(---) [(---)
7 OH Parteivorsitzendem Engholm [über den Notstand' /]
8 RS [falsch, /] falsch,
9 OH ich habs hier liegen ich kanns Ihnen gleich [zeigen]
10 RS [ja gerne] ich hab
11 gestern mit ihm gesprochen,

Yllä olevassa esimerkissä osallistujat kiistelevät siitä, mitä Engholm on sanonut lehtihaastattelussa. Henning suosittelee piikittelevään sävyyn Scharpingille lehden tarkempaa lukemista (r. 3-5: *ich empfehle Herrn Scharping die Welt vom Sonnabend nachzulesen*). Scharping reagoi Henningin väitteeseen välittömästi (r. 8: *falsch, / falsch*), mihin Henning taas reagoi heti sanomalla *ich habs hier liegen ich kanns Ihnen gleich zeigen* (r. 9). Lopuksi Scharping vetoaa siihen, että on keskustellut Engholmin kanssa juuri eilen ja on siis oikeassa (r. 10-11: *ja gerne ich hab gestern mit ihm gesprochen*).

Henningin ja Scharpingin vastakkainasettelussa on kinasteleva sävy. Vaikuttaa siltä, että vastaanväittämisestä on tullut päätarkoitus. Saksalaisessa keskustelussa on melko paljon tällaisia piikittelevään sävyyn heitettyjä välikommentteja, joihin vastapuoli vastaa samalla tyyllillä. Suomalaisessa keskustelussa tämänkaltaista erimielisyyden käsittelyä ei ole juurikaan havaittavissa, paitsi muutamia kertoja silloin, kun arvostelun kohteena on henkilö. Havainnollistan saksalaiselle keskustelulle tyypillisiä pisteliääseen sävyyn ilmaistuja vastaväitteitä vielä muutamalla esimerkillä:

Esim. 5:29

1 RS da haben wir kein Problem miteinander das [wissen Sie ja ganz
2 OH [aber Sie haben Ihrem

3 RS genau]
 4 OH Vor]standsantrag [(--)
 5 RS [>nein nein nein nein nein,< / **lesen Sie mal**
 6 **bisschen genauer**

Esim. 5:30

1 MF jeder Jurastudent [des ersten Semester der lernt dass die
 2 EH [es gibt\ / nein nein / ist doch gar nicht wahr
 3 MF Wiederholungsgefahr eine Möglichkeit ist die Uhr] abzunehmen=
 4 EH Straf- // ist doch gar nicht wahr,]
 5 =eine Strafprozessordnung / wenn sie eine Wohnadresse angeben
 6 können werden sie wieder auf freien Fuss gesetzt das ist leider
 7 Praxis [bleibt [und wenn wir\
 8 AE [[Herr Huber] **dann bin ich auch Jurist,**]
 9 [((hälinää))]
 10 AE **[bin ich Jurist**
 11 EH **[dann sind Sie dann sind Sie doch bitte,** dann hätten wir doch gar

Jälkimmäisessä esimerkissä on kyse siitä, että Huber väittelee juristin (Friedmanin) kanssa lainopillisista asioista. Erdweg antaa Huberin ymmärtää, että tämän olisi parempi ”pysyä lestissään” (r. 8: *dann bin ich auch Jurist*). Huber ei kuitenkaan anna periksi, vaan heittää takaisin: *dann sind Sie dann sind Sie doch bitte* (r. 11).

Viimeinen pisteliäisyyttä havainnollistava esimerkki on Erdwegin suusta. Erdwegin erimielisille ilmaisuille on ominaista ironisuus. Seuraava erimielisyyden ilmaisu on mielestäni yksi osuvimmista koko keskustelun aikana. Huber käsittelee turvapaikanhakijoita koko keskustelun ajan lähinnä lukuina, mikä herättää Erdwegissä närkästyneitä reaktioita:

Esim. 5:31

1 EH <EINHUNDERTTAUSEND] [EINZELVERFAHREN> [NOTWENDIG
 2 AE kann es nicht aushalten,] [((naurua ja taputusta yleisössä))
 3 XX [(---)
 4 EH [SONDERN DA KANN ICH / DA KANN ICH SOFORT ZURÜCKSCHICKEN,] / das\
 5 AE [**ES GEHT UM MENSCHEN HERR HUBER / ES GEHT UM MENSCHEN,**]
 6 [((naurua ja taputusta))]
 7 EH um das geht das,]
 8 AE **NICHT UM RE]GENWÜRMER ODER UM MAIKÄFER [ES GEHT UM MENSCHEN**
 9 EH [ja
 10 /
 11 EB so, / Ron Williams, / [Sie sind] / [Sie sind
 12 Y [UM REGEN]WÜRMER AUCH [[((yleisö nauraa))
 13 [((yleisö nauraa))

Turvapaikanhakijoiden vertaaminen matoihin ja koppakuoriaisiin sisältää runsaasti ironiaa. Erdwegin ilmaisu tekee Huberin lukuineen naurunalaiseksi, mikä voimistaa Huberin ja Erdwegin välistä vastakkainasettelua. Yleisö kokee tilanteen huvittavana,

mistä on osoituksena yleisöstä kuuluva välihuuto *UM REGENWÜRMER AUCH* (r. 9) ja sitä seuraavat naurunpyrskähdykset.

5.1.1.6. Kärjistäminen

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa vastakkainasettelua voimistaa asioiden kärjistäminen. Suomalaisessa keskustelussa kärjistämistä harrastaa lähinnä Seppänen:

Esim. 5:32

Väite:

1 TK palkansaajaliikkeen kannalta se on ainoa mahdollisuus / minun
2 mielestäni / sekä nyt juuri tänään tässä hetkessä mutta myöskin
3 tulevaisuudessa / se takaa meille / työllisyyden / niin naisille
4 kuin miehille,

Vastaväite:

1 ST entäs vastustajat / Esko Seppänen
2 ES .hhh niin me olemme Länsi-Eurooppaa / ja / me olemme
3 taloudellisesti EU:n jäseniä / mitään sellaista ei tapahdu vaikka
4 hylkäisimme EU:n jäsenyyden joka vaikuttaisi Suomeen /
5 taloudellisesti, / sen sijaan / s:e asia mikä tekee minut
6 erityisen kriittiseksi tässä kysymyksessä / on talous- ja
7 rahaunioni EU, / jonka Suomi hyväksyi ennen neuvottelujen
8 aloittamista / ja joka sen takia ei sisälly siihen asiakirjaan
9 mitä suomalaiset kutsuvat nimellä neuvottelutulos / **se hyväksyy**
10 **@työttömyyden@ yhteiskuntapolitiikan välineenä / j:a Suomea on**
11 **pantu nyt tähän eurokuntoon on tuotettu työttömiä=**
12 ST =lyhyesti
13 ES j- ja / tämä on se pääsyy / meillä ei ole välineitä hoitaa
14 työttömyyttä jos me menemme EU:n talous- ja rahaunioniin,

Seppänen on eri mieltä kuin Kannisto EU:hun liittymisen vaikutuksista työllisyyteen. Seppänen esittää vastaväitteensä kärjistetysti (r. 9-11: *hyväksyy @työttömyyden@ yhteiskuntapolitiikan välineenä / j:a Suomea on pantu nyt tähän eurokuntoon on tuotettu työttömiä*). Seppäsen mielestä EU ei edistä työllisyyttä, vaan päinvastoin lisää työttömyyttä. Hän ei siis ainoastaan kumoa Kanniston väitettä, vaan myös väittää täysin päinvastaista, mikä on tyypillistä voimakasta erimielisyyden ilmaisemista (esim. Kotthoff 1989a, 246).

Saksalaisessa keskustelussa asioita kärjistää lähinnä Huber:

Esim. 5:33

1 EH die Schuld geben / [darf ich Ihnen sagen/] der Münchner / der
2 RW [(---) kann man nicht aber\]

3 EH Münchner Oberbürgermeister, / [hat vor [einiger Zeit\ also [SPD
 4 RW [ja [ja [ja
 5 EH Grunewitter, / vor einiger Zeit hier bei Talk und Turm gesagt, /
 6 wenn sich / hier nicht bald etwas ändert und das Problem gelöst
 7 wird / mit fünfhunderttausend Asylbewerbern im Jahr, / **dann werden**
 8 **wir einen Volksaufstand haben**, [/ und WENN UND WENN DER
 9 XX [(---)
 10 EH HERR ENGHOLM SAGT / wenn sich nicht bald etwas ändert / dann wird
 11 es Zwangseinweisungen geben / und wenn der Herr Becker / SPD-
 12 Oberbürgermeister aus Pforzheim sagt / das kostet uns im Jahr /
 13 fünfunddreissig Milliarden Mark' / und wenn Sie sehen=jetzt kommt
 14 der nächste Punkt / dass <siebenund [zwanzig> Prozent]
 15 AE [Zahlen sind wohl Ihr] Hobby
 16 EH siebenundzwanzig\ [d- die sind Tatsache,] / wissen Sie, /
 17 [(yleisö nauraa)]
 18 EH [ich meine Realpolitiker muss eine Riege von Fakten,\ /
 19 RW [(---)
 20 EH siebenundzwanzig Prozent der Straftaten in Deutschland / werden
 21 von Ausländern be[gangen, / UND / UND / UND /]
 22 AE [da muss man aber mal was dazu sagen, darf ich]
 23 [(hålinää)
 24 EH [UND DIE BÜRGER / UND DIE [BÜRGER / erleben dies alles / und sehn
 25 AE [(---) ich kann das nicht [mehr mit anhören
 26 EB [Bleiben Sie ruhig ((Erdwegille))
 27 EH auf der anderen Seite / die Untätigkeit der Politik / **wenn diese**
 28 **[Demokratie / in der Tat / eine Zukunft haben soll mit Vertrauen**
 29 XX [(--) Ausländer
 30 EH **der Bürger / dann muss sie in der Lage sein / diesen gewaltigen**
 31 **Missbrauch zu unterbinden' / sonst wird diese Demokratie in Gefahr**
 32 **kommen,**

Huber ilmaisee tilanteen vakavuuden kärjistetyksi mm. viittaamalla Münchenin kaupunginjohtajan esittämään varoitukseen kansannoususta (r. 6-8: *wenn sich / hier nicht bald etwas ändert und das Problem gelöst wird / mit fünfhunderttausend Asylbewerbern im Jahr, / **dann werden wir einen Volksaufstand haben**) sekä povaamalla Saksalle erittäin huonoa tulevaisuutta, jos turvapaikanhakijoiden määrää ei saada kuriin (r. 27-32: *wenn diese Demokratie in der Tat eine Zukunft haben soll mit Vertrauen der Bürger / dann muss sie in der Lage sein / diesen gewaltigen Missbrauch zu unterbinden' / **sonst wird diese Demokratie in Gefahr kommen**).**

5.1.1.7. Vahvistuskeinoja

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa erimielisyyden ilmaisulle annetaan lisävoimaa erilaisin vahvistuskeinoin. Vahvistaminen on jonkin verran yleisempää saksalaisessa keskustelussa. Kummassakin keskustelussa käytetään jokseenkin samoja vahvistuskeinoja. Tässä työssä tarkoitukseni ei ole pohtia yksittäisten vahvistuskeinojen yleisyyttä, koska se vaatisi enemmän resursseja kuin mitä tähän työhön on mahdollista käyttää. Mahdollista ei ole myöskään havainnollistaa

kaikkia keskusteluissa esiintyviä vahvistuskeinoja. Keskityn ainoastaan niihin keinoihin, jotka kiinnittivät erityistä huomiota.

Kuten jo aiempien esimerkkien yhteydessä on tullut ilmi, puhujat vahvistavat erimielisyyden ilmaisujaan vahvistavilla partikkeleilla ja adjektiiveilla (*hän esitti tässä asiassa aivan / väärän argumentin; das ist doch völlig unmöglich*) ja esittämällä vastaväitteensä aggressiivisen kysymyksen muodossa (<millä> *sä pysäytät pääomat; miks ulkomaiset investoinnit tulis tänne kun eihän suomalaisetkaan investoi; die zweitgrößte Gruppe, / der Flüchtlinge, / die Asyl\ um Asyl hier nachfragen, kommt aus der Türkei, / da sind nicht nur / die Kurden bei da sind auch Oppositionelle da sind Gewerkschaftler bei, / wie haben Sie das denn vor*)

Lisäksi erimielisiä kannanottoja vahvistetaan mm. korostamalla omaa asiantuntemusta, käyttämällä voimakkaasti negatiivissävytteisiä ilmaisuja sekä painotuksilla. Seuraavassa esimerkissä Kanerva väittää, että Suomi voi itse päättää, antaako se sijoittaa muiden EU-maiden tuottamaa ydinjätettä Suomen peruskallioon. Seppänen on eri mieltä. Seppäsen vastaväite havainnollistaa hyvin sitä, kuinka väitteeseen saadaan voimaa erilaisin vahvistuskeinoin:

Esim. 5:34

1 IK se on sata[prosenttisesti meidän omassa
2 ST [(se on varma)
3 IK päätösvallassam[me,
4 ES [puheenjohtaja
5 ST ää Seppänen lyhyt repliikki
6 ES **eduskunnan ympäristövaliokunnan puheenjohtajana / minä / väitän**
7 että Suomen EU-sopimukseen ei sisälly **mitään** sellaista ee /
8 kieltoa / jonka perusteella voisimme kieltää muita maita
9 [tuomasta Suomeen\
10 ST [mutta / mut]ta ei myöskään sellaista [määräystä joka sallis
11 KS [(ei voi)
12 ST heidän tuoda [sitä=
13 KS [ei
14 ES **=ky:llä**, koska jos käytetty ydinpolttoaine tulkitaan tavaraksi, /
15 meillä ei ole **mitään** mahdollisuuksia rajoittaa tavaroiden
16 vapaakauppaa, / ja tältä osin / voin sanoa että Suomen
17 EU-neuvottelutuloksessa **on tapahtunut suuri laiminlyönti** [ja
18 ST [(kiitos)
19 ES **epäonnistuminen** / me <käsitlemme ydinjätettä> eri
20 kategoriana kuin käytettyä ydinpolttoainetta [ja / ydin-

Seppänen antaa painoarvoa vastaväitteelleen korostamalla omaa asemaansa ja asiantuntijuuttaan (r. 6-8: *eduskunnan ympäristövaliokunnan puheenjohtajana / minä / väitän* että Suomen EU-sopimukseen ei sisälly **mitään** sellaista ee / kieltoa).

Hän vahvistaa vastaväitettään myös painottamalla sanaa *ei* ja korostaa Kanervan väitteen olleen väärä käyttämällä vahvistavaa adverbia *mitään*. Rivillä 14 Seppänen kumoaa Toivosen väitteen välittömästi tämän puheenvuoron jälkeen painokkaalla *kyllä*-sanalla (=ky:llä). Hän korostaa *kyllä*-sanaa venyttämällä y-vokaalia. Esimerkin loppuosassa Seppänen arvostelee Suomen EU-neuvottelutulosta voimakkaasti käyttämällä negatiivisia ilmaisuja *laiminlyönti* ja *epäonnistuminen* ja vahvistamalla niitä sanalla *suuri* (r. 17-19: *EU-neuvottelutuloksessa on tapahtunut suuri laiminlyönti ja epäonnistuminen*).

Myös saksalaisessa keskustelussa korostetaan omaa tietämystä ja asiantuntemusta:

Esim. 5:35

```

1 AE [ich möchte Herrn Huber gerne fragen, / die zweitgrösste Gruppe ]
2 [((taputus jatkuu)) ]
3 AE der Flüchtlinge, / kommt aus der Türkei, / und es [sind nicht
4 EH [stimmt gar
5 AE nur\ ] / @↓Herr Huber [ich bin gut informiert also kommen Sie@
6 EH nicht] [die erste die erste ist aus Jugoslawien'
7 die zweite kommen aus Ru [mänien
8 AE [aus Jugoslawien sind\

```

Huber väittää Erdwegin esittämää tietoa vääräksi (r. 4-6: *stimmt gar nicht*). Väitettä voimistaa partikkeli *gar*. Erdweg puolustaa väitettään vetoamalla omaan asiantuntemukseensa (r. 5: *@↓Herr Huber ich bin gut informiert also kommen Sie@*). Ilmaisua vahvistaa se, että Erdweg puhuttelee Huberia toruvaan sävyyn (*Herr Huber [...] also kommen Sie*). Erdwegin äänensävy muuttuu paheksuvaksi ja hän esittää koko lauseen normaalia matalammalla äänellä.

Saksalaisessa keskustelussa käytettyjä negatiivissävytteisiä ilmaisuja havainnollistaa seuraava Huberin kannanotto. Erdweg on juuri paheksunut Huberin esitystä perustaa turvallisia maista lista, jonka perusteella tietyistä maista saapuvat turvapaikanhakijat voitaisiin käännättää takaisin välittömästi. Huber puolustautuu ja korostaa, että turvapaikanhakijoiden maahantulon tiukempi säätely on välttämätöntä:

Esim. 5:36

```

1 EH gibt, / und wer aus einem solchen Land zu uns kommt' der
2 wird innerhalb einer ganz kurzen Zeit wieder zurückgeschickt
3 weil er kein Schutzbedürfnis hat / [denn es ist doch ein Widersinn
4 RS [was machen Sie denn aber\

```

5 AE [>Herr Huber was machen Sie denn
6 EH **es ist doch ein Widersinn**] wenn Kommunismus in [ganz
7 AE mit der Türkei zum Beispiel,] [was machen
8 EH Osteuropa zusammenbricht' /] wenn es [dort keine
9 AE Sie denn mit der Türkei Herr Huber,] [
10 XX [Herr Huber
11 EH Verfolgung] mehr gibt' / [aber die Zahl der angeblichen Flüchtlinge
12 AE] [<HERR HUBER>
13 XX Herr Huber]
14 EH wird jeden Tag mehr, / [die **Geduld der Bevölkerung**] **ist erschöpft**
15 EB [also Herr Huber lassen Sie\
16 EH [so ist die Situation,
17 EB [stop und bitte erst [ausreden lassen / und so
18 AE [(--)
19 ((huvittuneita ilmeitä yleisössä, yleisö taputtaa))

Huber vahvistaa vastaväitettään kuvailemalla tilannetta järjettömäksi (r. 3-6: *es ist doch ein Widersinn*). Tilanteen mielettömyyttä hän korostaa partikkelilla *doch*. Lopuksi Huber vetoaa kansalaisten kärsivällisyyden loppumiseen painottaen ilmaisuaan voimakkaasti (r. 14: *die Geduld der Bevölkerung ist erschöpft*). Esimerkki havainnollistaa hyvin myös saksalaisessa keskustelussa yleistä päällekkäispuhuntaa. Kun osallistujat puhuvat päällekkäin, he eivät epäröi korottaa ääntään. Erdweg korottaa ääntään useiden epäonnistuneiden keskeyttämisyritysten jälkeen ja huutaa Huberin nimeä: <HERR HUBER> (r. 12). Ilmaisua vahvistaa myös Huberin nimen lausuminen korostetun hitaasti. Suomalaisessa keskustelussa ei käytetä äänen voimistamista vahvistuskeinona juuri lainkaan. Yksi syy tähän on varmaankin se, että päällekkäispuhunta ja äänen korottaminen kulkevat usein käsi kädessä. Koska suomalaisessa keskustelussa ei ole paljon päällekkäispuhuntaa, ei ääntä tarvitse korottaakaan.

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa vastaväitettä vahvistetaan myös vetoamalla asian itsestäänselvyteen tai siihen, että keskustelukumppanin on mahdotonta olla eri mieltä:

Esim. 5:37

1 RV mutta on\ / kysymys on juuri että näitä väitteitä esitetään mut
2 mitkä on ne konkreettiset perusteet, / olisi mielenkiintoista
3 kuulla yksi ainoa konkreettinen peruste / miten Suomen asema
4 paranisi taloudellisesti / jos me liitymme /
5 [verrattuna ratkaisuun\
6 KS [fminä pyrin antamaan mahdollisimman konkreettisen, heh
7 heh [he hehf
8 IK [(---)juuri näin ja ja on täysin selvää juuri tähän sektoriin
9 nyt erikseen viitata et ulkomaiset investoinnit lisääntyvät / ja
10 meidän tuotantorakenteemme monipuolistuu,

Volanen tivaa konkreettisia perusteita sille, kuinka EU:hun liittyminen parantaa Suomen taloudellista tilannetta. Sorsa antaa omasta mielestään kyllin konkreettisen esimerkin, mutta Volanen ei ole siihen tyytyväinen (r. 1-5). Kanerva puuttuu keskusteluun ja puolustaa Sorsan esittämää perustelua painokkaasti vetoamalla asian itsestäänselvyyteen (r. 8-9: *on täysin selvää juuri tähän sektoriin nyt erikseen viitata*). Sorsan esittämä puolustus on sitä vastoin hyvin heikko (r. 6-7: *£minä pyrin antamaan mahdollisimman konkreettisen, heh heh he heh£*). Ilmaisua esitetään pehmennettynä (*pyrin antamaan*) ja naurulla höystettynä.

Scharpingin ja Huberin välinen vastakkainasettelu tarjoaa esimerkin vastaavanlaisesta tilanteesta saksalaisessa keskustelussa:

Esim. 5:38

```

1  RS  .hh nein / Herr Böhme lassen Sie mich vielleicht noch einen Satz
2      zu Herrn Huber sagen >weil< / nehmen Sie mir's nicht übel /
3      ((katsoo Huberia)) in [einer [solchen Situation in Deutschla]nd
4  EB      [          [wir nehmen es Ihnen nicht übel]
5  EH      [((pudistaa päättään))
6  RS  mit den Gewalttaten und den Feindlichkeiten und dem offenen
7      Rassismus, / und dem wiedererwachenden Antisemitismus, / wenn ein
8      demokratischer Politiker erst die Wohnungsnot oder anderes den
9      Ausländern oder Asylbewerbern zuschiebt / finde ich das
10     schändlich,
11  EH  es spielt doch grosse Rolle / [kann doch keiner bestreiten
12  RS      [das erste\ nein Herr Huber /

```

Scharping esittää kovia syytöksiä Huberille ja väittää tämän puhetta häpeälliseksi. Huber puolustautuu ja vahvistaa ilmaisuaan sanomalla, että hänellä on hyvät perusteet puheelleen, eikä kukaan voi olla siitä eri mieltä (r. 11: *kann doch keiner bestreiten*).

5.1.2. Erimielisyys preferoimattomana vuorona

Vaikka suurin osa erimielisyyden ilmaisuista esitetään suomalaisessa keskustelussa preferoidun vuoron tavoin, on erimielisyys myös preferoimatonta yllättävän monessa kohdassa. Preferoimattomuuden piirteiden määrä ilmaisuissa kuitenkin vaihtelee: osassa on runsaasti preferoimattomuuden piirteitä ja osassa melko vähän.

Saksalaisessa keskustelussa ei ole yhtään selkeästi preferoimatonta erimielisyyden ilmaisua silloin, kun erimielisyys liikkuu asiatasolla. Vaikka ilmaisia joskus hieman pehmenetään, tuodaan erimielisyys yleensä hyvin voimakkaasti esille. Tämän takia seuraavissa alaluvuissa käsittelemäni havainnot koskevat vain suomalaista keskustelua, jos en toisin mainitse.

Analysoin ilmaisia nostamalla esille yhdestä esimerkistä sen kaikki preferoimattomuuden piirteet. Näin pyrin välttämään toistoa ja antamaan paremman kokonaiskuvan siitä, miten erimielisyys ilmaistaan, kun se on preferoimatonta. Tämän menettelytavan takia jokaiselle preferoimattomuuden piirteelle ei ole omaa otsikkoa.

5.1.2.1. Osittainen saman-/erimielisyys

Pomeranzin (1984) mukaan erimielisyyden voi tuoda heikosti esille asettamalla erimielisen ilmaisun eteen samanmielisyyden ilmaisun. Pomeranz kutsuu tällaista ilmaisemistapaa osittaiseksi saman-/erimielisyydeksi. (ks. luku 3.1.) Osittainen saman-/erimielisyys palvelee samanmielisyyden preferenssiä (Pomeranz 1984, 75-76). Seuraava EU-keskustelusta poimittu katkelma havainnollistaa ilmiötä:

Esim. 5:39

```
1 RV joo / [toinen puoli asiaa on on s- myöskin se että että meillä
2 TK [(saanko\)]
3 RV suomalaisilla näyttää nyt olevan jo syntynyt semmonen
4 virheellinen kulttuuri että .hh ikään kuin rup- rupeamme
5 juhlimaan näillä direktiiveillä tai ainakin meidän virkamiehemme
6 rupeavat, / monissa maissa niihin suhtaudutaan erittäin
7 väljästi / ja ja aivan toisella taval [la
8 KS [se on kai meidän oma
9 [vikamme jos\]
10 RV [se / se ] se\ joo se on meidän mutta / mutta / mutta se on
11 nyt semmonen suunta joka täytyy / nopeasti korjata ja siin on
12 meillä kaikilla yhteinen intressi
```

Volanen myöntyy ensin sanomalla *se / se se \ joo se on meidän* (r. 10).

Preferoimattomuutta osoittaa myös takeltelu. Myöntymistä seuraa näkökulman muutosta ilmaiseva *mutta*-jakso (*mutta / mutta / mutta*), jonka jälkeen Volanen esittää oman lievästi eriävän kantansa (r. 10-11: *se on nyt semmonen suunta joka täytyy / nopeasti korjata*). Volanen kuitenkin keventää vastakkainasettelua korostamalla yhteisiä intressejä (r. 11-12: *ja siin on meillä kaikilla yhteinen intressi*).

Osittaista saman-/erimielisyyttä on monta eri voimakkuusastetta. Seuraavassa esimerkissä samanmielisyys on voimakkaampaa kuin edellisessä. Kannisto jatkaa edellisessä esimerkissä käytyä keskustelua direktiiveistä ja niiden hyvistä ja huonoista vaikutuksista:

Esim. 5:40

1 RV meillä kaikilla yhteinen intressi
2 TK saanko [sanoa sen kuitenkin että kuluttajan näkökulmasta öö
3 ST [otamme\
4 TK tässä siis on hyväkin puoli / siis että tuoteturvallisuuteen
5 myös kiinnitetään huomiota et se ei ole välttämättä [huono asia
6 RV [ei mut

Kannisto on osittain samaa mieltä tai eri mieltä edellisen puhujan kanssa direktiiveistä. Hän aloittaa puheenvuoronsa pyytämällä lupaa puhua (r. 2: *saanko sanoa sen kuitenkin*). Pyynnön yhteydessä esiintyvä sana *kuitenkin* ennakoii tulevaa erimielisyyden ilmaisua. Kontekstista ei käy aivan selvästi ilmi, pyytääkö Kannisto lupaa puhua saadakseen puheenvuoron keskustelun ollessa siirtymässä toiseen teemaan vai onko luvan pyyntö erimielisyyden ilmaisua pehmentävä alkufraasi. Kannisto ilmaisee erimielisyytensä implisiittisesti. Hän ei asetu selkeästi edellä esitettyjä mielipiteitä vastaan, vaan esittää ainoastaan asian toisen puolen (r. 4-5: *tässä siis on hyväkin puoli [...] et se ei ole välttämättä huono asia*). Hän viivyttää erimielisyyden ilmaisua vuoronsisäisesti epäröintiänteellä öö (r. 2), mikä voi olla merkki vuoron preferoimattomuudesta (Pomeranz 1984, 72). Toisaalta se voi olla pelkkä miettimistauon täyte.

Erimielisyyttä edeltävä samanmielisyyden osio voi olla myös hyvin pitkä (Günthner 1993, 273), kuten Kanervan vastauksessa soittajan kysymykseen:

Esim. 5:41

1 YS että pyrkiikö niinku EU:n byrokratia / luomaan suiteja
2 markkinavoimille, / et käykö tässä niinku / entisessä
3 Neuvostoliitossa että oli vaan / yhdenmakuista ja /
4 yhdenkokoista purukumia tarjolla,
5 ((yleisö nauraa))
6 ST öö kuka / kuka tuntee EU:n kilpailulainsäädäntöä,
7 IK mahtoiko olla / olla yhdenkäänlaista purukumia siellä / mutta
8 vähät nyt siitä / keventävästä osasta / MÄ OLEN / myös sitä mieltä
9 kysyjän kanssa\ häntä vähän myötäilen kyllä tässä että että
10 minustakin / EU:n / hallinnoinnis on liikaa tämmöstä byrokratian
11 makua liikaa yksityiskohtasta sääntelyä / joilla koitetaan ottaa
12 kantaa sellasiinki asioihin jotka ei toimi [>missään tapauksessa<
13 ST [onko siitä / onko

14 IK ELÄVÄ- elävä-] / missään tapauksessa elävässä elämässä /
 15 ST siitä mahdollista\]
 16 IK mut ne on teknisiä säädöksiä / joitten / joitten kanssa varmasti
 17 me suomalaiset kyl kykenemme sinänsä elämään ei ne tuu sanomaan
 18 meille [et et\
 19 KS [<joudumme ETA:ssa elämään> mut [emme kykene nii]hin
 20 IK [just näin et\]
 21 KS vaikuttamaan
 22 IK aivan / emme kykene vaikuttaan niihin ja / ja ei se ole meitä
 23 tukehduuttanut et et kyl me edelleen saunavihtamme teemme
 24 perisuomalaiseen tapaan niinku tähänkin saakka, / ja se miksi
 25 näitä säännöksiä on, / on kyllä paremminkin luokan huonoimpia
 26 oppilaita ajatellen / tehty että / et täytyy olla joitakin
 27 säännöksiä jottei ihan (villervaltaan) myöskään tämä homma mene,

Kanerva aloittaa erimielisyysosion vasta rivillä 16 (*mut ne on teknisiä säädöksiä*). Kyseessä on preferoimattomalle erimielisyyden ilmaisemiselle tyyppinen kyllä–mutta –for-maatti. Sana *mutta* osoittaa samanmielisyyden vaihtuvan erimielisyydeksi (Pomeranz 1984, 72). Koko puheenvuoronsa alkuosan Kanerva myötäilee kysyjää. Myötäilyn hän ilmaisee eksplisiittisesti (r. 8-9: *MÄ OLEN / myös sitä mieltä kysyjän kanssa\ häntä vähän myötäilen kyllä tässä*). Kanerva korostaa samanmielisyyttään myös korottamalla ääntään ilmaisussa *MÄ OLEN*. Soittajien kysymyksistä näkyy yleensä selkeästi heidän mielipiteensä asiasta. Se, että Kanerva ottaa kysymyksen myös kannanottona, näkyy mm. hänen ilmaisustaan *häntä vähän myötäilen*. Kanervan erimielistä kannanottoa pehmentää lisäksi alun vitsailu (r. 7: *mahtoiko olla / olla yhdenkäänlaista purukumia siellä*), minkä hän kuittaa sanomalla *mutta vähät nyt siitä / keventävästä osasta* (r. 7-8). Kanerva korostaa samanmielisyyttään soittajan kanssa myös kritisoimalla EU:n hallinnointia melko voimakkaasti (r. 10-14: *liikaa tämmöstä byrokration makua liikaa yksityiskohtaista sääntelyä [...] jotka ei toimi [...] missään tapauksessa elävässä elämässä*). Kanervan puheenvuoron loppuosassa on harmoniaa luovia ilmaisuja. Hän ottaa esille teeman, joka on tärkeä osa suomalaista identiteettiä. Näin syntyy vaikutelma, että Kanerva on soittajan kanssa samalla puolella (r. 23: *et et kyl me edelleen saunavihtamme teemme perisuomalaiseen tapaan niinku tähänkin saakka*). Kanerva lopettaa puheenvuoronsa leppoisalla kielellä, mikä myös keventää tunnelmaa (r. 27: *jottei ihan (villervaltaan) myöskään tämä homma mene*).

Se, että Kanerva esittää erimielisyytensä näin pehmeästi, ei ole yllättävää, koska kyseessä on erimielisyys kansalaisen kanssa. Onhan poliitikon säilytettävä hyvät suhteet äänestäjiin. Myös kaikissa muissa tapauksissa, joissa keskustelija on eri mieltä kansalaisen kanssa, erimielisyys ilmaistaan melko pehmeään sävyyn.

Myös saksalaisessa keskustelussa ilmenee osittaista saman-/erimielisyyttä. Erimielisyyden ilmaisut, joissa ollaan osittain samaa mieltä ovat kuitenkin preferoimattomuuden jatkumolla eri paikalla kuin suomalaisen keskustelun ilmaisut. Kun suomalaisessa keskustelussa erimielisyyden ilmaisuissa on yleensä myös muita preferoimattomuuden piirteitä (pehmennykset, epäröinti, jne.), saksalaisessa keskustelussa erimielisyys esitetään selkeän konfrontatiivisesti osittaisesta samanmielisyydestä huolimatta:

Esim. 5:42

```

1  RW   lebe aber gerne in München
2  EH   die CSU die wird in [München nicht sondern]
3  RW   [↓aber' / ich bin als ] Nigger beschimpft
4  worden (--) vor zwei Wochen, / [zum ersten [Mal in meinem Leben=
5  EH   [sondern\ [ja
6  =das <bedauere> ich=
7  RW   =mhm [ja ich auch
8  [((y-leisö nauraa))
9  EH   [((---)aber da können Sie nicht der Politik oder der CSU
10 die Schuld geben / [ darf ich Ihnen sagen/ ] der Münchner / der
11 RW   [((---) kann man nicht aber\]
```

Williams on kritisoinut voimakkaasti CSU:n toimintaa ja saksalaisten poliitikkojen moraalialueita yleensä. Huber taas on arvostellut Williamsia siitä, että tämä julkenee arvostella Saksaa, vaikka on elänyt Saksassa jo 20 vuotta ja sanonut jopa viihtyvänsä maassa. Yllä olevassa katkelmassa Williams puolustautuu vetoamalla siihen, että häntä on haukuttu Münchenissä neekeriksi (r. 3: ↓aber' / *ich bin als Nigger beschimpft worden (--) vor zwei Wochen, / zum erstem Mal in meinem Leben*).

Huber aloittaa vastaväitteensä heikolla samanmielisyyden ilmaisulla eli osoittamalla olevansa samaa mieltä tapauksen harmillisuudesta (r. 5-6: *ja =das <bedauere> ich*). Tämän jälkeen hän kuitenkin asettuu selkeästi Williamsin näkökulmaa vastaan ja kieltää Williamsin oikeuden vierittää syy tapahtuneesta poliitikkojen niskaan (r. 9-10: *aber da können Sie nicht der Politik oder der CSU die Schuld geben*). Mielestäni erimielisyys on tässä tapauksessa pikemminkin preferoitua kuin preferoimatonta heikosta samanmielisyyden ilmaisusta huolimatta, sillä jo tapahtuneen pahoitteluun sisältyy erimielinen sävy. Huber lausuu sanan *bedauere* korostetun hitaasti, mikä ikään kuin implikoi, että tapahtuneen ikävyys on itsestäänselvyys eikä kelpaa puolustukseksi.

Myös seuraava esimerkki näyttää, kuinka puheenvuoron alun samanmielisyyden ilmaisu edeltää voimakasta erimielisyyden ilmaisua saksalaisessa keskustelussa:

Esim. 5:43

1 EB [Herr Huber Herr Huber Sie haben mit dem Kopf geschüttelt eben,]
2 [((taputus jatkuu))]
3 EB äh ich will (eins) nochmal zuspitzen, er @sagt@, / wenn ein Gesetz
4 oder ein Artikel des Grundgesetzes missbraucht wird darf man nicht
5 den Grundgesetzartikel ändern nach der Meinung derer die ihn
6 missbrauchen' sondern man muss den Missbrauch abstellen,
7 EH **ja / das ist auch das Ziel aber** die Frage ist wie kann der
8 Missbrauch unterbunden werden / [wir haben als wir haben als
9 EB [ja
10 [((hälyä yleisössä))
11 EH <einziges Land> der ganzen Welt / einen einklagbaren
12 Anspruch / [und das und das /] und das
13 MF [darauf waren wir vierzig Jahre stolz]
14 EH führt natürlich [heute]
15 MF [VIERZIG] JAHRE SEHR STOLZ,]
16 [((yleisö taputtaa))]
17 EH und das führt natürlich heute dazu, / dass dies missbraucht wird
18 weil man nur das Wort Asyl zu sagen braucht / und Sie müssen
19 jedoch die Zahlen ansehen, / <fünzigtausend> in einem Monat /
20 es gibt >überhaupt< nicht so viele Verwaltungsstellen / man kann
21 dies überhaupt nicht bewältigen indem man also mehr Richter
22 schafft / Sie müssen halt dies vorstellen / ein
23 Verwaltungsverfahren, / ein Gerichtsverfahren, / es liegen bereits
24 <vierhundert>tausend Fälle vor' / das sind etwa tausend Gerichte /
25 ein Jahr lang damit beschäftigt um dies abzuwickeln, / was wir
26 wollen [ist / was wir was wir was wir <wollen> ist /] dass

Huber on eri mieltä pakolaispolitiikasta Friedmanin kanssa. Friedmanin kannanotto on niin pitkä, että olen jättänyt sen pois esimerkistä. Friedmanin kannanotto edeltää Böhmen puheenvuoroa (r. 1-6), jossa tämä tiivistää Friedmanin mielipiteen. Friedman on sitä mieltä, että Saksan pitäisi nopeuttaa turvapaikkahakemusten käsittelyä. Ongelmana on siis käsittelyn hitaus, ei turvapaikan hakijoiden määrä.

Huber on Friedmanin kanssa samaa mieltä siitä, että väärinkäytökset on estettävä (r. 7: *ja / das ist auch das Ziel*). Vaikka samanmielisyyttä esittää muodollisesti vastauksena Böhmen vuoroon, samanmielisyyttä kohdistuu Friedmanin kannanottoon. Oltuaan ensin osittain samaa mieltä Friedmanin kanssa Huber tuo vastakkaisen näkökulmansa esille suoraan ja voimakkaasti. Hän on eri mieltä Friedmanin kanssa siitä, kuinka väärinkäytökset voidaan estää. Erimielisyys alkaa seuraavalla ilmaisulla: *aber die Frage ist wie kann der Missbrauch unterbunden werden* (r. 7-8). Huber voimistaa erimielisen kannanottonsa perusteluja retorisin vetoimuksin (r. 18-19: *Sie müssen jedoch die Zahlen ansehen*; r. 22: *Sie müssen halt dies vorstellen*) ja korostaa asiointilan itsestäänselvyttä (r. 17: *das führt **natürlich** heute dazu*). Huber myös

kumoo hyvin voimakkaasti Friedmanin ajatuksen turvapaikkahakemusten käsittelyn nopeuttamisesta (r. 20-22: *es gibt >überhaupt< nicht so viele Verwaltungsstellen / man kann dies überhaupt nicht bewältigen indem man also mehr Richter schafft*). Hän korostaa erimielisyyttä toistamalla painokkaasti vahvistavaa adverbia *überhaupt*. Huber myös alleviivaa Friedmanin ehdotuksen mahdottomuutta lausumalla luvut turvapaikanhakijoiden määrästä korostetun hitaasti (r. 19: <fünfzigtausend>; r. 24: <vierhundert>tausend).

Huberin kannanotossa on niin paljon vastakkainasettelua voimistavia piirteitä (tässä nostin esille vain osan niistä), etten pidä vuoroa preferoimattomana alun osittaisesta samanmielisyyden ilmaisusta huolimatta.

5.1.2.2. Rakenteellinen epäsujuvuus

Jos preferoimattomaan vuoroon sisältyy runsaasti preferoimattomuuden piirteitä, puheenvuorosta tulee helposti rakenteellisesti epäsujuva. Hyvän esimerkin tästä tarjoaa seuraava Sorsan esittämä kannanotto. Osallistujat keskustelevat siitä, vaurastuuko Suomi, jos se liittyy EU:hun. Seppänen sanoo, että EU:hun liittymisellä ei ole minkäänlaista taloudellista merkitystä. Seppäsen vuoroa seuraa toimittajan puheenvuoro, jonka lopuksi hän pyytää muita osallistujia esittämään mielipiteensä:

Esim. 5:44

Väite:

```

1  ST  [toisin sanoen] / Suo- [Suomi ei
2  IK  [(---)
3  ST  vaurastuisi / EU:n sisällä / enemmän kuin ulkopuolella,
4  ES  s:itä kysymystä\ siihen on vaikea vastata, minä sanon että /
5      se menee suurin piirtein / yh- yhtä lailla ollaan ulkona / tai
6      sisällä / taloudellisesti sillä ei ole suurta merkitystä
7      koska taloudellisesti me olemme jo ETA:n / ja EEC:n
8      vapaakauppasopimuksen [EU:n mukaan EU:n jäseniä, / ja
9  XX  [(---)
10 ES  ja täl- tältä osin siis se ulottuvuus joka sinne tulee on
11     poliittinen, / taloudellisia\ taloudellista merkitystä tällä
12     [ei ole / ei ole taloudellisia tutkimuksia / eikä kukaan
13 IK  [jos yrityksen\
14 ES  Suomen teollisuudessa väitä että tällä olisi erityistä
15     sellaista merkitystä / jonka he olisivat valmiit numeroin
16     ilmaisemaan / he sanovat että on merkitystä / mutta eivät
17     kerro numeroita ja / silloin ne ovat äh / aika epävarmoja
18     ennustuksia ja perustuvat mielikuviin,
```

Vastaväite:

```

1  ST  ja / nyt ööh / me / otamme // lyhyen kommenttikierroksen tästä
```

2 äsköisestä / Kalevi Sorsa,=
3 KS =niin minä pyrkisin antamaan hhh // sitä tietoa jota nyt #ö#
4 näyttää\ #ö# on yritetty saada tähän kysymykseen // ETLA
5 muistaakseni / selvitti ööm / juuri tätä kysymystä / kauppa- ja
6 teollisuusministeriön / toimeksiannosta ja tuli siihen
7 tulokseen että / Suomi sais siitä noin\ / siis jäsenyydestä /
8 noin kahden ja puolen kolmen prosentin kasvulisän / joka ois sitä
9 siinä noin viidentoist miljardin markan luokkaa / vuodessa / @no
10 se ei ole varmaankaan juuri niin@ / mutta se on niillä tienoilla /
11 se on kuitenkin paras / paras [selvitys mitä on tehty, ainoa
12 IK [se voi olla enemmän]
13 KS selvitys mitä on tehty,=

Sorsan antama vastaus kysymykseen ”vaurastuisiko Suomi EU:ssa” on hyvä esimerkki varovaisesta erimielisyyden ilmaisusta. Sorsa on eri mieltä asiasta kuin Seppänen. Sorsa viivyttää erimielisyytensä ilmaisemista kertomalla aikeistaan (r. 3: *niin minä pyrkisin antamaan hhh // sitä tietoa*). Sanavalinta *pyrkisin* antaa varovaisen vaikutelman; ikään kuin Sorsa ei tietäisi, pystyykö antamaan tietoa kysymykseen. Lisäksi ilmaisua pehmentää konditionaalimuodon käyttö. Kannanotto on rakenteeltaan polveileva ja sisältää runsaasti itsekorjauksia ja katkoksia. Sorsa haparoi etsien sopivaa ilmaisua mm. seuraavissa kohdissa (r. 3-4: *sitä tietoa jota nyt #ö# näyttää\ #ö# on yritetty saada*; r. 7: *että / Suomi sais siitä noin\ / siis jäsenyydestä*). Hän myös pehmentää väitettään sanalla *muistaakseni* (r. 4-5: *ETLA muistaakseni / selvitti*), epäröi useassa kohdassa (*ööm, #ö#*) ja takeltelee (r. 11: *paras / paras*). Sorsa viivyttää erimielisen kannanottonsa esittämistä myös suhteellisen pitkillä tauoilla (r. 3-4: // *sitä tietoa; // ETLA muistaakseni*). Riveillä 8-9 Sorsa esittää ETLA:n arvion talouskasvusta, jos Suomi liittyisi EU:hun (*noin kahden ja puolen kolmen prosentin kasvulisän / joka ois sitä siinä noin viidentoista miljardin luokkaa / vuodessa*). Lukujen esittämisen jälkeen hän kuitenkin selittelee tietojen luotettavuutta (r. 9-10: *@no se ei ole varmaankaan juuri niin@ / mutta se on niillä tienoilla*), mikä antaa Sorsasta hieman epävarman vaikutelman. Tutkimuksen ainokaisuus jää myös epäselväksi (r. 11-13: *se on kuitenkin paras / paras selvitys mitä on tehty, ainoa selvitys mitä on tehty*).

Saksalaisessa keskustelussa ei ole lainkaan erimielisyyden ilmauksia, jotka olisivat rakenteeltaan huomattavan polveilevia tai takeltevia. Joskus puhujat toistavat sanoja takellellen, mutta usein sanojen toistelu johtuu lähinnä siitä, että toiset keskeyttävät puhujan. Myös suuri tunnelataus voi aiheuttaa takeltelua ja vaikeuksia löytää sanoja. Tällaisissa tapauksissa puhuja usein täyttää miettimistaukojaan epäröintiään teillä (*äh,*

öö). (Hartung 1996, 151.) Kaikki tauot, epäröinnit ja takelteleminen eivät siis välttämättä ole merkkejä preferoimattomasta vuorosta:

Esim. 5:45

```
1 AE nicht, / .hh die Leute werden kommen und wenn sie nicht legal
2 kommen können werden sie illegal kommen / und dann haben wir eine
3 Situation=ich seh die Bilder noch vor mir ich hab es gesehen in
4 Südfrankreich / äh da werden die Leute mit Polizei mit ↑Hunden
5 gehetzt / das möchte ich nicht in Deutschland ich lebe in diesem
6 Land / ich krieg so ein dicken Hals ich kann Nachts nicht mehr
7 ↑schlafen @bei der Vorstellung@ / dass Menschen von äh von von
8 Polizei mit Hunden gehetzt werden und dann noch was ganz anderes,
9 / die Rechtsradikalen, / die jetzt schon, / Hetze auf Menschen
10 betreiben' / die werden sich doch äh bestätigt fühlen die werden
11 doch dann erst recht äh sagen @och wir helfen euch n bisschen@ das
12 können wir auch übernehmen, / so wird es nämlich aussehen,
```

Erdweg esittää oman kantansa sujuvasti lukuun ottamatta joitakin epäröintiänteitä (äh) ja sanojen toistoa (r. 7: *von äh von von*). Yksi syy tähän voi olla korkea (joko aito tai esitetty) tunnepitoisuus, mihin viittaa se, että puheenvuorossa vedotaan omiin kokemuksiin ja tunteisiin (r. 6-7: *ich krieg so ein dicken Hals ich kann Nachts nicht mehr ↑schlafen @bei der Vorstellung@*). Tunnepitoisuudesta kertoo myös äänen kohoaminen (r. 4: *↑Hunden*; r.7: *↑schlafen*) sekä äänen laadun muutos kohdassa *@bei der Vor-stellung@* lähes itkuisensävyiseksi. Myös sanojen erottaminen toisistaan painoituksin viestii korkeasta tunnelatauksesta (r. 5: *das möchte ich nicht in Deutschland*) (Hartung 1996, 145-146).

5.1.2.3. Erimielisyyden kätkeminen

Joissakin tapauksissa erimielisyyden olemassaoloa ”piilotellaan” tai se tuodaan esille hyvin heikosti, vaikka kyseisessä tilanteessa olisi luontevampaa tuoda erimielisyys esille selkeämmin. Erimielisyys voidaan kätkeä esimerkiksi olemalla näennäisesti samaa mieltä. Seuraavassa esimerkissä on kyse siitä, voiko EU:sta irrottautua sen jälkeen kun on siihen liittynyt:

Esim. 5:46

```
1 ST tota öö Kalevi Sorsa / näitä kysymyksiä muuten siitä miten
2 EU:sta pääsee ulos ja pääseekö sieltä ulos on tullu / ööö
3 paljon,
4 /
5 KS no minun käsittääkseni muun muassa Grönlanti on sieltä lähtenyt,
6 [/ kai Suomella ] sama oikeus ois,
7 [((vaimeaa naurua yleisössä))]
8 HP heh fGrönlanti ei oo koskaan [ollukkaan EU:n jäsenf ]
9 ST [millä tavalla, / miten se tapah]tuu,
10 //
```

11 KS jaa minä en kyllä seurannut sitä neuvotteluprosessia mutta
12 mutta Grönlanti meni Tanskan mukana ja sitten halusi irrottautua
13 ja irrottautui
14 /
15 IK näin näin tapahtui ja siihen on täyden\ täydet valtiosäännölliset
16 oikeudet tietysti jokaisella jäsenvaltiolla irrottautua siitä /
17 se on sitten eri asia että mitä / vaurioita siihen\ siitä
18 sitten ajallaan seuraisi mutta se olisi sen ajan [pohdiskelua
19 KS [mut
20 mahdollista se on=
21 IK [=mahdoll]ista totta kai=
22 HP [=MINUsta]
23 =tuo käsitys [täytyy nyt ampua alas sen takia että Grönlanti ei
24 ST [MILLÄ tavalla, / millä tavalla se / saanko\
25 HP oo koskaan ollu EU:n jäsen Tanska on EU-jäsen edelleen /
26 ja Grönlannin asema [Tanskan sisällä muuttu ja siinä vaiheessa
27 XX [(---)
28 HP ne halusivat irtisanoa=
29 KS =irti joo menivät irti *joo*

Sorsa kertoo Grönlannin irrottautuneen EU:sta ja Kanerva tukee Sorsan väitettä. Pietilän mielestä Grönlannin tapausta ei kuitenkaan voi käyttää esimerkkitapauksena mantereen erikoisen aseman vuoksi. Erimielisyyssekvenssi alkaa Sorsan vastauksella kansalaisen esittämään kysymykseen.

Sorsa esittää vastauksensa varovaisesti. Hän vähättelee omaa tietämystään¹ ja antaa ymmärtää, ettei ole ihan varma asiasta (r. 5-6: *no **minun käsittääkseni** muun muassa Grönlanti on sieltä lähtenyt, / **kai** Suomella sama oikeus ois*; r. 11-13: ***jaa minä en kyllä seurannut sitä neuvotteluprosessia mutta mutta Grönlanti meni Tanskan mukana ja sitten halusi irrottautua ja irrottautui***). Epävarmuutta osoittaa myös vastauksen viivyttäminen tauoilla toimittajan esittämien kysymysten jälkeen (r. 4 ja 10). Pietilä sitä vastoin tuo voimakkaasti esille eriävän näkemyksensä (r. 8: *heh £Grönlanti ei oo koskaan ollukkaan EU:n jäsen£*; r. 23: *tuo käsitys täytyy nyt ampua alas*), minkä jälkeen hän selittää Grönlannin olleen erikoistapaus (r. 26-28: *Grönlannin asema Tanskan sisällä muuttu ja siinä vaiheessa ne halusivat irtisanoa*). Sen perusteella, mitä Sorsa on aiemmin sanonut on ilmeistä, että Sorsan mielestä Grönlannin irtautuminen on verrattavissa Suomen mahdolliseen eroamiseen EU:sta. Hän ei kuitenkaan puolusta omaa näkemystään vaan kätkeytyy *irti*-sanana

¹ Saksalaisessa keskustelussa oman kompetenssin vähättelyä ei esiinny tässä muodossa. Erdweg tosin toteaa kerran, ettei enää pysy kärryillä artiklaan 16 liittyvissä oikeuden kiemuroissa (*man blickt ja heute gar nicht mehr durch*). Hän kuitenkin korostaa pian sen jälkeen tietämättömydestään huolimatta olevansa varma yhdestä asiasta (***aber eins weiss ich ganz sicher**, // .hhh äh ob man das äh verändert das Grundgesetz oder nicht, / die Leute werden kommen und wenn sie nicht legal kommen können werden sie illegal kommen*), mikä ”palauttaa” hänen kompetenssinsa.

monimerkityksisyyden taakse ja reagoi olemalla ikään kuin samaa mieltä (r. 29: *irti joo menivät irti *joo**).

Erimielisyystilanne voidaan kätkeä myös siten, että aiemmin esitetty tieto kumotaan viittaamatta mitenkään aiemmin esitettyyn tietoon. Kuten jo mainitsin, sisällöllisen erimielisyyden esiin tuominen ilman edeltävän mielipiteen arvostelua tai edes viittausta siihen on tyypillistä epäsuoraa erimielisyyden ilmaisemista (Günthner 1993, 270).

Esim. 5:47

Väite:

```
1 ST [toisin sanoen] / Suo- [Suomi ei
2 IK [(-)]
3 ST vaurastuisi / EU:n sisällä / enemmän kuin ulkopuolella,
4 ES s:itä kysymystä\ siihen on vaikea vastata, minä sanon että /
5 se menee suurin piirtein / yh- yhtä lailla ollaan ulkona / tai
6 sisällä / taloudellisesti sillä ei ole suurta merkitystä
7 koska taloudellisesti me olemme jo ETA:n / ja EEC:n
8 vapaakauppasopimuksen [EU:n mukaan EU:n jäseniä, / ja
9 XX [(-)]
10 ES ja täl- tältä osin siis se ulottuvuus joka sinne tulee on
11 poliittinen, / taloudellisia\ taloudellista merkitystä tällä
12 [ei ole / ei ole taloudellisia tutkimuksia / eikä kukaan
13 IK [jos yrityksen\
14 ES Suomen teollisuudessa väitä että tällä olisi erityistä
15 sellaista merkitystä / jonka he olisivat valmiit numeroin
16 ilmaisemaan / he sanovat että on merkitystä / mutta eivät
17 kerro numeroita ja / silloin ne ovat äh / aika epävarmoja
18 ennustuksia ja perustuvat mielikuviin,
```

Vastaväite:

```
1 ST ja / nyt ööh / me / otamme // lyhyen kommenttikierroksen tästä
2 äsköisestä / Kalevi Sorsa,=
3 KS =niin minä pyrkisin antamaan hhh // sitä tietoa jota nyt #ö#
4 näyttää\ #ö# on yritetty saada tähän kysymykseen // ETLA
5 muistaakseni / selvitti ööm / juuri tätä kysymystä / kauppa- ja
6 teollisuusministeriön / toimeksiannosta ja tuli siihen
7 tulokseen että / Suomi saisi siitä noin\ / siis jäsenyydestä /
8 noin kahden ja puolen kolmen prosentin kasvulisän / joka ois sitä
9 siinä noin viidentoist miljardin markan luokkaa / vuodessa / @no
10 se ei ole varmaankaan juuri niin@ / mutta se on niillä tienoilla /
11 e on kuitenkin paras / paras [selvitys mitä on tehty, ainoa
12 IK [se voi olla enemmän ]
13 KS selvitys mitä on tehty,=
```

Kuten jo edellisessä luvussa tuli ilmi, osallistajat keskustelevat siitä, vaurastuisiko Suomi, jos se liittyisi EU:hun. Seppänen väittää, että EU:hun liittymisellä ei ole minkäänlaista taloudellista merkitystä eikä asiasta ole tehty taloudellisia tutkimuksia (r. 11-12: *taloudellista merkitystä tällä ei ole / ei ole taloudellisia tutkimuksia*). Seppäsen puheenvuoron jälkeen toimittaja pyytää muita osallistujia esittämään mielipiteensä samasta asiasta.

Sorsa esittää oman muistitietonsa vaurastumista tukevan tutkimuksen olemassaolosta viittaamatta lainkaan Seppäsen esittämään väitteeseen, että tutkimuksia ei olisi tehty (r. 4-6: *ETLA muistaakseni / selvitti ööm / juuri tätä kysymystä / kauppa- ja teollisuusministeriön / toimeksiannosta*). Sorsan puheenvuoroa ei pystyisi tulkitsemaan erimielisyyden ilmaisuksi ilman kontekstia eli Seppäsen aiempaa kannanottoa.

Seuraavassa esimerkissä erimielisyys tulee hieman selvemmin esille, eli puheenvuoron ymmärtää erimieliseksi kannanotoksi ilman kontekstiäkin. Erimielisyys tuodaan kuitenkin esille hyvin huomaamattomasti:

Esim. 5:48

1 KS se ei ole varmaankaan juuri niin@ / mutta se on niillä tienoilla,
2 / se on kuitenkin paras / paras [selvitys mitä on tehty, ainoa
3 IK [se voi olla enemmän]
4 KS **selvitys mitä on tehty,=**
5 IK =ky:llä,
6 KS toinen indikaattori / yleensä työnantajat haluavat jäsenyyttä /
7 koska he uskovat että se olisi eduksi heidän yritykselleen, /
8 kolmas / yleensä ammattiliitot haluavat jäsenyyttä / koska he ovat
9 öö sillä kannalla että se olisi eduks öö työllisyydelle, / ne ovat
10 tietysti epäsuoria indikaattoreita mutta minusta **hyvin**
11 **vakuuttavia,**
12 ST Volanen
13 /
14 RV **ETLA / talouselämän tutkimuslaitoksena / ja myöskin Valtion**
15 **taloudellinen tutkimuskeskus valtion öö tutkimuslaitoksena ovat**
16 **tuon suuntaiseen / tulokseen päätyneet mihin / Kalevi Sorsa**
17 **viittasi, / on kuitenkin tehty kaksi / puolueetonta tutkimusta**
18 **toinen on Suomen Akatemian / rahoittama [ja tehty Tampereen**
19 KS [eivätkö nämä ole
20 RV Tampereen yli- / no voidaan] voidaan kyllä kiistellä siitä asiasta
21 KS puolueettomia / eivätkö,]
22 RV / .hh ja: Tampereen yliopiston ja Jyväskylän yliopiston tutkimus /
23 ja toinen on amerikkalainen investointipankki Merrill Lynch, /
24 jotka kummatkin päätyivät sii- siihen että et jos vaikutusta on
25 niin se on / se on mieluummin ongelmallinen ennen kaikkea
26 työllisyyden vuoksi, / hyvin usein sanotaan että tämä olisi

Tämä esimerkki on suoraa jatkoa edelliselle esimerkille. Sorsa väittää, että ainoastaan ETLA on tutkinut EU:hun liittymisen taloudellista merkitystä (r. 2-4: *ainoa selvitys mitä on tehty*). Volanen on eri mieltä siitä, että tutkimuksia olisi tehty vain yksi. Hän tuo erimielisyyden hyvin huomaamattomasti esille samalla, kun vahvistaa Sorsan esittämän tiedon (r. 14-17: *ETLA / talouselämän tutkimuslaitoksena / ja myöskin Valtion taloudellinen tutkimuskeskus valtion öö tutkimuslaitoksena ovat tuon suuntaiseen / tulokseen päätyneet mihin / Kalevi Sorsa viittasi*). Erimielisyyden ilmaisua edeltää myös lyhyt tauko (r. 13), minkä voi tässä yhteydessä tulkita merkiksi

ilmaisun preferoimattomuudesta. Sorsa pitää mainitsemaansa tutkimusta sekä muita Suomen taloudelliseen vaurastumiseen viittaavia indikaattoreita hyvin vakuuttavina (r. 10-11: *minusta hyvin vakuuttavia*). Volanen taas pitää Sorsan esittämää tutkimustietoa puolueellisena. Tämän hän tuo kuitenkin esille hyvin epäsuorasti kertomalla kahdesta puolueettomasta tutkimuksesta (r. 17: *on kuitenkin tehty kaksi puolueetonta tutkimusta*). Vastakkaisuudesta viestii ainoastaan sana *kuitenkin*. Ilmaisusta käy myös implisiittisesti ilmi, että tutkimuksia on tehty huomattavasti useampia kuin mitä Sorsa väittää: kun lisätään kaksi puolueetonta tutkimusta aiemmin mainittuihin ETLA:n ja VTT:n tutkimuksiin, tutkimuksia on yhteensä neljä.

5.1.2.4. Suoran kannanoton välttely

Erimielisyyden preferoimattomuus voi ilmetä siten, että puhuja välttelee ottamasta kantaa arkaan aiheeseen:

Esim. 5:49

1 YS että / mä oon miettiny että mitä hyvää tuolla muualla Euroopassa
2 on mitä mitä meillä ei vielä ole ja / se vois olla se että /
3 että / ee jos esimerkiksi perheen äiti tai isä / jää kotiin
4 hoitamaan vaikka lapsiansa, / niin yhteiskunta / muualla
5 vanhassa / länsimaisessa Euroopassa tulee / tulee perhettä
6 vastaan huomioimalla sen jollain tavalla verotuksessa tai
7 työssäkäyvän täy- käyvän\ ansiotyössä käyvän puolison ö palkassa
8 #öö# otettaisko me / Suomessa sitten / mallia sieltä / #öö# /
9 että sallittas tämmönen länsimainen / perhe / tänne Suomeenkin
10 joka joka\ jossa toisaalta niinkun perhepolitiikka ja lasten
11 päivähoito on otettu enemmän tuolta itä- itäblokista / mallia
12 tähän asti
13 ST Tuulikki Kannisto tulisiko tänne / länsieurooppalaista
14 perhepolitiikkaa
15 TK mt .hhh / meil on erittäin hyvä perhepolitiikka itsellämme /
16 jo Suomessa ja ja jokaisessa nykyisessä Euroopan Unionin maassa
17 on aivan oma ku- usein kulttuuri sidonnainen öö
18 perhepolitiikka niin päivähoidon osalta kuin muiden / minä
19 uskosin että me voisimme päinvaston mt viedä näitä omia perhe- //
20 <perhemallejamme> ja\ hh Eurooppaan otetaan nyt vaikka
21 esimerkiksi kouluruokailu olisi sellainen mitä me voisimme
22 päinvastoin viedä / eurooppalaisille / perheen äideille ja /
23 perheille
24 ST mutta / öö sosiaalietuja ei ole luvassa jos toinen vanhemmista
25 jää kotiin
26 //
27 TK mm #ee# ei s- ei varmasti ihan siinä mielessä mitä kysyjä
28 tarkoitti niin kun #e# tällä hetkellä Euroopassa on,
29 /
30 KS eikös vain niin Tuulikki että / näistä asioista päättää
31 kukin #ee# EU:n jäsenvaltio itse,
32 TK jokainen päättää omasta sosiaaliturvastansa kansallisesti ja /
33 se että mihinkä meillä kansallisesti sitten on varaa /
34 olemalla Euroopassa tai olemalla Euroopan ulkopuolella niin se
35 keskustelu meidän pitäisi käydä

Soittaja kritisoi Suomessa harjoitettavaa perhepolitiikkaa (r. 10-12: *perhepolitiikka ja lasten päivähoito on otettu enemmän itä- itäblokista / mallia tähän asti*). Kannisto on eri mieltä perhepolitiikan laadusta. Hän ei kritisoi soittajan esittämää väitettä eksplisiittisesti, mutta tuo esille oman mielipiteensä Suomen perhepolitiikasta melko voimakkaasti (r. 15-16: *meil on erittäin hyvä perhepolitiikka itsellämme / jo Suomessa*). Vastakohtaisuudesta kertoo sanan *itsellämme* painotus. Konfrontaation välttelystä kielii kuitenkin se, ettei Kannisto ota oma-aloitteisesti kantaa soittajan esittämään kysymykseen, vaan puhuu asian vierestä eli siitä, mitä hyvää Suomen perhepolitiikassa on. Kannisto vastaa kysymykseen vasta toimittajan ”muistutuksen” (r. 24-25) jälkeen ja viivyttaa vastauksen antamista keskipitkällä tauolla (r. 26-28: // *mm#ee# ei s- ei varmasti ihan siinä mielessä mitä kysyjä tarkoitti niin kun #e# tällä hetkellä Euroopassa on*). Hän viivyttaa kieltävän vastauksen antamista myös epäröivällä muminalla (*mm*) ja kieltosanan alun venytyksellä (*#ee#*) ja takeltelee hieman puheenvuoronsa alussa (*ei s- ei*). Hänen vastauksensa on myös melko epäselvä. Ilmaisuihin *ihan siinä mielessä* on hyvin ympäröityä, samoin kuin Sorsan puheenvuoroa seuraava lopetus (r. 33-35: *mihinkä meillä kansallisesti sitten on varaa / olemalla Euroopassa tai olemalla Euroopan ulkopuolella niin se keskustelu meidän pitäisi käydä*).

Myös saksalaisessa keskustelussa vältellään joskus kysymyksiin vastaamista, mutta sillä ei pyritä estämään konfliktia. Puhuja saattaa vältellä kysymykseen vastaamista esimerkiksi vaihtamalla aihetta ja alkamalla syytellä vastapuolta, mikä pikemminkin kiihdyttää konfliktia:

Esim. 5:50

1 EB Herr Scharping folgen Sie ihm mit den vier Punkten oder nicht
2 RS .hh ich folge mit einer Fragestellung nämlich die eben genannten
3 vier Zuwandergruppen brauchen eine jeweils eigenständige
4 Gesetzgebung und wir werden zu einem Kompromis nur kommen / **wenn**
5 **die CDU bereit ist die Zuwanderungsproblematik insgesamt zu lösen**
6 **[und nicht alles zum Asyl schieben,**] / Augenblick / [und der\
7 OH [das ist aber keines dieser vier Gruppen] [das ist
8 keiner der vier Gruppen dazu haben wir eben [(-)
9 RS [haben Sie nicht eben
10 reklamiert man sollte zuhören’
11 OH ja aber Sie wollten auf die vier Gruppen [eingehen
12 RS [also gut ich wollt es nur sagen / nein und der zweite Punkt wird
13 sein / ich bin ja sehr dafür zu einem vernünftigen Kompromiss zu
14 kommen aber **dann gibts eine ganz spannende Frage die Sie**
15 **regelmässig verstecken** die kann man an Herrn Huber stellen / er
16 sagt ja [er will eine:] eine
17 OH [aber (---)]
18 RS Institutionengarantie, und ich will ein persönliches Recht der

19 Prüfung erhalten denn' / das sind Menschen und wenn sie
 20 reklamieren politisch verfolgt zu sein haben sie mindestens
 21 Anspruch / dass man hinschaut ob das wirklich so ist,
 22 OH um die Frage von Herrn Böhme haben Sie einen wunderschönen Bogen
 23 gemacht gerade, / akzeptieren Sie die vier Gruppen oder nicht Herr
 24 Scharping,

Böhme esittää Scharpingille kysymyksen (r. 1), johon Scharping ei kuitenkaan vastaa suoraan. Scharping kääntää keskustelun pois varsinaisesta kysymyksestä ja asettaa CDU:lle ehtoja syyttelevään sävyyn (r. 4-6: *wenn die CDU bereit ist die Zuwanderungsproblematik insgesamt zu lösen und **nicht alles zum Asyl schieben***). Henning koettaa kääntää keskustelun takaisin oikeille raiteilleen, mutta Scharping ei vielääkään vastaa kysymykseen, vaan alkaa jälleen syytellä vastapuolta (r. 14-15 *dann gibts eine ganz spannende Frage **die Sie regelmäßig verstecken***). Henning puuttuu Scharpingin kiertelyyn esimerkikikatkelman lopussa eksplisiittisellä ilmaisulla (r. 22-24: *um die Frage von Herrn Böhme haben Sie einen wunderschönen Bogen gemacht gerade*).

Suomalaisessa keskustelussa suoraa kannanottoa vältellään myös epämääräisillä viittaussuhteilla. Seuraavassa tilanteessa keskustellaan siitä, kuinka suomalaiset pystyvät hyväksymään eri kansat, jos Suomi liittyy EU:hun. Kyseessä on siis suomalaisten suvaitsemattomuus ulkomaalaisia kohtaan:

Esim. 5:51

1 ST =eikö tällainen lisääntynyt kanssakäym- käyminen tai lisääntyvä
 2 kanssakäyminen voisi opettaa suomalaisia paremmille tavoille,
 3 HP #ö# totta kai se voi mutta suomalaiset voivat tietysti s- sitä
 4 muutenkin opetella parempia t(h)apoja tässä suhteessa ja
 5 itse olen tehnyt lähes kolmekymmentä vuotta työtä tämän
 6 kansainvälis- kasvatuksen kansainvälisyyskasvatuksen ja
 7 kansainvälisen ymmärtämyksen lisäämiseks Suomessa että /
 8 nyt sitä valitettavasti on kyllä aika paljon m- murennettu sitä
 9 mitä on jo aikasemmin\ yritettiin saada aikaan
 10 ST otamme seuraavan kysyjän,=
 11 KS =**oliskohan se sittenkään eurooppalaista**

Sorsan erimielisyyden aihe jää epäselväksi, sillä viittaussuhde on epämääräinen. Asiaan, josta Sorsa on eri mieltä, hän viittaa ainoastaan sanalla *se* (r. 11). Vastakkainasettelua lieventää myös se, että Sorsa esittää erimielisen kannanottonsa arvelevan lausahduksen muodossa (*oliskohan se sittenkään eurooppalaista*).

5.1.2.5. Pehmennyskeinoja

Vaikka saksalaisessa keskustelussa ei selkeästi preferoimattomia vuoroja olekaan, pehmennetään noin kolmasosaa erimielisyyden ilmaisuista jollakin tavalla. Myös suomalaisessa keskustelussa noin kolmasosaa erimielisyyden ilmauksista pehmennetään. Osassa näistä ilmauksista erimielisyys on preferoitua. Koska pehmentämätön erimielisyyden ilmaisu on Kotthoffin (1989a, 148) mukaan merkki riidasta, on pehmennysten puuttuminen suurimmasta osasta erimielisyyden ilmaisuja osoitus sekä suomalaisen että saksalaisen keskustelun konfrontatiivisesta luonteesta.

Syvälle luotaavan analyysin tekeminen eri pehennyskeinojen käytöstä ja niiden yleisyydestä ei ole mahdollista tässä työssä. Tarkoitukseni on ainoastaan koota yhteen ja kuvailla esimerkinomaisesti joitakin keskusteluissa käytettyjä pehennyskeinoja. Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa käytetään pitkälti samoja pehennyskeinoja, mutta joitakin eroja on havaittavissa esimerkiksi eri keinojen yleisyydessä. Erot voivat johtua suomen ja saksan kielen rakenteellisista eroavuuksista (ks. esim. Muikku-Werner 1993, 369).

Aiemmin esittämieni suomalaisten esimerkkien yhteydessä on jo tullut ilmi useita eri tapoja pehmentää erimielisyyden ilmaisuja. Ilmaisuja pehmennetään suomalaisessa keskustelussa mm. esittämällä eriävä mielipide subjektiivisesta näkökulmasta (IK: *kyl- / kyl **minust-** / kyllä **minust-** / kyllä **minusta** pitää olla hyvin selvästi mukana / niissä Euroopan rahamarkkinoiden kehityksessä*), käyttämällä pehmentäviä partikkeleita (*parempi **varmaan** sisäpuolella*), lieventämällä ilmaisua syntaktisin keinoin, kuten esittämällä väite arvelevan kysymyksen muodossa (*oliskohan se sittenkään eurooppalaista*) ja välttämällä suoraa toiseen viittaamista esimerkiksi puhumalla asioista generisellä tasolla, kuten seuraavassa esimerkissä. Sorsa viittaa Pietilään ilmaisulla *jokainen*:

Esim. 5:52

1 HP ulkopuolella mutta mä [halusin korostaa sitä että]
 2 KS [myöskin sisäpuolella,] myöskin
 3 sisäpuolella, [krhm
 4 HP [että että [EU:n koko / p-]
 5 TK [parempi varmaan sisäpuolella]
 6 HP pyrkimys entistä vahvemmaks taloudelliseksi ja teolliseksi blokiks /
 7 niin [se on globaa-
 8 IK [entistä vakaammat puitteet taloudelle tietysti
 9 merkitsee sitä et on paljon suuremmat edellytykset ja
 10 mahdollisuudet myöskin kantaa tämä sosiaalinen ja
 11 yhteiskunnallinen vastuu

12 HP niin no [n- ke- kehitysapuhan on]
13 KS [kyllä näitä jokainen selvällä] negatiivisella tavalla
14 käyttää mm

Myös saksalaisessa keskustelussa erimielistä ilmaisua pehmennetään käyttämällä pehmentäviä partikkeleita. (*also / vielleicht sollt ich sollt ich jedenfalls Ihnen persönlich einen Satz sagen; lesen Sie mal bisschen genauer*) ja esittämällä eriävä mielipide subjektiivisena mielipiteensä (*glauben Sie [...] dass wir dieses Phänomen / das aus meiner Sicht momentan das wahre und das wichtigste Problem dieser Gesellschaft ist dass wir es damit in Griff bekommen*). Lisäksi ilmaisuja pehmennetään esimerkiksi esittämällä niin sanottu jälkikysymys, jolla vedotaan keskustelukumppania olemaan samaa mieltä (*Herr Huber / da- das sind Bürgerkriegsflüchtlinge / die wollen ja eigentlich gar kein Asyl, / ne da sind wir uns doch einig*) sekä luomalla harmoniaa puhujien välille mm. seuraavan tyyppisillä ilmaisuilla: Väite: *Zahlen sind wohl Ihr Hobby*. Puolustus: *die sind Tatsache, / wissen Sie, / ich meine Realpolitiker muss eine Riege von Fakten*. Housen ja Kasperin (1981, 168) mukaan sellaisten ilmaisujen kuten *wissen Sie ja ich meine* välittämää viestiä voisi kuvailla sanoilla ”olethan samaa mieltä kanssani”.

5.2. Erimielisyys henkilö- tai ryhmätasolla

Vastakkainasettelu ei pysy aina pelkästään asiatasolla, vaan myös keskustelukumppani henkilönä tai tämän edustama ryhmä voi joutua arvostelun kohteeksi. Analysoimissani keskusteluissa vastapuolta tai vastapuolen edustamaa ryhmää syytetään esim. vastuuttomuudesta, moraalittomuudesta, asioiden vääristelystä ja epäpätevyydestä.

Kummassakin keskustelussa esiintyy runsaasti edellä kuvatun kaltaista arvostelua, mikä on osoitus keskustelujen kiivaasta luonteesta. Määrällisesti arvostelua on keskusteluissa suurin piirtein yhtä paljon. Se, että keskustelu ei pysy saksalaisessa ohjelmassa pelkästään asiatasolla, on odotettavissa jo keskustelun alkuasetelman perusteella. Alkuesittelystä käy ilmi, että lähetyksessä keskustellaan myös osallistuvien poliitikkojen tai heidän edustamiensa puolueiden väärinkäytöksistä ja moraalin puutteesta (*EB: Ottfried Henning der CDU-Politiker aus Schleswig Holstein' warnt vor einem Staatsnotstand' wenn die SPD in der Asylfrage nicht einlenkt, [...] Michel*

Friedman von der jüdischen Gemeinde Frankfurt' / wirft den Politikern vor' / sie missbrauchten die Asyldebatte und redeten den Staatsnotstand herbei, / Anka Erdweg, betreut seit Jahren Flüchtlinge und sagt' wir haben kein Staatsnotstand / sondern einen Politikernotstand). Suomalaisessa keskustelussa alkuasetelma ei anna aihetta vastapuolen arvosteluun. Keskustelun alkuesittelyssä konflikti esitetään mielipiteiden välisenä konfliktina (*ST: saanko mä pyytää tähän alkuun / teitä kaikkia / hyvin lyhyesti kertomaan tärkeimmän syyn minkä vuoksi / joko puollatte / Suomen jäsenyyttä EU:ssa tai / vastustatte sitä*).

Sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa vastapuolta arvostellaan yleensä hyvin suoraan ja voimakkaasti. Henkilön tai henkilön edustaman ryhmän arvostelussa on paljon samoja piirteitä kuin preferoidussa erimelisyyden ilmaisemisessa asiatasolla. Arvostelua vahvistetaan, se esitetään kärjistetyksi tai nasevasti jne. Vastapuolen arvostelun kovuudessa on kuitenkin selkeitä eroja suomalaisen ja saksalaisen keskustelun välillä. Suomalaisessa keskustelussa kritiikkiä pehmennetään vähemmän kuin saksalaisessa keskustelussa.

5.2.1. Suomalainen keskustelu

Yksilöiden väliset tyylierot näkyvät suomalaisessa keskustelussa erityisen selvästi. Henkilöön kohdistuvaa kritiikkiä esittävät vain Seppänen ja Kanerva ja hekin suuntaavat arvostelun lähinnä toisilleen. Suurimman osan kritiikistä esittää Seppänen. Hän arvostelee kerran myös vastapuolen (Kanniston) edustamaa ryhmää. Kuten aiemmin mainitsin, kyseessä voi olla tästä huolimatta henkilöiden välinen ristiriita, jota käsitellään ryhmien välisenä ristiriitana. Ryhmän arvosteleminen yksilön sijasta vähentää yksilön kasvuihin kohdistuvaa uhkaa. (Tiittula 1997c, 381.)

Yksilöiden väliset erot näkyvät selkeästi myös arvostelun kovuudessa. Seppänen esittää kritiikin yleensä voimakkaammin kuin Kanerva. Seuraava esimerkki kuvaa hyvin Seppäsen esittämän arvostelun yleistä linjaa. Seppänen ei liitä vastapuolen arvosteluun juuri lainkaan kasvojen uhkaa lieventäviä elementtejä. Hänen tyyliilleen on ominaista suoruus ja korostuneen negatiivinen muotoilu:

Esim. 5:53

1 ST Seppänen lyhyesti, hhhhh
2 ES miks minä aina lyhyesti ja / [(--)
3 [(yleisö nauraa))
4 ST [koska / koska / koska puhutte
5 niin pitkään aina,
6 IK eh heh heh heh heh [heh .hhh
7 ES [minusta pitää asiat selvittää jos täällä
8 sallitaan / sen tyyppinen ee väitteiden esittäminen toiselle
9 puolelle / mitä tässä nyt niin täytyyhän se sallita / sallita
10 tarvittaessa niiden kumoaminenkin, / tässä mitä /
11 työvoimaministeri / Ilkka Kanerva esitti hän esitti / Maastrichtin
12 sopimuksen mukaisia lähentymiskriteereitä / joilla lähestytään
13 talous- ja rahaunionia, / niihin kriteereihin <ei kuulu
14 työllisyys,> // vaan työllisyys on se / jäännöserä / joka /
15 muuttuu huonompaan suuntaan / jos: kansantaloudessa muut\ / tässä
16 tapauksessa yhden ainoan oikean oike-\ yksi ainoa oikea oppi /
17 taistelu inflaatiota vastaan / on keskeisellä sijalla, / ja minä
18 kyllä ihmettelen sitä että / Suomen hallituksen työvoimaministeri,
19 / jonka aikana / työttömyys on Suomessa kasvanut puoleen
20 miljoonaan, / pakenee vastuutaan / j:a hh <ei tunnusta sitä että>
21 / työttömyys on se ongelma / joka seuraa erittäin tiukasta
22 maailman tiukimmasta rahapolitiikasta / johon tämä Suomen hallitus
23 on sitoutunut / tämä hallitus / joka ajaa Suomen EU-jäsenyyttä, /
24 ja minä olen erittäin hämmästynyt >että< ammattiyhdistysliike / on
25 hyväksynyt myöskin tämän politiikan / jolla / Tuulikki Kannisto /
26 @tuotetaan / Suomeen / työttömiä@, / te / olette / hyväksymällä
27 [talous- ja rahaunionin emun\ / te olette mukana sellaisessa
28 KS [puheenjohtaja, krhm
29 ES politiikassa jolla turvataan <pääomille> / rajaton / vapaus /
30 Euroopassa / ja se tarkoittaa sitä että niiltä otetaan pois kaikki
31 sosiaalinen vastuu / ei niiden tehtävänä ole työllistää / tuottaa
32 palkkatyötä tuottaa työpaikkoja / vaan niiden tehtävänä on tuottaa
33 pääomille suurinta mahdollista tuottoa / ja sen te olette
34 turvaamassa EU:n kautta / minä ymmärrän että / Kanerva joka on
35 epäonnistunut työssään / hakee EU:lta apua=mutta että
36 ammattiyhdistysliikekin

Puheenvuoronsa alussa Seppänen vaatii itselleen pidempää puheaikaa kuin mitä toimittaja sallisi. Toimittaja perustelee puheajan rajoitusta sillä, että Seppänen puhuu aina niin pitkään. Seppänen puolustautuu toimittajan väitettä vastaan ja esittää samalla kritiikkiä vastapuolen väitteitä kohtaan (r. 7-10: *minusta pitää asiat selvittää jos täällä sallitaan / sen tyyppinen ee väitteiden esittäminen toiselle puolelle / mitä tässä nyt niin täytyyhän se sallita / sallita tarvittaessa niiden kumoaminenkin*). Ilmaisulla *sen tyyppinen väitteiden esittäminen* Seppänen antaa ymmärtää epäsuorasti, että vastapuolen väitteet ovat jollakin tavalla huonoja tai vääriä. Väitteiden esittäjää Seppänen ei kuitenkaan nimeä tarkemmin (*toiselle puolelle*). Seppänen ilmaisee erimielisyytensä Kyllä-puolen esittämien väitteiden kanssa selkeästi metakommunikaation keinoin (*täytyyhän se sallita / sallita tarvittaessa niiden kumoaminenkin*). Tämän jälkeen hän myös nimeää henkilön, jonka kanssa hän on eri mieltä (r. 10-11: *tässä mitä työvoimaministeri Ilkka Kanerva esitti*) ja kumoaa tämän väitteet Suomen vaurastumisesta käyttämällä aseenaan polttavaa aihetta, työllisyyttä

(*niihin kriteereihin <ei kuulu työllisyys,>*). Seppänen voimistaa vastaväitettään lausumalla ilmaisun *ei kuulu työllisyys* korostetun hitaasti ja painottamalla sanoja *ei ja työllisyys*.

Varsinainen henkilöön kohdistuva arvostelu alkaa rivillä 17. Arvostelu on kovaa, eikä Seppänen pehmennä sitä lainkaan. Hän aloittaa arvostelun tuomalla esiin oman ihmetyksensä (*minä kyllä ihmettelen sitä*), mikä antaa voimaa seuraavalle kritiikille (r. 18-22: *että / Suomen hallituksen työvoimaministeri, / jonka aikana / työttömyys on Suomessa kasvanut puoleen miljoonaan, / pakenee vastuutaan / j:a hh <ei tunnusta sitä että> / työttömyys on se ongelma / joka seuraa erittäin tiukasta maailman tiukimmasta rahapolitiikasta*). Seppänen syyttää Kanervaa eli työvoimaministeriä vastuun pakenemisesta, mikä on voimakkaasti kasvoja uhkaava syytös. Syytöstä ennen Seppänen konkretisoi Kanervan huonon menestyksen työvoimaministerin tehtävissä (*jonka aikana / työttömyys on Suomessa kasvanut puoleen miljoonaan*). Hän alleviivaa Kanervan vastuuta asiassa puhumalla Kanervasta Suomen hallituksen työvoimaministerinä ja lisää siten syytöksen voimaa. Aivan puheenvuoronsa lopussa Seppänen tuo Kanervan epäonnistumisen eksplisiittisesti esille (r. 34-35: *minä ymmärrän että / Kanerva joka on epäonnistunut työssään / hakee EU:lta apua*). Samalla hän antaa ymmärtää, että Kanervan käytös on raukkamaista (*hakee EU:lta apua*).

Seppänen puhuttelee Kanervaa yksikön kolmannessa persoonassa, mikä luo hieman etäisyyttä miesten välille. Puhuttelutapa ei kuitenkaan välttämättä pehmennä vastakkainasettelua, koska yksikön kolmannen persoonan käyttö on ennemminkin sääntö kuin poikkeus suomalaisessa keskustelussa. Syy tällaiselle puhuttelulle on todennäköisesti se, että puhujat osoittavat puheensa keskustelun katsojille ja toimittajalle.

Kanervan puheenvuoro, johon Seppänen yllä olevassa esimerkissä viittaa, on tullut esille jo aiemmin tässä työssä (esim. 5:15). Kanerva tekee puheenvuorossaan Seppäsen naurunalaiseksi kommentillaan *jota tietysti Seppänen pitää mörkönä*. Seppäsen vastaisku oli odotettavissa, sillä Seppänen ja Kanerva eivät yleensä jätä huomioimatta toistensa esittämiä loukkauksia vaan iskevät takaisin.

Samassa puheenvuorossa Seppänen arvostelee myös Kannistoa. Syytöksen hän kohdistaa sekä suoraan Kannistolle että ammattiyhdistysliikkeelle (r. 24-26: *ja minä olen erittäin hämmästynyt >että< ammattiyhdistysliike / on hyväksynyt myöskin tämän politiikan / jolla / Tuulikki Kannisto / @tuotetaan Suomeen työttömiä@*). Se, että Seppänen nimeää Tuulikki Kanniston ammattiyhdistysliikkeen edustajaksi, eikä syytä ainoastaan instituutiota, vahvistaa vastakkainasettelua huomattavasti. Seppänen osoittaa Kanniston olevan myös henkilökohtaisesti vastuussa ammattiyhdistysliikkeen politiikasta. Ilmaisua on hyvä esimerkki siitä, kuinka taukoja voidaan käyttää myös voimistamaan ilmaisuja. Pitämällä lyhyen tauon ennen Tuulikki Kanniston nimen lausumista ja sen jälkeen Seppänen alleviivaa Kanniston osallisuutta. Puheenvuoron loppuosassa Seppänen käyttää te-muotoista puhuttelua (r. 26-33: *te / olette / hyväksymällä; te olette mukana; sen te olette turvaamassa*). Kontekstin perusteella vaikuttaa siltä, että Seppänen ei teittele Kannistoa, vaan kyseessä on monikon toinen persoona. Seppänen siis osoittaa syytöksensä laajemmin ammattiyhdistysliikkeen jäsenille. Joka tapauksessa myös Kannisto sisältyy te-muotoiseen puhutteluun. Näin ollen Seppänen poikkeaa keskustelussa yleisesti käytetystä puhuttelutavasta – yksikön kolmannesta persoonasta – ja puhuttelee syytöksen kohdetta harvinaisen suoraan.

Myös itse arvostelu on muotoiltu voimakkaasti ja kärjistetysti. Seppänen vahvistaa ammattiyhdistysliikkeeseen kohdistuvaa kritiikkiä tuomalla esiin hämmästyksensä (r. 24: *minä olen erittäin hämmästynyt*). Hän painottaa hämmästyksensä sanalla *erittäin*. Seppänen kuvaa EU:n politiikkaa kärjistäen (*tämän politiikan / jolla / Tuulikki Kannisto / @tuotetaan / Suomeen / työttömiä@*). Hän korostaa Kanniston ja ammattiyhdistysliikkeen politiikan moraalittomuutta muuttamalla äänensävyään lausueissaan sanat *@tuotetaan Suomeen työttömiä@*. Seppänen syyttää Kanervan lisäksi myös ammattiyhdistysliikettä raukkamaisuudesta ja korostaa paheksuvansa erityisesti juuri ammattiyhdistysliikkeen toimintaa (r. 34-36: *minä ymmärrän että / Kanerva joka on epäonnistunut työssään / hakee EU:lta apua=**mutta että ammattiyhdistysliikekin***).

Seppäsen suoraa ja kovaa esittämistyylillä havainnollistavat myös seuraavat esimerkit:

Esim 5:54

1 ST Seppänen
2 /
3 ES niin minä / kuuntelin / ministeri Kanervan puhetta ja hän
4 **hyvin itsevarmasti** / esitteli taloudellisia etuja /
5 samaan tapaan kuin hänellä oli **täysin väärä käsitys** tästä
6 / ydinjätekysymyksestä hän **ei tuntenu sitä asiaa** / ja <tuntuu
7 **tuntevan huonosti**> myöskin EU:n olemuksen / siltä osin
8 [kun kysymyksessä on taloudellisten\] meidän
9 ST [KYSYMYS OLI kysymys oli vaurastuisiko vaurastuisiko\]
10 ES taloudellisten etujemme turvaaminen, / minä: katson että

Esim 5:55

1 ES EU on hyvä piiskuri / se PIISKAA ((viittaa kädellään ja
2 katseellaan Kanervaan)) tällaisia kanervoja hyväksymään
3 työttömyyden,

Ensimmäisessä esimerkissä Seppänen määrittelee Kanervan esiintymisen halventavaan sävyyn hyvin itsevarmaksi (r. 4) ja ”mässäilee” Kanervan epäpätevyydellä (r. 5-10: *hänellä oli täysin väärä käsitys tästä / ydinjätekysymyksestä hän ei tuntenu sitä asiaa / ja <tuntuu tuntevan huonosti> myöskin EU:n olemuksen / siltä osin kun kysymyksessä on taloudellisten\ meidän taloudellisten etujemme turvaaminen*). Sanat *hyvin* (r. 4) ja *täysin* (r. 5) vielä vahvistavat ilmaisuja. Myöhemmin (ks. esim. 5:59) Seppänen jatkaa Kanervan pätevyuden arvostelua toteamalla *palaan tähän ydinjätekysymykseen ministeri ei tiedä mistä puhuu*. Saman teeman – Kanervan epäpätevyuden – aina uudelleen ja uudelleen käsitteleminen kiihdyttää konfliktia. Fiehler (1993, 161) toteaa, että tulenarkojen aiheiden uudelleen esiin nostaminen ilmentää keskustelun voimakasta tunnela-tausta. Toinen keskustelussa usein esiin tuleva aihe on työttömyys. Yllä olevassa esimerkissä (esim. 5:55) Seppänen syyttää Kanervaa työttömyyden hyväksymisestä. Hän esittää syytöksen hyvin halventavaan sävyyn (*EU on hyvä piiskuri / se PIISKAA tällaisia kanervoja hyväksymään työttömyyden*). Kanervan kuvaaminen EU:n piiskaamana kasvina voidaan ymmärtää myös implisiittisenä vihjauksena: Kanerva on heikko, EU:n ohjailtavissa oleva ihminen.

Kanerva muotoilee kritiikkinsä yleensä pehmeämmin kuin Seppänen:

Esim. 5:56

1 ES ydinjätetettä Suomeen ei saa tuoda mutta käytettyä
2 ydinpolttoainetta me emme ole pystyneet tällä E-\ tässä EU-
3 neuvottelussa\ / siltä me emme ole pystyneet turvaamaan itseämme
4 ja tämä on eduskunnan ympäristövaliokunnan kanta yksimielinen

5 kanta / ja edustaja ministeri Kanerva ei tunne tätä asiaa hän
6 esitti tässä asiassa aivan / väärän argumentin=
7 IK =se on valitettavaa puheenjohtaja et et täällä <falskisti> tai tai
8 niinku kierrellen yritetään tätä asiaa muuksi muuttaa SE ON /
9 kertaan / <sataprosenttisesti> Suomen omien päätösten varassa mitä
10 me tältä [osin teemme
11 ES [puheenjohtaja

Kanerva vastaa Seppäsen esittämään syytökseen (r. 5-6) samalla mitalla eli kritisoimalla vuorostaan Seppästä. Hän syyttää Seppästä asian vääristämisestä (r. 7-8: *et et täällä <falskisti> tai tai niinku kierrellen yritetään tätä asiaa muuksi muuttaa*). Kanervan esittämä arvostelu on kuitenkin muotoiltu pehmeästi. Kanerva korjaa ilmaisuaan *falskisti* pehmeämpään muotoon *niinku kierrellen*, mikä lieventää syytöstä. Lisäksi Kanerva pehmentää ilmaisuaan häivyttämällä kritiikin kohteen: hän puhuu passiivissa (*täällä [...] yritetään*). Kanerva luo etäisyyttä Seppäseen myös suuntaamalla puheensa toimittajalle (r. 7: *se on valitettavaa puheenjohtaja*).

Konflikti Seppäsen ja Kanervan välillä syvenee keskustelun edetessä. Yllä oleva esimerkki on ensimmäinen kerta, kun Kanerva kritisoi Seppästä. Seuraavat ilmaisut ovat voimakkaampia:

Esim. 5:57

1 IK **tyypillistä Seppäsen argumentointia** kun kaikki maat ovat
2 <laillisessa> järjestyksessään tehneet omat ratkaisunsa,

Esim. 5:58

1 ST nyt minusta on hyvä [että / hyvä että todetaan että se on
2 IK [uskomatonta
3 ST ilmeisesti jo- / ilmeisesti /// suuri- suurin [piirtein
4 IK **[Seppäsestä ei**
5 ST vannoutuneet /] vannoutuneet kannattajat / öö ovat sitä mieltä
6 IK **ota kukaan selvää,**]

Esim. 5:59

1 ES EU on hyvä piiskuri / se PIISKAA ((viittaa kädellään ja
2 katseellaan Kanerva)) tällaisia kanervoja hyväksymään
3 työttömyyden,
4 IK puheenjohtaja [joku joku tolkku pitäis tietysti olla siinäkin
5 ST [(--)
6 IK **mitä kansanedustaja päästää suustaan** ja kuluttajalle joku
7 kuluttajasuoja myös televisio-ohjelmissa / koska **näköjään**
8 **Seppänen voi puhua i:han mitä sylki suuhun tuo /**
9 [on on\ /// koska\]
10 [((yleisö taputtaa))]
11 ST **etämä on suora lähetys**
12 IK n(h)iin heh heh aivan heh / [mut **et et luulis että**
13 ST [heh
14 IK **puhujalla olis myöskin joku vastuu,** / eikä vaan kuulijoilla,
15 ES palaan [tähän ydinjättekysymykseen ministeri ei tiedä
16 IK [tuo / tuo\
17 ES mistä puhuu

Kun ensimmäisessä kritiikissä Kanerva ei mainitse Seppästä nimeltä, vaan kritisoi passiivissa (*täällä [...] yritetään*), seuraavissa kritiikeissä hän jo mainitsee Seppäsen nimen. Viimeisessä esimerkissä (esim. 5:59) Kanerva käyttää myös tunnepitoisia ja voimakkaita ilmauksia (r. 4: *joku tolkk*; r. 8: *Seppänen voi puhua i:han mitä sylki suuhun tuo*) ja vahvistaa jälkimmäistä ilmaisua painottamalla sanaa *i:han*. Toimittajan kommentin jälkeen (r. 11: *£tämä on suora lähetys£*) Kanerva vihjaa, että Seppänen puhuu vastuuttomia, mikä on voimakkain Kanervan esittämä syytös. Kanerva kuitenkin keventää syytöstään hieman nostamalla sen geneeriselle tasolle (r. 12-14: *mut et et luulis että puhujalla olis myöskin joku vastuu, / eikä vaan kuulijoilla*). Ilmaisua pehmentää myös konditionaalimuodon käyttö (*luulis; olis*).

5.2.2. Saksalainen keskustelu

Saksalaisessa keskustelussa vastapuolen arvostelu esitetään noin puolessa tapauksista arvosteluna henkilön edustamaa instituutiota kohtaan – eli huomattavasti useammin kuin suomalaisessa keskustelussa. Instituutioon, tässä tapauksessa puolueeseen, kohdistuvaa arvostelua ei yleensä lievennetä juuri lainkaan, paitsi yhdessä puheenvuorossa, joka sisältää runsaasti kasvojen uhkaa lieventäviä elementtejä.

Muissa tapauksissa kritiikki kohdistuu suoraan yksilöön. Yksilöön kohdistuvan kritiikin kovuudessa on joitakin eroja. Osa esitetään hyvin voimakkaasti ja osa muotoillaan pehmeämmin. Myös voimakkaasti esitettyä kritiikkiä kuitenkin pehmennetään, tosin pehmentäminen on melko vähäistä.

Seuraava esimerkki on yksi niistä puheenvuoroista, joissa kritiikki (riviltä 15 eteenpäin) esitetään hyvin voimakkaasti:

Esim. 5:60

1	EH	siebenundzwanzig Prozent der Straftaten in Deutschland / werden
2		von Ausländern be[gangen, / UND / UND / UND /]
3	AE	[da muss man aber mal was dazu sagen, darf ich]
4		[((hälinää))
5	EH	[UND DIE BÜRGER / UND DIE [BÜRGER / erleben dies alles / und sehn
6	AE	[(---) ich kann das nicht [mehr mit anhören
7	EB	[Bleiben Sie ruhig ((Erdwegille))
8	EH	auf der anderen Seite / die <u>Untätigkeit</u> der <u>Politik</u> / <u>wenn diese</u>
9		[<u>Demokratie</u> / in der <u>Tat</u> / eine Zukunft haben soll mit Vertrauen

10 XX [(--) Ausländer
11 EH der Bürger / dann muss sie in der Lage sein / diesen gewaltigen
12 Missbrauch zu unterbinden' / sonst wird diese Demokratie in Gefahr
13 kommen,
14 EB Herr Friedman
15 MF also Herr Huber / was Sie hier gesagt haben un wie Sie's hier
16 gesagt haben' halte ich in der Art und dem Inhalt für nicht
17 tragbar, / mit den [ÄNGSTEN / / / / / / /
18 [((suosionosoituksia))
19 MF [mit den mit den Ängsten] und mit den irrationalen Ängsten der
20 [((taputusta))]
21 MF Menschen [zu spielen, / und zum Beispiel das Thema Ausländer
22 EH [sind Fakten / Fakten
23 MF zu besetzen mit der Frage Wohnungsnot Kriminalität also all
24 diese typischen Klischees die es gibt wenn es um Ausländer geht, /
25 halte ich in der jetzigen Zeit, / bei der jetzigen Debatte
26 ↑unabhängig welche Position man vertritt / für nicht
27 verantwortungsbewusst gegenüber diejenigen über die Sie reden, /
28 und erlauben Sie mir zwei Bemerkungen zu dem Thema, // erstens, //
29 ich habe kein Problem damit / dass der Staat' // <seine Rechte
30 verteidigt,> / dafür sind sie da / ich würde mir gewünscht haben,
31 dass der Staat in den letzten zwei Jahren / bei den Neonazis und
32 bei deren Übergriffen mit DERSELBEN HÄRTE UND [KONSEQUENZ
33 EH [ja
34 AE [richtig
35 MF DURCHGEGRIFFEN HÄTTE' / [WIE SIE DAS HIER DARSTELLEN,
36 [((taputusta))
37 EH [(---)
38 [((taputusta))
39 ((taputusta))
40 MF [ich will Ihnen ich will Ihnen] noch eine zweite Bemerkung machen
41 [((taputus hiljenee))]
42 MF zu dem was Sie zu den Herrn Williams am Anfang erwidert haben, /
43 auch ein Gast / und gerade ein Freund / sollte sagen dürfen und
44 wollen was er will' / und wir sollten das ertragen können' /
45 [denn diese Menschen die hier leben / [ob sie Inländer
46 EH [natürlich [gar keine Frage
47 MF sind oder Ausländer sind ein Teil unserer Gemeinschaft, / sind ein
48 Teil dessen was Deutschland heute auch im guten Sinne des Wortes
49 ist' / und wir sollten uns ein wenig bei allen diesen Fragen, / so
50 emotional sie auch sind an eine Sache / erinnern, / vieles was
51 in den letzten Jahren und Jahrzehnten gemeinsam erreicht wurde,
52 zwischen Inländern und Ausländern=und diese Debatte gibt es in
53 jedem Land und es gibt sie in Deutschland nach
54 neunzehnhundertachtundvierzig auch immer, / vieles was Deutschland
55 heute ist / das pluralistische' / das internationale' ↑auch die
56 Wirtschaftskraft dieser Republik' / haben wir uns allen gemeinsam
57 zu verdanken' / und wir sollten auch ein Stück stolz auf Toleranz
58 und Liberalität sein / und uns erinnern / ob uns das nicht weiter
59 bringt / als Intoleranz / Borniertheit und Ausgrenzung,

Friedmanin esittämiä arvostelu sisältää paljon voimakkaasti kasvoja uhkaavia elementtejä. Hän syyttää Huberia pelon ja ulkomaalaisvihan lietsonnasta, sekä sanoo Huberin puheenvuoron olleen sietämätön ja osoittavan vastuuntunnon puutetta. Arvostelunsa Friedman tuo esille eksplisiittisesti (r. 16-17: *halte ich [...] für nicht tragbar*; r. 25-27: *halte ich [...] für nicht verantwortungsbewusst*). Kritiikin esittäminen subjektiivisesta näkökulmasta (*halte ich*) tosin lieventää arvostelua hiukan (vrt. Seppäsen ehdottomana totuutena esittämät väitteet: *Suomen hallituksen työvoimaministeri [...] pakenee vastuutaan; Kanerva joka on epäonnistunut työssään*).

Friedman aloittaa puheenvuoronsa kohdistamalla puheensa suoraan Huberille, mikä on yleistä saksalaisessa keskustelussa (r. 15: *also Herr Huber*). Hän kohdistaa arvostelun suoraan Huberille lähes koko puheenvuoronsa ajan (esim. r. 15-16 ja r. 27 *Was Sie hier gesagt haben un wie Sie's hier gesagt haben; über die Sie reden*). Saksalaisessa keskustelussa keskustelukumppanin teitittely on yleisin puhuttelutapa. Friedman kritisoi Huberin puhetta hyvin yksityiskohtaisesti (r. 15-16: *was Sie hier gesagt haben und wie Sie's hier gesagt haben*; r. 16: *in der Art und dem Inhalt*; r. 19: *mit den Ängsten und mit den irrationalen Ängsten*; r. 23-24: *mit der Frage Wohnungsnot Kriminalität also all diese typischen Klischees*; r. 25-26: *in der jetzigen Zeit, / bei der jetzigen Debatte ↑unabhängig welche Position man vertritt*; r. 59: *Intoleranz / Borniertheit und Ausgrenzung*). Saman asian olisi voinut sanoa lyhyesti esimerkiksi näin: ”Mielestäni ei osoita kovinkaan suurta vastuuntuntoa puhua noin tällaisena aikana.” Sama yksityiskohtainen esittämistapa, joka on tyypillistä niin sanotuille LC-kulttuureille (ks. luku 2.1.), on havaittavissa kauttaaltaan saksalaisessa keskustelussa myös muiden osallistujien puheenvuoroissa. Selkeimmin se näkyy silloin, kun arvostelu kohdistuu henkilöön tai tämän edustamaan ryhmään. Syytöksen yksityiskohtainen esittäminen voimistaa syytöstä. Syytetty joutuu kuulemaan ”rikkeensä” kaikkia yksityiskohtia myöten. Suomalaisessa keskustelussa asioita ei esitetä näin yksityiskohtaisesti. Friedmanin puheenvuoroa vahvistaa myös voimakkaasti negatiivissävytteisten sanojen käyttö (*Intoleranz / Borniertheit und Ausgrenzung*). Hän tuo erimielisyytensä esille selkeästi myös metakommunikaation keinoin: (r. 28: *erlauben Sie mir zwei Bemerkungen zu dem Thema*; r. 40: *ich will Ihnen noch eine zweite Bemerkung machen zu dem was Sie zu den Herrn Williams am Anfang erwidert haben*). Myös tässä ilmaisut kohdistetaan suoraan Huberille (*erlauben Sie; Ich will Ihnen; was Sie [...] erwidert haben*).

Tämän jälkeen Friedman kuitenkin siirtää arvostelun kollektiiviselle tasolle ja esittää moitteensa me-muodossa, mikä pienentää hieman Huberin kasvoihin kohdistuvaa uhkaa. Friedman mainitsee kuitenkin tätä ennen kommentoivansa Huberin puheenvuoroa, joten on täysin selvää, kenelle kritiikki on tarkoitettu (r. 40-44: *ich will Ihnen noch eine zweite Bemerkung machen zu dem was Sie zu den Herrn Williams am Anfang erwidert haben, / auch ein Gast / und gerade ein Freund, / sollte sagen dürfen und wollen, was er will' / und wir sollten das ertragen können*; r. 49-50: *wir sollten*

uns ein wenig bei allen diesen Fragen [...] an eine Sache erinnern). Myös aivan lopussa Friedman välttää viittaamista suoraan Huberiin esittämällä syytöksen me-
muotoa käyttäen. Friedman ei syytä suoraan Huberia suvaitsemattomaksi, mutta syytös
on luettavissa rivien välistä (r. 57-59: *wir sollten auch ein Stück stolz auf Toleranz und
Liberalität sein / und uns erinnern / ob uns das nicht weiter bringt / als Intoleranz /
Borniertheit und Ausgrenzung*). Huberin välittömästi seuraava vastahyökkäys osoittaa,
että hän otti syytöksen henkilökohtaisesti (*wer / dafür ist den Asylmissbrauch zu
unterbinden/ der ist weder intolerant noch illiberal, / denn wenn diese Plätze alle
belegt werden dann werden wir für die echt Verfolgten bald keinen Platz mehr haben /
und das sollte jeder bedenken / der für die Humanität ist*).

Yksi puheenvuoro, jossa kritisoidaan vastapuolen edustamaa ryhmää, sisältää huomattavan paljon preferoimattomuuden piirteitä. Vaikka vastapuolen kritisointi on sinänsä merkki erimielisyyden preferenssistä keskustelussa, voisi ehkä sanoa, että se ei itsessään ole aina kaikkien keskustelijoiden mielestä preferoitua toimintaa. Ei varmaankaan ole sattumaa, että kyseinen puheenvuoro on amerikkalaisen viihdetaitelijan Ron Williamsin esittämä. Kuten aiemmin jo mainitsin, joissakin yhteyksissä on havaittu (esim. Byrnes 1986 ja Kotthoff 1991), että amerikkalaiset ilmaisevat eriävän mielipiteensä pehmeämmin kuin saksalaiset. Vaikka Williams on asunut 20 vuotta Saksassa ja puhuu saksaa loistavasti, amerikkalainen keskustelukulttuuri todennäköisesti vaikuttaa edelleen hänen tapaansa kommunikoida. Lapsena omaksuttua kommunikointitapaa voi olla vaikea muuttaa (Tannen 1986 teoksessa Byrnes 1986, 204).

Seuraavassa esimerkissä Williams arvostelee CSU:ta. Syytökset ovat kovia, mutta arvostelua myös pehmennetään runsaasti. Puheenvuoro tarjoaa hyvän esimerkin siitä, että voimakkaasti kasvoja uhkaavaan repliikkiin voi sisältyä paljon myös kasvojen uhkaa lieventäviä elementtejä:

Esim. 5:61

1 EB Amerikaner,] Sie sind Amerikaner' und unübersehbar sogar ein
2 ((naurua))]
3 EB ↓schwarzer Amerikaner, / [Sie haben vor einiger Zeit gesagt
4 RW [ja
5 EB ich fühle mich in Deutschland sauwohl, / fühlen Sie sich noch
6 wohl / wenn Sie merken wie die Deutschen miteinander zanken über /
7 Asylsuchende,=
8 RW =ich wohne mitten in München' äh / in Bayern' / [und /

9 EH [(---)]

10 RW [ja' ((nyökkää Huberille))]

11 EH [((Huber hymyilee leveästi))]]

12 EB sozusagen die Schwarzen unter Schwarzen

13 ((yleisö ja keskustelijat nauravat))

14 RW [j(h)a /// die waschechten Schwarzen /// f ich hab oft das Gefühl]

15 [((naurua, yleisö taputtaa))]

16 RW dass wenn wir ein paar von den schwarzen

17 Politikern Bayerns >ein bisschen abreiben da kommt (ein andre)

18 Farbe hervorf< / leider, / aber was anderes / >was ich sagen

19 wollte ja wirklich wahr< denn ich habe dieses Land / als Armee /

20 als GI zuerst damals verfolgt mit diesen sechziger Jahren' / war

21 erste mal hier' / und mit Bewunderung / (nein) die Deutschen, /

22 die besten Amis dies gibt / [dacht ich weil\ /

23 EH [((ilmehtii))]

24 RW >nein nein< ich meine im Sinne von Versuchen' / diese / Demokratie

25 wirklich hier stabil aufzubauen' et cetera' / meine schwarzen

26 Freunde in Amerika hab ich dauernd genervt / mit Mensch

27 Deutschland Kinder das ist das Land' / ich könnt es vergessen

28 hier' / [bei Nixon Reagan] [und Bush sowieso'] / nur muss

29 EH [Bayern besonders] []

30 [((naurua yleisössä))]

31 RW ich leider sagen / und das ist etwas was mich jetzt wirklich\ äh /

32 da da krieg ich Angst / was heisst hier Notstand / JA ES GIBT

33 einen Notstand, / jetzt schon, /

34 [aber nicht im Staats- / nicht im Staatsbereich' / >sondern es

35 XX [(---)]

36 RW gibt eine politische moralische Notstand< / der deutschen

37 Politiker / [denn / ich finde ich finde\ Moment darf ich kurz /

38 EH [((pudistaa päättään))]

39 [((yleisö ja ainakin Friedman taputtaa))]

40 RW [Herr Huber / Herr Huber] / [ich habe das Gefühl langsam / als /

41 EH [] [((sanoo jotain ja hymyilee hieman))]

42 [((taputus jatkuu))]

43 RW jemand der mittendrin aussen stehtf / ich bin aussenstehend aber

44 als Ausländer mittendrin' / ich muss sagen' // diese Partei, /

45 Ihre Staatspartei CSU' und auch die grosse Schwester' CDU' / haben

46 über die Jahre, / Ende der siebziger Jahre gab es schon

47 Kommentare von Minister Lang / mit Asylanten et cetera hinter

48 Stacheldraht un un Wachtürme und so' / da war Strauss an der

49 [Macht'

50 EH [ne ne=

51 RW =doch >ich habs schwarz auf weiss sogar Stern hats berichtet< /

52 kann sein dass es nicht wahr war / aber is egal / das war damals

53 der Fall' / und ich finde' // Sie haben' / vielleicht zu schnell

54 und zu oft <um eine rechte Wählerschaft> an sich zu binden' / sich

55 >e- eine Art< Flirt geleistet mit Rechts, / [das hat Strauss

56 EH [ne nein / das stimmt

57 RW auch gemacht'] / darf ich' / darf ich [das mal' / ich habe das

58 EH aber (---)] [nein / in keinster Weise

59 [((yleisö taputtaa))]

60 RW [vor kurzem ge [lesen, / ist meine Meinung, [/ meine Meinung,]

61 EH [[ach [in keinster Weise]

62 [((taputusta))]

63 RW / und ich finde da wird jetzt die Rechnung bezahlt' / und zwar

64 von Rechts, / denn Sie werden demnächst äh viertgrösste Partei

65 Deutschlands sein=sagt Herr Schönhuber' / is schon jetzt glaub

66 ich' / es behauptet er' [nich' / behauptet @Herr

67 EH [*stimmt aber nich stimmt aber nich*

68 RW ↑Schönhuber@ hoffentlich ↑nicht / aber ich meine / vielleicht da

69 hat man in der CSU-Zentrale doch Angst und versucht jetzt / ein

70 bisschen zu zu drängen damit man Rechts sagt na ja gut vielleicht

71 doch die DSU nicht so gut wie die CSU / und wir müssen\ @↑e- es

72 ist gefährlich=(und die) Amerikaner schau mit <Entsetzen>

73 hierher / wie (nun die Amis heute in der Herold Tribunes) Artikel

74 / <where are the leaders in Germany>

75 where are the [leaders, / nicht dass ihr Probleme habt, / nicht

76 XX [(---)]

77 RW dass Rassismus auch wie in Amerika oder England sonstwo /existiert

78 / >sondern< / ich vermisse Herrn Kohls Rede an die Nation HEUTE

79 noch / ich vermisse eine engagierte starke Ablehnung / gegen

80 Gewalt / gegen Ausländer, / [gegen Gewalt ///

subjektiivisuutta (r. 31-32: *das ist etwas was mich jetzt wirklich\ äh / da da krieg ich Angst*).

Ensimmäinen Williamsin esittämä arvostelu liikkuu yleisellä tasolla ja kohdistuu saksalaisiin poliitikkoihin yleensä (r. 34-37: *>sondern es gibt eine politische moralische Notstand< / der deutschen Politiker*). Vaikka Williams ei suoraan kritisoi Huberin moraalialia, kuuluu Huber kritisoituun ryhmään asemansa perusteella. Huber reagoi syytökseen pudistamalla päätään. Huberin edustamaan puolueeseen CSU:hun (sekä CDU:hun) kohdistuva syytös seuraa pian tämän jälkeen (r. 37-55: *denn ich finde [...] ich muss sagen' // diese Partei, / Ihre Staatspartei CSU' und auch die grosse Schweste' CDU' / haben über die Jahre,\ Ende der siebziger Jahre gab es schon Kommentare von Minister lang / mit Asylanten et cetera hinter Stacheldraht un un Wachtürme und so' [...] und ich finde' // Sie haben' / vielleicht zu schnell und zu oft <um eine rechte Wählerschaft> an sich zu binden' / sich >e- eine Art< Flirt geleistet mit Rechts*). Arvostelua pehmenetään taas esittämällä se omasta näkökulmasta (*denn ich finde*), käyttämällä *müssen*-verbiä (*ich muss sagen*) ja pehmentämällä ilmaisua varauksin (*vielleicht; eine Art*). Arvostelun esittämistä viivytetään myös keskipitkillä tauoilla (*ich muss sagen // diese Partei; ich finde' // Sie haben*). Huber esittää vastalauseensa (r. 50: *ne ne*) kesken Williamsin puheenvuoron ja Williams puolustautuu (r. 51-53), mutta antaa kuitenkin puolittain periksi (= *doch >ich hab schwarz auf weiss sogar Stern hats berichtet< / kann sein dass es nicht wahr war / aber is egal / das war damals der Fall*). Myöhemmin Williams korostaa taas kerran sitä, että kyseessä on hänen subjektiivinen mielipiteensä (r. 60: *ist meine Meinung, / meine Meinung*). Arvostelun esittäminen jatkuu samalla tavalla pehmentäen loppuun saakka.

Puheenvuoronsa lopuksi Williams ottaa esille aran aiheen – natsi-Saksan (r. 88: *es schaut so aus als ob die Nazis hier das sagen haben*). Syytöstä ei kohdisteta varsinaisesti Huberin puolueelle, mutta koska puheenvuoro on suunnattu Huberille, se voidaan tulkita iskuksi myös Huberin puolueen edustamaa linjaa vastaan. Myös Huberin voimakas tuohtuminen vahvistaa tätä tulkintaa.

Edellä esitetyt esimerkit havainnollistivat voimakkaasti kasvoja uhkaavan kritiikin esittämistä sekä sitä, kuinka voimakasta syytöstä voidaan pehmentää. Jo todettujen

pehmenyskeinojen lisäksi vastapuolen arvostelua pehmenetään saksalaisessa keskustelussa mm. aloittamalla kritiikki pehmentävällä fraasilla. Seuraavalla ilmaisulla Scharping osoittaa, että hän tietää sanovansa jotakin sellaista, joka saattaa loukata keskustelukumppania. Myös Böhme reagoi ilmaisuun. Scharpingin katseen suunnasta voi kuitenkin päätellä, että ilmaisu on tarkoitettu lähinnä Huberille.

Esim. 5:62

```
1 RS .hh nein / Herr Böhme lassen Sie mich vielleicht noch einen Satz
2 zu Herrn Huber sagen ((katsoo Huberia)) >weil< / nehmen Sie mir's
3 nicht übel / in [einer [solchen Situation in Deutschland mit den
4 EB [wir nehmen es Ihnen nicht übel]
5 EH [(pudistaa päätään))
6 RS Gewalttaten und den Feindlichkeiten und dem offenen Rassismus, /
7 und dem wiedererwachenden Antisemitismus, / wenn ein
8 demokratischer Politiker erst die Wohnungsnot oder anderes
9 den Ausländern oder Asylbewerbern zuschiebt / finde ich das
10 schändlich,
```

Kritiikkiä pehmenetään myös esittämällä se pyynnön muodossa:

Esim. 5:63

```
1 EH u:nd offenbar gefällt es Ihnen auch in München
2 RW noch=
3 EH =und dann würd ich Sie bitten doch nicht so über dieses
4 Land zu reden, / [Deutschland / Deutschland // Deutschland
```

Myös kritiikin pohjustaminen perusteluilla pehmentää sitä (House & Kasper 1981, 169):

Esim. 5:64

```
1 EH also ich glaube wir [sollten / wir sollten\ / Sie wohnen zwanzig
2 RW [es schaut so aus
3 EH Jahre in München,=
4 RW =ja
5 EH u:nd offenbar gefällt es Ihnen auch in München
6 RW noch=
7 EH =und dann würd ich Sie bitten doch nicht so über dieses
8 Land zu reden, / [Deutschland / Deutschland // Deutschland
```

5.3. Erimielisyys keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista

Myös keskustelun kulussa esiintyvät ongelmat saattavat antaa aiheen vastapuolen kritisointiin. Osallistujat voivat kritisoivat toisiaan vuorottelusääntöjen rikkomisesta (esim. siitä, että toinen puhuu päälle tai liian pitkään) tai siitä, että toinen puhuu asian vierestä tai käsittelee aihetta ”väärällä” tavalla. Toisen osanottajan keskustelukäyttäytymisen kritisoinnilla voi olla muitakin tarkoituksia kuin

pelisääntöjen turvaaminen. Sillä voidaan pyrkiä saattamaan toinen huonoon valoon muiden osallistujien ja katsojien silmissä. Kuten aiemmin totesin, puhuja ei aina tarkoita sitä mitä sanoo, vaan merkitys syntyy kontekstin ja ilmaisun yhteisvaikutuksesta. Mielestäni seuraava toteamus on hyvä esimerkki siitä, kuinka yhdellä ilmaisulla voi olla monta merkitystä:

Esim. 5:65

1 ES ja minä olen erittäin hämmästynyt >että< ammattiyhdistysliike / on
2 hyväksynyt myöskin tämän politiikan / jolla / Tuulikki Kannisto /
3 tuotetaan / Suomeen / työttömiä@, / te / olette / hyväksymällä
4 [talous- ja rahaunionin EMU:n\ / te olette mukana sellaisessa
5 KS [puheenjohtaja, krm
6 ES politiikassa jolla turvataan <pääomille> / rajaton / vapaus /
7 Euroopassa / ja se tarkoittaa sitä että niiltä otetaan pois kaikki
8 sosiaalinen vastuu / ei niiden tehtävänä ole työllistää / tuottaa
9 palkkatyötä tuottaa työpaikkoja / vaan niiden tehtävänä on tuottaa
10 pääomille suurinta mahdollista tuottoa / ja sen te olette
11 turvaamassa EU:n kautta / minä ymmärrän että / Kanerva joka on
12 epäonnistunut työssään / hakee EU:lta apua=mutta että
13 ammattiyhdistysliikekin
14 ST olisi[ko olisiko\
15 [(yleisö taputtaa)
16 TK **se oli pitkä puhe,**

Seppänen esittää Kanervalle ja Kannistolle voimakkaita syytöksiä (r. 1-13: [...] *minä ymmärrän että .hhh /Kanerva joka on epäonnistunut työssään .hhh hakee EU:lta apua mutta että ammattiyhdistysliikekin*). Kanniston reaktio on melko laimea syytösten kovuuteen nähden. Hän reagoi kommentoimalla Seppäsen puheen pituutta (r. 16: *se oli pitkä puhe*). Kontekstin perusteella Kanniston kritiikki ei suinkaan kohdistu puheen pituuteen, vaan puheen sisältöön. Kritiikki vaan esitetään epäsuorasti kritisoidulla puheen pituutta.

Saksalaisessa keskustelussa syntyy runsaasti erimielisyyttä keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista, suomalaisessa keskustelussa ei juuri lainkaan. Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota ainoastaan osallistujien esittämiin erimielisyyden ilmauksiin. Toimittajan ilmaisuihin en kiinnitä huomiota, koska keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista huolehtiminen kuuluu toimittajan rooliin.

Saksalaisessa keskustelussa syntyy runsaasti erimielisyyttä vuorottelujäsennykseen liittyvistä seikoista:

Esim. 5:66

RS haben Sie nicht eben reklamiert man sollte zuhören'

Esim. 5:67

RS lassen Sie doch mal ausreden

Saksalaisessa keskustelussa osallistujat kritisoivat toisiaan myös aiheen käsittelytavasta. Samasta asiasta saatetaan huomauttaa useitakin kertoja keskustelun kuluessa. Seuraavat esimerkit havainnollistavat hyvin saksalaiselle keskustelulle tyypillistä nasevuutta erimielisyyden ilmaisussa. Kolmas esimerkki havainnollistaa myös Erdwegille ominaista ironista tyyliä:

Esim. 5:68

1 EH <vierhundert>tausend Fälle vor' / das sind etwa tausend Gerichte /
2 ein Jahr lang damit beschäftigt um dies abzuwickeln, / was wir
3 wollen [ist / was wir was wir was wir <wollen> ist /]
4 XX [(- - -)]
5 AE [HÖREN SIE BITTE MIT IHREN ↑ZAHLEN AUF HERR HUBER]

Esim. 5:69

1 AE [Herr Huber ee was kommen Sie immer mit diesen ↑ZAHLEN / ich
2 EH <EINHUNDERTTAUSEND] [EINZELVERFAHREN> NOTWENDIG
3 AE kann es nicht ↑aushalten,] [(nauraa ja taputusta yleisössä)]

Esim. 5:70

1 EH der nächste Punkt / dass <siebenund [zwanzig> Prozent]
2 AE [Zahlen sind wohl Ihr] Hobby
3 EH siebenundzwanzig\ [d- die sind Tatsache, / wissen Sie, /
4 [(yleisö nauraa)]

Yllä olevat ilmaiset saavat Huberin näyttämään jälleen kerran naurettavalta. Myös näiden esimerkkien yhteydessä on havaittavissa, että konfliktin kiihtyminen viihdyttää yleisöä. Yleisö reagoi nauramalla (esim. 5:69 ja 5:70).

Saksalaisessa keskustelussa osallistujat myös ojentavat toisiaan siitä, jos puhe eksyy asian viereen, kuten jo aiemmin on tullut ilmi:

Esim. 5:71

1 OH um die Frage von Herrn Böhme haben Sie einen wunderschönen Bogen
2 gemacht gerade, / akzeptieren Sie die vier Gruppen oder nicht Herr
3 Scharping,

Suomalaisessa keskustelussa kritisoidaan keskustelun kulkuun liittyviä seikkoja Kanniston edellä mainitun ilmaisun lisäksi vain kerran:

Esim. 5:72

1 ES ei ollu kansanäänestystä [muuten kun kolmessa maassa

2 HP [ei ole / e-
3 ES [esimerkiks jos Saksassa tai Englannissa olis ollu
4 HP [nii,
5 ES [kansanäänestys / Maastrichtin sopimusta ei ehkä olisi
6 hyväksyt[ty,
7 IK [se [on tyypillistä]
8 HP [se olis takuulla] kaatunu
9 KS jälleen tyhjää väittelyä

Sorsa kritisoi aiheen käsittelytapaa luonnehtimalla väittelyä tyhjäksi (r. 9). Sorsan ilmaisu voidaan tosin nähdä myös arvosteluna Seppäsen ja Seppästä säästävän Pietilän kannanottoja kohtaan. Seppänen ja Pietilä korostavat, että useimmissa EU-maissa vastustetaan Maastrichtin sopimusta.

Sorsa esittää kritiikkinsä persoonattomalla tasolla. Sama persoonattomuus on havaittavissa myös Kanniston kommentissa *se oli pitkä puhe*. Saksalaisessa keskustelussa kritiikki yleensä kohdistetaan tietylle henkilölle (*Herr Huber ee was kommen Sie immer mit diesen ZAHLEN*). Arvostelua usein myös vahvistetaan esimerkiksi esittämällä se aggressiivisen kysymyksen muodossa (ks. edellinen esimerkki) tai käyttämällä vahvistavia partikkeleita (*doch, gar*). Arvosteluun liittyy saksalaisessa keskustelussa tosin silloin tällöin myös pehmentäviä elementtejä, kuten *bitte, mal, wohl, wissen Sie*.

5.4. Toimittajan rooli konfliktin hillitsijänä

Institutionaaliset puitteet säätelevät monin tavoin tv-keskustelun kulkua ja konfliktin kehittymistä. Konfliktin kehittymiseen ja erimielisyyden ilmaisemiseen tv-keskustelussa vaikuttaa olennaisesti toimittajan rooli. Tässä kappaleessa tarkastelen sitä, kuinka toimittaja voi säädellä konfliktin kehittymistä, kuinka osallistujat voivat käyttää toimittajaa erimielisyyden ilmaisujen lieventämiseen ja kuinka puheenvuorojen siirtyminen toimittajan kautta vaikuttaa erimielisyyden ilmaisemistapaan. Suomalaisessa keskustelussa toimittajan rooli konfliktin hillitsijänä on huomattavasti suurempi kuin saksalaisessa keskustelussa.

Toimittaja voi estää konfliktin kehittymisen ottamalla puheenvuoron itselleen ja vaihtamalla teemaa:

Esim. 5:73

1 ES sosiaalinen vastuu / ei niiden tehtävänä ole työllistää /
2 tuottaa palkkatyötä tuottaa työpaikkoja / vaan niiden
3 tehtävänä on tuottaa pääomille suurinta mahdollista tuottoa /
4 ja sen te olette turvaamassa EU:n kautta / minä ymmärrän että /
5 Kanerva joka on epäonnistunut työssään / hakee EU:lta apua=mutta
6 että ammattiyhdistysliikekin
7 ST **olisiko olisiko**
8 [((yleisö taputtaa))
9 TK [se oli pitkä puhe,
10 ST [**[Sep- Seppänen Seppänen olisiko] / pääomilla joku**
11 [((taputus jatkuu)]
12 ST **muu tehtävä jos Suomi on EU:n ulkopuolella,**
13 ES .hhh kyllä / silloin on mahdollista hhh [luopua niistä /
14 TK [<millä> sä pysäytät
15 ES lähenty]miskriteereistä / joita hallitus --
16 TK pääomat]

Seppänen esittää voimakkaasti kasvoja uhkaavia syytöksiä Kannistolle ja Kanervalle (r. 1-6). Nämä eivät kuitenkaan voi reagoida syytöksiin spontaanisti, koska toimittaja suuntaa keskustelun välittömästi asiatasolle (r. 7-12: *olisiko olisiko\ [..] Sep- Seppänen Seppänen olisiko / pääomilla joku muu tehtävä jos Suomi on EU:n ulkopuolella*). Kanniston ärtymys tulee kuitenkin esille epäsuorasti, kun hän kritisoi Seppäsen puheen pituutta (r. 9: *se oli pitkä puhe*) ja esittää pian tämän jälkeen aggressiivisen kysymyksen (r. 14-16: *<millä> sä pysäytät pääomat*). Jonkin verran myöhemmin hän pyytää mahdollisuutta kommentoida Seppäsen puheenvuoroa työllisyyttä koskevaa puhelinkysymystä seuraavassa keskustelussa. Hän ei kuitenkaan saa mahdollisuutta – eikä asiaa käsitellä myöhemminkään:

Esim. 5:74

1 ST [ei palata muuten nyt nyt katsotaan\ mä luulen että
2 ee seuraava kysymys on luultavasti ee tätä samaa aihepiiriä elikkä
3 elikkä työllisyyttä [onko näin / onko seuraava]
4 TK **[saanko sitten vastata Esko] Seppäselle,**
5 IK mm
6 ST onko seuraava kysyjä siellä,

Myös puhuja itse voi käyttää toimittajaa konfliktin lieventämistarkoituksiin. Hän voi etäännyttää itsensä arvostelun kohteesta suuntaamalla puheensa toimittajalle (ja katsojille):

Esim. 5:75

1 ES EU on hyvä piiskuri / se PIISKAA ((viittaa kädellään ja
2 katseellaan Kanerva)) tällaisia kanervoja hyväksymään
3 työttömyyden,
4 IK **puheenjohtaja** [joku joku tolkkua pitäisi tietysti olla siinäkin
5 ST [(--)
6 IK mitä kansanedustaja päästää suustaan ja kuluttajalle joku
7 kuluttajasuoja myös televisio-ohjelmissa / koska näköjään
8 Seppänen voi puhua i:han mitä sylki suuhun tuo /
9 [on on\ /// koska\]

Kuten aiemmin jo tuli esille, melko suuri osa EU-keskustelun puheenvuoroista siirtyy toimittajan kautta. Se leikkaa automaattisesti erimielisyyden ilmaisuilta terävimmän kärjen:

Esim. 5:76

1 KS öö sillä kannalla että se olis eduks öö työllisyydelle, / ne
2 ovat tietysti epäsuoria indikaattoreita mutta minusta hyvin
3 vakuuttavia,
4 ST Volanen
5 /
6 RV ETLA / talouselämän tutkimuslaitoksena / ja myöskin Valtion
7 taloudellinen tutkimuskeskus valtion öö tutkimuslaitoksena ovat
8 tuon suuntaiseen / tulokseen päätyneet mihin / Kalevi Sorsa
9 viittasi, / on kuitenkin tehty kaksi / puolueetonta tutkimusta
10 toinen on Suomen Akatemian / rahoittama [ja tehty Tampereen

Volanen viittaa puheenvuoron itselleen ja toimittaja antaa siihen luvan (r. 4: *Volanen*). Volasella on mahdollisuus aloittaa ilmauksensa rauhallisesti ilman selkeää erimielisyyden signalisointia, koska hänen puheenvuoronsa on nyt taattu. Jos kyseessä olisi ollut kilpailu puheenvuoroista, Volanen ei olisi voinut aloittaa erimielisyyden ilmaisuaan näin ”laimeasti”: *ETLA / talouselämän tutkimuslaitoksena / ja myöskin Valtion taloudellinen tutkimuskeskus valtion öö tutkimuslaitoksena ovat tuon suuntaiseen / tulokseen päätyneet mihin / Kalevi Sorsa viittasi, / on kuitenkin tehty kaksi / puolueetonta [...]*.

Osallistujat voisivat EU-keskustelussa monessa kohdassa reagoida spontaanisti, mutta he eivät sitä kuitenkaan aina tee. Tämä voi olla merkki siitä, että osallistujat itse haluavat lieventää vastakkainasettelua muodollisen vuoronsiirtymisen avulla. Nuolijärvi ja Tiittula (1995) ovat saaneet selville keskustellessaan toimittajien kanssa, että vaikka vieraita ennen keskustelua kehoitettaisiin ottamaan puheenvuorot itsenäisesti ja spontaanisti, he saattavat pyytää toimittajilta vuoroa ja odottaa sitä kuuliaisesti. (Nuolijärvi & Tiittula 1995, 50.) Toimittajan voimakkaasta roolista keskustelunjohtajana kertoo myös osallistujien tapa nimittää häntä puheenjohtajaksi.

Myös saksalaisessa keskustelussa toimittaja estää joskus konfliktin kehittymisen, vaikkakaan ei läheskään niin usein kuin suomalaisessa. Toimittaja keskeyttää väittelyn esi- merkiksi keskeyttämällä puhujat ja viemällä teemaa eteenpäin, mikä kuuluukin toimittajan rooliin. Kuten aiemmin olen maininnut, toimittajan rooli vuorojen jakajana

ei ole saksalaisessa keskustelussa yhtä voimakas kuin suomalaisessa. Toimittajaa ei myöskään kutsuta puheenjohtajaksi vaan Herr Böhmeiksi. Joissakin tapauksissa toimittaja kuitenkin jakaa vuoroja, ja silloin konflikti lieventyy esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Esim. 5:77

1 EB [Herr Friedman //// krhm] Sie sind Jurist vielleicht helfen Sie
2 [((yleisö taputtaa))]
3 uns ein, / kann man nicht durch <Veränderung des Verfahrens> ohne
4 das Grundrecht anzutanz- a- a- anzutasten / äh die Sache schneller
5 über die Bühne kriegen, / wenn ich es richtig gelesen hab jetzt
6 nicht in meiner Zeitung in irgendeiner Zeitung / äh dass von
7 <dreitausend Stellen> die in den Aufnahme äh Behörden also Soll-
8 Stellen ausgewiesen sind / zweitausend nicht besetzt wurden, /
9 wenn man die besetzen würde und man hat vor kurzer Zeit ja äh n
10 eine eine\ Beschleunigungsverfahrens schon mal beschlossen' /
11 @würde das nicht das ganze Problem lösen,@
12 MF .hhh Sie haben vollkommen Recht Herr Böhme, / es ist bemerkenswert
13 dass ein Problem über Jahre und Sie haben das ja angesprochen
14 ((viittaa kädellään Huberiin)) über Jahre bewusst ist' der Politik
15 bewusst ist' / aber dass das was sonst üblich ist nämlich
16 ↑Umsetzung nicht durchgeführt worden ist, erstens' / ein Recht das
17 missbraucht ist hat den <Schutz zu geniessen'> kein Recht darf
18 missbraucht werden' aber den Schutz des Missbrauchs / den müssen
19 wir selbst organisieren, / wir' / die Bevölkerung' / der Staat'
20 ist verpflichtet' den Anspruch' eines Rechtes' umzusetzen' und den

Huber on juuri sanonut, että artiklaa 16 on muutettava, jotta turvapaikanhakijoiden tulva saadaan jotenkin käsiteltyä. Toimittaja esittää asiaan toisen näkökulman ja pyytää Friedmania selventämään asiaa (r. 1-5: *Herr Friedman [...] krhm Sie sind Jurist vielleicht helfen Sie uns ein, / kann man nicht durch <Veränderung des Verfahrens> ohne das Grundrecht anzutanz- a- a- anzutasten / äh die Sache schneller über die Bühne kriegen*). Koska toimittaja on jo muotoillut erimielisyyden, Friedmanin ei sitä tarvitse tehdä, vaan hän voi esittää erimielisyytensä vastauksena toimittajan kysymykseen (r. 12: *Sie haben vollkommen Recht Herr Böhme, / es ist bemerkenswert*).

Erimielisyyden ilmaisemista puhumalla toimittajalle esiintyy saksalaisessa keskustelussa vain kerran (*und Herr Böhme / ich habe eben ein starkes Wort gegen solche gehört / die von den Notstand da reden ich empfehle Herrn Scharping die Welt vom Sonnabend nachzulesen' / da findet er das gleiche Wort von seinem Parteivorsitzendem Engholm über den Notstand*).

6. Yhteenveto ja päätelmät

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella, kuinka erimielisyys ilmaistiin eräässä suomalaisessa ja eräässä saksalaisessa poliittisessa tv-keskustelussa. Pyrin selvittämään, oliko erimielisyyden ilmaiseminen preferoitua vai preferoimatonta toimintaa ja havainnollistamaan erilaisia ilmaisutapoja. Jaoin erimielisten ilmaisujen tarkastelun karkeasti kolmeen osa-alueeseen sen perusteella, missä määrin ilmaisut uhkasivat keskustelukumppanin kasvoja.

Kun yhdistää kaikki kolme osa-aluetta (erimielisyyden asiatasolla, erimielisyyden henkilö- tai ryhmätasolla ja erimielisyyden keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista) voi todeta, että erimielisyys esitettiin pääasiassa preferoidun vuoron tavoin kummassakin keskustelussa. Suomalaisessa keskustelussa erimielisyys ilmaistiin preferoidun vuoron tavoin suurimmassa osassa puheenvuoroja. Noin yksi viidesosa erimielisyyden ilmaisuista esitettiin kuitenkin preferoimattoman vuoron tavoin. Saksalaisessa keskustelussa erimielisyys esitettiin preferoidun vuoron tavoin muutamaa puheenvuoroa lukuun ottamatta.

Arvioni preferoimattomien/preferoitujen vuorojen osuudesta täytyy nähdä hyvin karkeasti suuntaa antavana. Tarkka jaottelu preferoituihin ja preferoimattomiin vuoroihin ei ole mahdollista, sillä jälkijäsenen preferoimattomuuden määrä on lähinnä jatkumo. Kvalitatiivisen tutkimuksen päämäärä ei olekaan antaa tarkkoja määrällisiä arvioita, vaan olennaista on vastata kysymyksiin miten ja miksi (Tiittula 1997a, 9).

Suurin osa erimielisyyden ilmaisuista sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa liikkui **asiatasolla**. Tällöin erimielisyys ilmaistiin saksalaisessa keskustelussa poik-keuksetta preferoidun vuoron tavoin. Suomalaisessa keskustelussa erimielisyys ilmaistiin preferoidun vuoron tavoin suurimmassa osassa ilmauksista. Joukossa oli kuitenkin myös melko paljon ilmauksia, jotka esitettiin preferoimattoman vuoron tavoin.

Erimielisyys *preferoituna* toimintana ilmeni suoran esittämistavan lisäksi seuraavin tavoin: toisen näkökulmaa arvosteltiin eksplisiittisesti, oman kannanoton

vastakkaisuus suhteessa esitettyyn kannanottoon tematisoitiin, keskustelun teema tai kyseessä oleva ongelma tematisoitiin, erimielistä kannanottoa toistettiin aina inttämiseen asti, erimielisyys tuotiin julki kesken toisen puheenvuoron tai välittömästi sen jälkeen nasevassa muodossa, asioita kärjistettiin ja ilmaisuja vahvistettiin erilaisin keinoin.

Erimielisyys ilmaistiin kaikilla edellä mainituilla tavoilla sekä suomalaisessa että saksalaisessa keskustelussa. Toisen kannanoton eksplisiittinen arvostelu, erimielisyyden ilmaiseminen kesken toisen puheenvuoron tai välittömästi sen jälkeen nasevassa muodossa sekä erimielisen ilmaisun toistaminen olivat kuitenkin huomattavasti yleisempiä ilmiöitä saksalaisessa keskustelussa. Saksalaisessa keskustelussa käytettiin myös hieman enemmän vahvistuskeinoja kuin suomalaisessa keskustelussa. Kaiken kaikkiaan erimielisyys ilmaistiin voimakkaammin saksalaisessa keskustelussa, kun erimielisyyttä käsiteltiin asiatasolla.

Erimielisyyden *preferoimattomuus* ilmeni suomalaisessa keskustelussa osittaisena samanmielisyytenä, erimielisen kannanoton rakenteellisena epäsujuvuutena, kannanoton erimielisen luonteen verhoamisena, suoran kannanoton välttelynä sekä erimielisten ilmaisujen pehmentämisenä. Erimielisyyden ilmaisemista myös viivytettiin, erimielisyys ilmaistiin epäröiden ja vastakkainasettelua lievennettiin esimerkiksi korostamalla yhteisiä intressejä ja vähättelemällä omaa tietämystä.

Myös saksalaisessa keskustelussa erimielistä kannanottoa edelsi muutamia kertoja heikko samanmielisyyden ilmaus, mutta myöntelyä kompensoitiin esittämällä kannanotto muuten voimakkaasti. Vastakkainasettelua myös pehmennettiin noin kolmasosassa puheenvuoroja jonkin verran, vaikka vuoro esitettiin muuten preferoidun vuoron tavoin.

Henkilöä tai henkilön edustamaa ryhmää kritisoitiin suurin piirtein yhtä usein kummassakin keskustelussa. Henkilön tai henkilön edustaman ryhmän arvosteleminen uhkaa huomattavasti enemmän vastapuolen kasvoja kuin vastapuolen esittämän kannanoton arvosteleminen. Näin ollen vastapuolen kritisointi kärjistää konfliktia. Arvostelu esitettiin keskusteluissa yleensä hyvin voimakkaasti, mutta saksalaisessa

keskustelussa voimakasta kasvojen uhkaa kuitenkin lievennettiin suomalaista keskustelua enemmän erilaisin pehennyskeinoin. Saksalaisessa keskustelussa kritiikki myös kohdistettiin noin puolessa tapauksista vastapuolen edustamaan ryhmään, mikä pienentää yksilölle aiheutuvaa kasvojen uhkaa. Suomalaisessa keskustelussa kritiikki kohdistettiin vain kerran vastapuolen edustamaan ryhmään. Tosin tässäkin tapauksessa osoitettiin selvästi, että myös keskustelukumppani on vastuussa edustamansa ryhmän toiminnasta.

Yksi saksalaisessa keskustelussa esiintyvä ilmaisu, jossa arvosteltiin vastapuolen edustamaa ryhmää, sisälsi runsaasti preferoimattomuuden piirteitä. Tämä ilmaisu oli amerikkalaisen viihdetäiteilijän Ron Williamsin esittämä. Ilmaisutavan poikkeaminen keskustelussa yleisesti vallitsevasta tyylistä johtuu todennäköisesti Williamsin erilaisesta kulttuuritaustasta.

Henkilöön tai henkilön edustamaan ryhmään kohdistuvaa kritiikkiä esittivät suomalaisessa keskustelussa vain Seppänen ja Kanerva. He suuntasivat kritiikin ainoastaan toisilleen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tämä viittaa mielestäni siihen, että vastapuolen kritisoinnin taustalla oli riita. Myös käytettyjen pehmentimien vähäisyys viittaisi riidan olemassaoloon. Seppäsen ja Kanervan välisiin henkilökohtaisiin antipatioihin viittaisi myös se, että Seppänen ja Kanerva kävivät yhdessä vaiheessa sanaharkkaa keskenään taustalla samalla kun toimittaja puhui yleisölle. He vaihtoivat puhuttelun hetkeksi sinutteluksi, mikä toi väittelyn henkilökohtaiselle tasolle (*IK: älä sä mulle rupee...*).

Saksalaisessa keskustelussa vastapuolen kritisointi jakautui tasaisemmin kaikkien osallistujien välille. Kritiikki kohdistui kuitenkin useimmiten Huberiin, mikä oli mielestäni odotuksenmukaista, sillä Huber esitti eniten muista poikkeavia mielipiteitä. Suomalaisessa keskustelussa mielipide-erot jakautuivat tasaisesti kahden ryhmän välille, joten myös vastapuoleen kohdistuva kritiikki olisi voinut kohdistua tasaisemmin eri henkilöiden välille.

Vaikka yhden keskustelun perusteella ei voi vetää pitkälle vietyjä johtopäätöksiä, edellä mainitsemieni havaintojen perusteella voisi päätellä, että suomalaisessa tv-

keskustelussa kritiikki kohdistetaan henkilöön tai henkilön edustamaan ryhmään lähinnä silloin, kun kyseessä on todellinen riita. Saksalaisessa keskustelussa toisen kritisointi on tavanomaisempaa eikä välttämättä merkitse todellista riitaa. Tähän viittaisi myös kritiikin runsaampi pehmentäminen saksalaisessa keskustelussa. Myös saksalaisen keskustelun alkuasetelma ennakoiki osallistujien keskinäistä kritisointia, mikä viittaa siihen, että kritisointi kuuluu asiaan. Tulkintaani tukee myös Hollyn (1990, 1993a ja 1993b) käsitys kiistan tai riidan olemuksesta saksalaisissa televisiokeskusteluissa. Hollyn mukaan riitely ei ole saksalaisessa keskustelussa välttämättä negatiivinen asia, sillä sen katsotaan olevan osa kiinnostavaa keskustelua. Tämän takia riita voi olla pelkkää esittämistä. (Nuolijärvi & Tiittula 1995, 19.)

Erimielisyyttä **keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista** syntyi lähinnä saksalaisessa keskustelussa. Toisen keskustelukäyttäytymisen kritisointi on epäsuoraa henkilön kritisointia, sillä se saattaa toisen huonoon valoon keskustelijana. Niinpä keskustelukäyttäytymisen kritisointi uhkaa enemmän toisen kasvoja kuin kannanoton kritisointi. Keskustelun kulkuun liittyvä arvostelu oli saksalaisessa keskustelussa preferoitua toimintaa. Kritiikki ilmaistiin suoraan ja ilman epäröintiä sekä usein myös melko kärkevästi. Suurin osa erimielisyyden aiheista saksalaisessa keskustelussa liittyi vuorottelujäsennykseen.

Suomalaisessa keskustelussa keskustelun kulkuun liittyvää kritiikkiä esitettiin hyvin vähän. Yksi syy tähän oli todennäköisesti keskustelun voimakas toimittajajohtoisuus. Koska puheenvuorot siirtyivät usein toimittajan kautta, ei osallistujien tarvinnut arvostella toisiaan ainakaan vuorottelujäsennykseen liittyvistä seikoista. Toinen syy kritiikin vähyyteen oli ehkä siinä, että toisen keskustelukäyttäytymisen kritisointi koetaan Suomessa suuremmaksi uhaksi kasvoille kuin Saksassa. Tämä voi tietysti olla syynä myös siihen, miksi toimittajan rooli puheenjohtajana on suomalaisissa tv-keskusteluissa voimakas.

Toimittajan läsnäolo esti joskus myös muilla tavoilla konfliktin syntymisen tai kehittymisen. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan arvailla, oliko konfliktin estäminen harkittua vai tahatonta. Toimittajan olemassaolo hillitsi erimielisyyttä enemmän suomalaisessa keskustelussa. Toimittaja saattoi vaihtaa teemaa tai esittää

lisäkysymyksiä juuri silloin, kun joku keskustelijoista oli esittänyt räikeää kritiikkiä vastapuolta kohtaan. Näin ollen kritiikin kohteena ollut henkilö ei välttämättä saanut tilaisuutta reagoida kritiikkiin. Joskus myös keskustelijat käyttivät toimittajan läsnäoloa lieventämään erimielisyyden ilmaisujaan. Puhuja saattoi etäännyttää itsensä keskustelukumppanista puhumalla kritiikin varsinaisen kohteen sijasta toimittajalle (*se on valitettavaa puheenjohtaja--*). Konfliktin kiihtymistä suomalaisessa keskustelussa estivät myös puhelinkysymykset.

Tutkimukseni vahvisti oletukseni siitä, että erimielisyys ilmaistaan pehmeästi silloin, kun kyseessä on erimielisyys kansalaisten kanssa. Tämä on loogista, koska kansalaisen mielipiteen voimakas tyrmäminen saattaisi loukata häntä, ja pahimmassa tapauksessa hän antaisi henkilökohtaisten antipatioidensa vaikuttaa päätökseensä EU-kansanäänestyksessä. Osallistujilla on varaa suhtautua kansalaisten esittämiin mielipiteisiin lempeästi myös siksi, että osallistujat (=asiantuntijat) ovat kansalaisiin nähden joka tapauksessa ylilyöntiasemassa. Erimielisyys kansalaisten kanssa muodosti hyvin pienen osan kaikista erimielisyyden ilmaisuista, joten nämä ilmaisut eivät vaikuta ratkaisevasti aiemmin esittämäni kokonaisarvioon preferenssistä EU-keskustelussa.

Suomalaisessa keskustelussa erimielisyyden ilmaisun voimakkuudessa oli suuria eroja yksilöiden välillä. Ääripäitä edustivat Sorsa ja Seppänen. Sorsan erimielisyyden ilmaisuista noin puolet sisälsi runsaasti preferoimattomuuden piirteitä. Sorsan esittämien preferoimattomien vuorojen osuus oli noin puolet kaikista keskustelussa esitetyistä preferoimattomista vuoroista. Seppäsen erimielisyyden ilmaisut taas olivat aina selkeästi preferoituja. Hän myös esitti eniten henkilöön tai henkilön edustamaan ryhmään kohdistuvaa kritiikkiä. Kanervalle, Pietilälle ja Volaselle erimielisyys oli yleensä preferoitua toimintaa, tosin jokainen heistä ilmaisi erimielisyytensä joskus myös preferoimattoman vuoron tavoin. Kannisto ei ilmaissut erimielisyyttään kovin usein, joten hänen tyylistään on hankala tehdä päätelmiä. Erimielisten ilmausten vähäisyyden voi tosin tulkita myös osoitukseksi siitä, että erimielisyys oli Kannistolle odotuksenvastaista eli preferoimatonta toimintaa. Saksalaisessa keskustelussa yksilöiden väliset erot erimielisyyden ilmaisussa eivät olleet läheskään yhtä suuria, olihan erimielisyys pääasiassa preferoitua kaikkien osallistujien puheenvuoroissa.

Tutkimukseni vahvisti aikaisempia tutkimustuloksia monella tapaa. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että konfrontatiivisuus on tyypillistä saksalaisille televisiokeskusteluille (ks. luku 2.2.). Kielellinen hyökkäävyys ja oman näkemyksen voimakas puolustaminen kuuluivat asiaan myös tässä keskustelussa. Toisen kannanottoja arvosteltiin kärkevästi, eikä vastapuolen kritisointia kaihdettu. Tämä on tyypillistä kulttuureille, jossa vallitsevat positiivisen kohteliaisuuden strategiat. Aikaisempien tutkimusten mukaan kielellinen hyökkäävyys ei ole Saksassa negatiivinen merkki, vaan päinvastoin: se on merkki innostuneisuudesta ja täydestä mukanaolosta. Osallistujien innostuneisuuden ja täyden mukanaolon saattoi silmin havaita keskustelussa: päällekkäispuhuntaa oli paljon, kilpailu puheenvuoroista oli kovaa ja keskustelussa oli paljon tunnepitoiselle keskustelulle tyypillisiä piirteitä. Toisaalta innostuneisuus, tunteenomaisuus ja aggressiivisuus saattoivat olla myös näyteltyä, koska konfliktilla on saksalaisissa televisio-ohjelmissa korkea viihdearvo. Konfliktin viihdearvosta kertoi yleisön huvittuneisuus konfliktin kiihtyessä. Myös osallistujat reagoivat joskus huvittuneesti tilanteissa, joissa konflikti oli kiivaimmillaan ja keskustelu muistutti lähinnä kaaosta.

Myös suomalaisen keskustelun analyysi vahvisti joitakin aikaisempia tutkimustuloksia. Suomalaiselle keskustelukulttuurille tyypilliseksi piirteeksi on useassa yhteydessä havaittu konsensushakuisuus (ks. luvut 2.1. ja 2.2.). Esimerkiksi liikeneuvottelun kontekstissa on havaittu, että suomalaiset pyrkivät välttämään ristiriitatilanteita ja konflikteja. Se näkyy myös suomalaisessa televisiossa. Televisiokeskustelut ovat harvoin konfrontatiivisia. Poikkeuksiksi on kuitenkin havaittu mm. ennen neuvoo-antavaa EU-kansanäänestystä järjestetyt EU-keskustelut, joissa EU:n kannattajat ja vastustajat argumentoivat oman näkemyksensä puolesta: toisilleen vastakkaisten mielipiteiden esiin tuominen on siis odotuksenmukaista. Oman tutkimukseni tulos tukee aikaisempaa ha-vaintoa EU-keskustelujen konfrontatiivisesta luonteesta. Konsensushakuisuus näkyi kuitenkin siinä, että osa erimielisyyden ilmaisuista esitettiin selvästi preferoimattoman vuoron tavoin. Oletukseni olikin, että suomalaisen keskustelukulttuurin konsensushakuisuus heijastuu jollakin tavalla myös konfrontatiiviseen keskusteluun. Myös Nuolijärvi ja Tiittula (1995, 54) toteavat monien olevan sitä mieltä, että ”televisiokeskustelua ei voi irrottaa muusta kulttuurista:

yhteiskunnassa vallitsevat konventiot tuntuvat konkreettisesti myös yksittäisissä keskusteluissa.”

Analysoimani suomalainen keskustelu vahvisti myös aikaisempia oletuksia (ks. luku 2.3.) siitä, että suomalainen kohteliaisuus on negatiivisempaa kuin saksalainen. Negatiiviselle kohteliaisuudelle tyypilliset epäsuoruus ja välimatkan pitäminen näkyivät epäsuoruuden strategioina ja etäisyyden luomisena keskustelukumppaniin esimerkiksi puhumalla toimittajalle keskustelukumppanin sijasta.

Luvussa 2.1. totesin, että suomalaisessa kulttuurissa on havaittu olevan enemmän HC-kulttuurin (*high context*) piirteitä ja saksalaisessa kulttuurissa LC-kulttuurin (*low context*) piirteitä. Tutkimani keskustelut vahvistivat myös tätä havaintoa. Suomalaisen keskustelun argumentaatio ei ollut yhtä perusteellista kuin saksalaisen keskustelun, mikä näkyi siinä, että suomalaisten puheenvuorot olivat lyhyempiä ja sisälsivät vähemmän yksityiskohtia kuin saksalaisten.

Jotkut analyysin tuomat tulokset olivat toisaalta myös yllättäviä. Suomalaisessa keskustelussa yllätti preferoimattomuuden piirteiden suhteellisen suuri määrä erimielisyyden ilmaisemisessa. Vaikka jonkinasteinen konsensushakuisuus oli ennakoitavissa, keskustelun lähtökohtien perusteella olisi voinut odottaa selkeää ja epäröimätöntä erimielisyyden ilmaisemista joka tilanteessa. Koska kahden toisilleen vastakkaisen näkökannan esiin tuominen oli keskustelun peruslähtökohta, varovaisten erimielisyyden ilmaisujen esiintyminen oli yllättävää.

Odottamatonta suomalaisessa keskustelussa oli lisäksi se, että siinä oli vahvasti edustettuna myös toinen ääripää. Saksalaisessa keskustelussa ei ollut yhtään niin voimakkaasti kasvoja uhkaavaa ilmausta kuin suomalaisessa keskustelussa. Voimakkaimmat erimielisyyden ilmaisut suomalaisessa keskustelussa esitti Seppänen. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella olisi voinut olettaa, että voimakkaimmat erimielisyyden ilmaisut olisivat olleet saksalaisessa keskustelussa.

Havaitsemani piirteet keskusteluissa edustavat yhden suomalaisen kulttuurin edustajan näkökulmaa. Vermeer (1996, 143) korostaa, että havainnoijan kulttuuri vaikuttaa

siihen, mihin piirteisiin tämä kiinnittää huomiota. Minäkin huomasin todennäköisesti lähinnä sellaisia asioita, jotka ovat olennaisia suomalaisesta perspektiivistä. Varsin hedelmällistä olisikin vertailevan tutkimuksen tekeminen siten, että kaksi eri kulttuurin edustajaa (esim. tässä tapauksessa suomalainen ja saksalainen) tutkisi samaa materiaalia ja yhdistäisi havaintonsa, kuten joissakin tutkimuksissa onkin tehty. Sitä paitsi yhden kulttuurin edustajan tekemää vertailua hankaloittavat kieleen liittyvät ongelmat. Sama asia voidaan ilmaista eri tavoin eri kielissä. Esimerkiksi se, mitä saksalaiset ilmaisevat partikkelein, saatetaan suomen kielessä ilmaista sanajärjestyksen, tempuksen tai painotuksen avulla (Tiittula 1997a, 8).

Saksalaisen natiivin kielentuntemuksesta olisi ollut suurta apua esimerkiksi pehmennyskeinojen analysoimisessa. Esimerkiksi partikkeli *doch* voi toisessa yhteydessä pehmentää ja toisessa yhteydessä vahvistaa ilmaisua. Keskustelututkimusta tuntevasta natiivista olisi ollut suurta apua tällaisissa tilanteissa. Havaitsin erilaisten pehmennyskeinojen käytön olevan oma, laaja tutkimusaiheensa, joten käsittelin pehmennyskeinoja analyysiosuudessa aiheen laajuuteen nähden melko suppeasti. Olennaisinta tutkimukseni kannalta oli pehmentimien tunnistaminen erimielisten ilmaisujen yhteydessä. Eri keinojen lajittelu oli vain toissijainen tavoitteeni.

Vaikka tekemissäni havainnoissa on monenlaisia yhtymäkohtia kulttuurissa yleisesti vallitsevien konventioiden kanssa, on yleistämisessä oltava varovainen, sillä tilannetekijät vaikuttavat aina käytettyyn tyyliin. Myös yksilöiden väliset erot on otettava huomioon, kuten EU-keskustelu selkeästi osoitti. Mielestäni tutkimukseni paras anti onkin löytämissäni suurissa yksilöiden välisissä eroissa, sillä havainto osoittaa stereotyyppien harhaanjohtavuuden. Seppäsen esimerkki tuo särön siihen käsitykseen, että vain saksalaiset olisivat kielellisesti hyökkääviä ja aggressiivisiä keskustelijoita. Tutkimukseni osoitti myös, että keskustelun luonnehtiminen aggressiiviseksi tai rauhalliseksi ulkoisten tunnusmerkkien perusteella voi olla harhaanjohtavaa. Seppäsen viileän rauhallisesta esittämistyylistä huolimatta hänen repliikkinsä olivat aggressiivisempia kuin saksalaisten keskustelijoiden, joista sai ulkoisten tunnusmerkkien perusteella aggressiivisemmän vaikutelman.

7. Lopuksi

Myös tämä työ osoitti osaltaan kulttuurien välisten kommunikaatioerojen olemassaolon – yhtäläisyyksiä kuitenkin unohtamatta. Tutkijat ovat monta mieltä siitä, kuinka vertailevan keskusteluntutkimuksen avulla saadut tulokset edesauttavat kommunikaation onnistumista suorassa kulttuurienvälisessä viestinnässä. Vertailevan pragmatiikan edustajien mielestä tieto vähentää väärinymmärrysten syntymistä. Kulttuurienvälisen viestinnän tutkijat taas suhtautuvat asiaan skeptisemmin, sillä kommunikaatioon eivät vaikuta ainoastaan osallistujien kulttuurisidonnaiset kommunikaatiotavat. Vuorovaikutus syntyy itse kommunikaatiotilanteessa yhteistyönä, ja siten se, millaiseksi vuorovaikutus muotoutuu, ei ole ennustettavissa. (Tiittula 1997a, 6.)

Mielestäni vertailevasta keskusteluntutkimuksesta saadut tutkimustulokset auttavat kulttuurienvälisessä viestinnässä, vaikka ne eivät aina estä väärinkäsitysten syntymistä. Kommunikaatioerojen tiedostaminen tuo uutta perspektiiviä kulttuurienväliseen viestintään. Jos ja kun väärinkäsityksiä syntyy, tieto erilaisista viestintätyyleistä on avuksi väärinkäsitysten purkamisessa ja omien (ja toisten) negatiivisten tulkintojen kriittisessä analysoimisessa. Jos ei itse lainkaan tiedosta olevansa sidoksissa oman kulttuurinsa kommunikaatiotapoihin, näyttäytyy vieras kommunikointitapa helposti ”sairaalloisena poikkeamana omasta kulttuurista” (Starosta 1985, 230). Tiedon lisääminen kulttuurien välisistä kommunikaatioeroista voi vapauttaa ihmistä (ainakin osittain) itsekeskeisestä suhtautumistavasta vieraita kommunikaatiotapoja kohtaan.

Vieraan kommunikaatiotavan tunteminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihminen itse pystyisi muuttamaan omaa kommunikaatiotapaansa kameleontin tavoin – eikä se ehkä olisi tarkoituksenmukaistakaan. Vygotskyn (1978) mukaan kommunikaatio ja tunteet liittyvät vahvasti toisiinsa. Tämän arvellaan olevan syynä siihen, että ihmiset pystyvät muuttamaan kommunikaatiotapojaan vain osittain. Jos tiettyyn kommunikaatiotyylisiin liittyy negatiivisia tunteita omassa kulttuurissa, ihminen ei yleensä omaksu tällaista tyyliä, vaikka tietäisikin sen olevan tyypillistä toisessa kulttuurissa. On kuitenkin mahdollista oppia tulkitsemaan tätä kommunikaatiotyylisiä toisen kulttuurin näkökulmasta. (Kotthoff 1991, 325.)

Vertailevan keskusteluntutkimuksen avulla saadut tulokset ovat epäilemättä hyödyllisiä kansainvälisissä tehtävissä työskenteleville ihmisille, kuten tulkeille ja kääntäjille. Erään saksalaisen tulkin kertomus liikeneuvottelussa tulkkamisesta havainnollistaa hyvin kulttuurierojen vaikutusta: Hän tulkkasi saksalaisten erimielisyyden ilmaisut kiinaksi paljon pehmeämmin, koska muuten kiinalaiset olisivat pitäneet saksalaisia tylyinä. Ja jos kiinalainen sanoi ”harkitsevansa asiaa”, mikä Kiinassa tarkoittaa ”ei”, tulkki kertoi saksalaisille kyseessä olevan kukkaiskielellä ilmaistu selvä ei. (Gisela Reinholdin kertomuksen mukaan kirjassa Günthner 1993, 277.)

Mielestäni perustietojen tarjoaminen kulttuurienvälisestä viestinnästä olisi hyödyllistä käännöstieteen opinnoissa. Resurssien rajallisuus ja opetettavan aineksen suuri määrä rajoittavat tietysti opetettavien aineiden valikoimaa, mutta yksi peruskurssi voisi motivoida opiskelijat laajentamaan tietämystään pääaineopintojen ulkopuolella.

LÄHTEET

- Albrecht, J. & Drescher, H. W. & Göhring, H. & Salnikow, N. (toim.) 1989. *Translation und interkulturelle Kommunikation*. Publikationen des Fachbereichs Angewandte Sprachwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz in Germersheim. Reihe A. Bd 8. Peter Lang, Frankfurt am Main/ Bern/ New York/ Paris.
- Berg, M. & Mäntynen, A. 1992. *Väittelyn rakentumisesta. Erään arkikeskustelun analyysi*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Brown, P. & Levinson, S. 1987. *Politeness. Some Universals in Language Usage*. Studies in Interactional Sociolinguistics 4. Cambridge University Press, Cambridge.
- Byrnes, H. 1986. Interactional style in German and American conversations. *Text* 6:2. 189-206.
- Byrnes, H. 1987. Deutsch-amerikanische Missverständnisse. *Sprachreport*. H. 3. 1-2.
- Drew, P. & Heritage, J. 1992. Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa Drew, P. & Heritage, J. (toim.) 1992. *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*. Cambridge University Press, Cambridge. 3-65.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Fiehler, R. 1993. Grenzfälle des Argumentierens. Emotionalität statt Argumentation oder emotionales Argumentieren? Teoksessa Sandig & Püschel (toim.) 1993. 149-174.
- Geissler, H. 1989. Politiker im Fernsehen. Teoksessa Holly & Kühn & Püschel (toim.) 1989. 147-154.
- Geissner, H. 1986. Über die Doppelstruktur des Argumentativen. *Sprechen* 4. H. 2. 4-14.
- Günthner, S. 1991. PI LAO ZHENG ("Müdigkeit im Kampf"). Zur Begegnung deutscher und chinesischer Gesprächsstile. Teoksessa Müller, B. (toim.) 1991. 297-323.
- Günthner, S. 1993. *Diskursstrategien in der interkulturellen Kommunikation. Analysen deutsch-chinesischer Gespräche*. Linguistische Arbeiten 286. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Hakulinen, A. 1997a. Johdanto. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 13-17.
- Hakulinen, A. 1997b. Vuorottelujäsennys. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 32-54.
- Hall, E. T. 1976. *Beyond Culture*. Anchor Books, Doubleday.
- Hall, E. T. & Hall, M. R. 1990. *Understanding Cultural Differences*. Intercultural Press, Yarmouth.
- Hartung, W. 1996. Wir könn=n darüber ruhig weitersprechen bis mittags wenn wir wollen. Die Bearbeitung von Perspektiven-Divergenzen durch das Ausdrücken von Gereiztheit. Teoksessa Kallmeyer, W. (toim.) 1996. *Gesprächsrhetorik. Rhetorische Verfahren im Gesprächsprozess*. Studien zur deutschen Sprache. Bd. 4. Gunter Narr Verlag, Tübingen. 119-190.
- Heritage, J. 1996. *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Alkuteos: Garfinkel and Ethnomethodology. Suomentajat: Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen, Soile Veijola. Gummerus, Jyväskylä.
- Hinnenkamp, V. & Selting, M. (toim.) 1989. *Stil und Stilisierung. Arbeiten zur interpretativen Soziolinguistik*. Niemeyer, Tübingen.

- Holly, W. 1990. Politik als Fernsehunterhaltung. Ein Selbstdarstellungsinterview mit Helmut Kohl. *Diskussion Deutsch* 21. 508-528.
- Holly, W. 1993a. Fernsehen und Streitkultur. Teoksessa *Kultureller Wandel und die Germanistik in der Bundesrepublik*. Vorträge des Augsburger Germanistentages 1991. Bd.1: Vielfalt der kulturellen Systeme und Stile. Niemeyer, Tübingen. 57-66.
- Holly, W. 1993b. Zur Inszenierung von Konfrontation in politischen Fernsehinterviews. Teoksessa Grewenig, A. (toim.) 1993. *Inszenierte Information. Politik und strategische Kommunikation in den Medien*. Westdeutscher Verlag, Opladen. 164-197.
- Holly, W. & Kühn, P. & Püschel, U. (toim.) 1986. *Politische Fernsehdiskussionen. Zur medien-spezifischen Inszenierung von Propaganda als Diskussion*. Medien in Forschung + Unterricht. Ser. A: 18. Niemeyer, Tübingen.
- Holly, W. & Kühn, P. & Püschel, U. (toim.) 1989. *Redeshows. Fernsehdiskussionen in der Diskussion*. Medien in Forschung + Unterricht. Ser. A: 26. Niemeyer, Tübingen.
- House, J. & Kasper, G. 1981. Politeness markers in English and German. Teoksessa Coulmas, F. (toim.) 1981. *Conversational Routine. Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*. Rasmus Rask Studies in Pragmatic Linguistics. Vol. 2. Mouton, Hague/Paris/New York.
- Kallmeyer, W. 1988. Konversationsanalytische Beschreibung. Teoksessa Ammon, U. & Dittmar, N. & Mattheier, K. J. (toim.) 1988. *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Walter de Gruyter, Berlin/New York. 1095-1108.
- Keim, I. & Schwitalla, J. 1989. Soziale Stile des Miteinandersprechens. Beobachtungen zu Formen der Konfliktbearbeitung in zwei Frauengruppen. Teoksessa Hinnenkamp & Selting (toim.) 1989. 83-121.
- Knapp, K. 1989. Kommunikativer Stil in interkulturellem Kontakt. Teoksessa Albrecht & Drescher & Göhring & Salnikow (toim.) 1989. 439-467.
- Knapp-Potthoff, A. 1989. Strategien interkultureller Kommunikation. Teoksessa Albrecht & Drescher & Göhring & Salnikow (toim.) 1989. 423-437.
- Knapp, Karlfried & Knapp-Potthoff, Annelie 1987. Instead of an introduction: conceptual issues in analyzing intercultural communication. Teoksessa Knapp & Enninger & Knapp-Potthoff (toim.) 1987. *Analyzing Intercultural Communication*. Mouton de Gruyter, Berlin/New York/Amsterdam. 1-14.
- Kotthoff, H. 1989a. *Pro und kontra in der Fremdsprache. Pragmatische Defizite in interkultureller Argumentation*. Lang, Frankfurt/M.
- Kotthoff, H. 1989b. Stilunterschiede in argumentativen Gesprächen oder zum Geselligkeitswert von Dissens. Teoksessa Hinnenkamp & Selting (toim.) 1989. 187-202.
- Kotthoff, H. 1991. Oberflächliches Miteinander versus unfreundliches Gegeneinander? Deutsch-amerikanische Stildifferenzierungen bei Nichtübereinstimmung. Teoksessa Müller, B. (toim.) 1991. 325-341.
- Lehtonen, J. 1991. Sprache und interkulturelle Verständigung. Teoksessa Reuter, E. (toim.) 1991. *Wege der Erforschung deutsch-finnische Kulturunterschiede in der Wirtschaftskommunikation*. Publikationsreihe des Sprachenzentrums der Universität Tampere 3/1991. Tampereen yliopiston jäljennepalvelu, Tampere. 47-59.

- Levinson, S. C. 1983. *Pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Liefländer-Koistinen, L. & Neuendorff, D. 1991. Auskunft erbitten. Telefongespräche im Deutschen und Finnischen. Unterschiede in ihrer interaktionalen Struktur. Teoksessa Iwasaki, E. (toim.) 1991. *Begegnung mit "Fremden": Grenzen – Traditionen*. Akten des VIII. Internationalen Germanisten-Kongresses. Tokyo 1990. Bd. 4. Iudicium, München.
- Muikku-Werner, P. 1993. *Impositiivisuus ja kielellinen variaatio. Julkisten keskustelujen käskyt ja kysymykset kielenopetuksen näkökulmasta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja N:o 14, Joensuu.
- Müller, B. (toim.) 1991. *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation*. Studium Deutsch als Fremdsprache – Sprachdidaktik. Bd. 9. Iudicium-Verlag, München. 297-323.
- Naotsuka, R. & Sakamoto, N. 1983. *Mutual Understanding of Different Cultures*. Taishukan, Tokyo.
- Nuolijärvi, P. 1990. Keskusteluntutkimus. Teoksessa Mäkelä (toim.) 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Painokaari, Helsinki. 114-141.
- Nuolijärvi, P. & Tiittula, L. 1995. *Vuorovaikutus televisiokeskustelussa. Projektin taustaa ja lähtökohtia*. Tutkimusraportti 8/1995. Yleisradio. Yleisötutkimus, Helsinki.
- Nuolijärvi, P. & Tiittula, L. 1999. *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisiointitutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. SKS, Helsinki.
- Peräkylä, A. 1997. Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 177-203.
- Pomeranz, A. 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. Teoksessa Atkinson, J. M. & Heritage, J. (toim.) 1984. *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge University Press, Cambridge. 57-101.
- Raevaara, L. 1997. Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 75-92.
- Reuter, E. & Schröder, H. & Tiittula, L. 1989. *Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän viestinnässä. Deutsch-finnische Kulturunterschiede in der Wirtschaftskommunikation*. Väli­raportti. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-120, Helsinki.
- Sacks, H. 1992 [1968-1972]. *Lectures on Conversation*. Volume II. Toimittanut Gail Jeffersson. Blackwell Publishers.
- Sandig, B. & Püschel, U. (toim.) 1993. *Stilistik III: Argumentationsstile*. Germanistische Linguistik 112-113/1992. Georg Olms Verlag, Hildesheim/ New York.
- Schiffrin, D. (1984). Jewish argument as sociability. *Language in Society* 13. 311-335.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. 1995. *Intercultural Communication. A Discourse Approach*. Blackwell, Oxford.
- Seppänen, E. 1997a. Osallistumiskehikko. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 156-176.
- Seppänen, E. 1997b. Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 18-31.
- Slembek, E. 1993. Was dem einen sin Uhl, ist dem anderen sin Nachtigall. Aspekte interkultureller Argumentation. Teoksessa Sandig & Püschel (toim.) 1993. 113-126.
- Smith, L. E. 1987. Introduction: Discourse strategies and cross-cultural communication. Teoksessa Smith (toim.) 1987. *Discourse Across Cultures. Strategies in World English*. Prentice Hall, New York/ London/Sydney/Tokyo. 1-6.

- Spranz-Fogasy, T. 1986. *Widersprechen. Zu Form und Funktion eines Aktivitätstyps in Schlichtungsgesprächen. Eine Gesprächsanalytische Untersuchung*. Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Starosta, W. J. 1984. On intercultural rhetoric. Teoksessa Gudykunst, W. B. & Kim, Y. Y. (toim.) 1984. *Method for Intercultural Communication Research*. Beverly Hills, London/New Delhi. 229-238.
- Suojala, M. 1989. Partikkelit ja muut kiteymät vuoroissa. Teoksessa Hakulinen, A. (toim.) 1989. *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki. 115-144.
- Tainio, L. 1996. Kannanotoista arkikeskusteluissa. Teoksessa Hakulinen, A. (toim.) 1996. *KIELI. Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki. 81-108.
- Tainio, L. (toim.) 1997a. *Keskusteluanalyysin perusteet*. Vastapaino, Tampere.
- Tainio, L. 1997b. Preferenssijäsennys. Teoksessa Tainio (toim.) 1997. 93-110.
- Tannen, D. 1986. *That's Not What I Meant!* J. M. Dent & Sons Ltd, London/Melbourne.
- Tiittula, L. 1993a. *Kulttuurit kohtaavat. Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän näkökulmasta*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-190, Helsinki.
- Tiittula, L. 1993b. *Metadiskurs. Explizite Strukturierungsmittel im mündlichen Diskurs*. Papiere zur Textlinguistik. Bd. 68. Buske, Hamburg.
- Tiittula, L. 1995a. Kulturelle Unterschiede im mündlichen und schriftlichen Gebrauch von Sprache. Teoksessa Raible, W. (toim.) 1995. *Kulturelle Perspektiven auf Schrift- und Schreibprozesse. Elf Aufsätze zum Thema Mündlichkeit und Schriftlichkeit*. Gunter Narr Verlag, Tübingen. 233-257.
- Tiittula, L. 1995b. Stile in interkulturellen Begegnungen. Teoksessa Stickel, G. (toim.) 1995. *Stilfragen*. Institut für deutsche Sprache. Jahrbuch 1994. Walter de Gruyter, Berlin/New York. 198-223.
- Tiittula, L. 1997a. Kontrastive Diskursforschung. Teoksessa *Der Ginkgo-Baum*. Germanistisches Jahrbuch für Nordeuropa. Folge 15. 1-14.
- Tiittula, L. 1997b. Kulttuurienvälinen viestintä. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) 1997. *Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen*. Edita, Helsinki. 33-51.
- Tiittula, L. 1997c. Stile der Konfliktbearbeitung in Fernsehdiskussionen. Teoksessa Selting, M. & Sandig, B. (toim.) 1997. *Sprech- und Gesprächsstile*. Walter de Gruyter, Berlin/New York. 371-399.
- Vermeer, H. J. 1996. Die Welt, in der wir übersetzen. Drei translologische Überlegungen zu Realität. Vergleich und Prozess. *TEXTconTEXT*. Reihe Wissenschaft. Bd. 2. TEXTconTEXT-Verlag, Heidelberg.
- Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. Toimittaneet Cole, M. & John-Steiner V. & Scribner, S. Harvard University Press, Cambridge.
- Widén, P. 1991. *Cross-Cultural Communication. Kirjoituksia kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja Keskustelua ja raportteja 17/1991, Turku.

LIITE: Litteraatiossa käytetyt merkit

/ // ///	lyhyt, keskipitkä ja pitkä tauko (jos tauko on hyvin pitkä, vinoviivoja on lisätty tarpeen mukaan)
, ‘	laskeva intonaatio, nouseva intonaatio
↑kyllä	seuraava sana lausuttu selvästi ympäristöä korkeammalta
↓kyllä	seuraava sana lausuttu selvästi ympäristöä matalammalta
<u>ei</u>	selvästi erottuva painotus (tai sävelkorkeuden nousu muualla kuin sanan lopussa)
AHA	(kapiteelit) voimakas ääni
e::i	(kaksoispisteet) äänteen venytys
si-	(tavuviiva) sana jää kesken
on\	ilmaisu katkeaa
< >	(ulospäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
> <	(sisäänpäin osoittavat nuolet) nopeutettu jakso
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa saumattomasti
.hhh	selvästi kuuluva sisäänhengitys (<i>h</i> -kirjainten määrä viestii sisäänhengityksen pituutta)
hhh	selvästi kuuluva uloshengitys
s(h)ana	suluissa oleva <i>h</i> sanan sisällä kuvaa uloshengitystä, useimmiten kyse nauraen lausutusta sanasta
[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
(---)	jakso, josta ei ole saatu selvää
()	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu jakso
(())	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta
[...]	pois jätetty jakso
XX	puhujaa, josta ei ole saatu selvää
@ @	äänien laadun muutos
* *	hiljainen ääni
# #	nariseva ääni
£ £	hymyillen sanottu sana tai jakso
mt	maiskaus
glmp	nielaisu

Keskustelujen osallistujat:

Talk im Turm: Talkshow mit Erich Böhme

EB	Erich Böhme (toimittaja)
AE	Anka Erdweg (pakolaistyöntekijä)
RW	Ron Williams (amerikkalainen Saksassa asuva viihdetäiteilijä)
MF	Michel Friedman (Frankfurtin juutalaisen seurakunnan edustaja)
OH	Ottfried Henning (poliitikko – CDU)

RS Rudolf Scharping (poliitikko – SPD)
EH Erwin Huber (poliitikko – CSU)
Y studioyleisöä

A-studion EU-keskustelu

ST Seppo Toivonen (toimittaja)

(Kyllä EU:lle)

KS Kalevi Sorsa (pankinjohtaja)
TK Tuulikki Kannisto (SAK:n varapuheenjohtaja)
IK Ilkka Kanerva (työvoimaministeri)

(Ei EU:lle)

RV Risto Volanen (valtiotieteen tohtori)
HP Hilikka Pietilä (kirjailija)
ES Esko Seppänen (kansanedustaja)

YS puhelinkysyjä

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. KULTTUURI JA KOMMUNIKAATIO	3
2.1. Kommunikaation kielioppi	4
2.2. Erimielisyys ja kulttuurin merkitys	7
2.3. Erimielisyys ja kohteliaisuus	9
3. SAMANMIELISYYDEN VERSUS ERIMIELISYYDEN PREFERENSSI	12
3.1. Preferenssijäsennys	12
3.2. Aikaisempia tutkimuksia	16
3.2.1. Erimielisyys preferoimattomana toimintana	18
3.2.2. Erimielisyys preferoituna toimintana	21
4. TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄ	23
4.1. Tutkimuksen tavoitteet	23
4.2. Aineisto	24
4.3. Tutkimusmenetelmä	27
4.3.1. Keskusteluanalyysin perusolettamukset	27
4.3.2. Poliittinen tv-keskustelu institutionaalisenä keskusteluna	29
4.4. Tutkimuksen toteuttaminen	31
5. ANALYYSI	32
5.1. Erimielisyys asiatasolla	34
5.1.1. Erimielisyys preferoituna vuorona	34
5.1.1.1. Näkökulman eksplisiittinen arvostelu	36
5.1.1.2. Kannanoton vastakkaisuuden tematisointi	41
5.1.1.3. Näkökulman tematisointi	43
5.1.1.4. Toistaminen ja inttäminen	46
5.1.1.5. Nasevuus	50
5.1.1.6. Kärjistäminen	53
5.1.1.7. Vahvistuskeinoja	54

5.1.2. Erimielisyys preferoimattomana vuorona	58
5.1.2.1. Osittainen saman-/erimielisyys	59
5.1.2.2. Rakenteellinen epäsujuvuus	64
5.1.2.3. Erimielisyyden kätkeminen	66
5.1.2.4. Suoran kannanoton välttely	70
5.1.2.5. Pehmennyskeinoja	72
5.2. Erimielisyys henkilö- tai ryhmätasolla	74
5.2.1. Suomalainen keskustelu	75
5.2.2. Saksalainen keskustelu	81
5.3. Erimielisyys keskustelun kulkuun liittyvistä seikoista	88
5.4. Toimittajan rooli konfliktin hillitsijänä	91
6. YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	96
7. LOPUKSI	104
LÄHTEET	106
LIITE: LITTERAATIOSSA KÄYTETYT MERKIT	109
DEUTSCHE KURZFASSUNG	